

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний економічний університет
Факультет обліку і аудиту
Кафедра аудиту, ревізії та аналізу

ЛУЧИК Микола Ігорович

**Методика аудиту звіту про рух грошових коштів
та аналіз грошових потоків підприємства**

спеціальність: 8.03050901 – Облік і аудит
магістерська програма - Контроль економічної діяльності

Дипломна робота

Виконав студент групи КЕДм – 21
М.І. Лучик

Науковий керівник:
к.е.н., доцент, Р.Р. Кулик

Допущено до захисту

«__» _____ 2017 р.

Завідувач кафедри

_____ **В. А. Дерій**

ТЕРНОПІЛЬ-2017

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ АНАЛІЗУ ТА АУДИТУ ГРОШОВИХ КОШТІВ ПІДПРИЄМСТВА	7
1.1. Сутність грошових коштів і типологія грошових потоків	7
1.2. Аналіз в управлінні грошовими потоками: значення, завдання та джерела даних	20
1.3. Порядок складання та методичні засади аудиту звіту про рух грошових коштів	30
Висновки до розділу 1	39
РОЗДІЛ 2 МЕТОДИКА АУДИТУ ТА АНАЛІЗУ ГРОШОВИХ КОШТІВ ЗА ДАНИМИ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ПАТ ТРЗ «ОРІОН»	41
2.1. Чинна практика аудиту звіту про рух грошових коштів	41
2.2. Оцінка динаміки обсягу та структури грошових потоків	55
2.3. Факторний аналіз показників грошового потоку підприємства	68
2.4. Коефіцієнтний аналіз показників грошового потоку	72
Висновки до розділу 2	78
РОЗДІЛ 3 АКТУАЛЬНІ НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ТА АНАЛІЗУ РУХУ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ПІДПРИЄМСТВА	80
3.1. Сучасні проблеми управління грошовими потоками та методи їх подолання	80
3.1. Оптимізація платіжного обороту	90
3.3. Критична оцінка та узагальнення зарубіжного і вітчизняного досвіду аналізу грошових потоків підприємства	104
Висновки до розділу 3	110
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	112
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	117
ДОДАТКИ	128

ВСТУП

Актуальність та доцільність вибору теми Функціонування підприємства – це складний динамічний процес, що є результатом безперервного циклічного руху грошових коштів. Водночас складність і нестабільність функціонування підприємств України в ринкових умовах, недостатнє вирішення проблем управління їх грошовими потоками, аналізу і аудиту руху коштів як в методологічному, так і в прикладному аспектах призводять до недоодержання фінансових результатів, нестабільності фінансового стану. Значною мірою ігнорування найбільш важливої динамічної частини бізнесу породжує низку серйозних проблем, пов'язаних з необґрунтованістю та неефективністю управління і загострення загальної проблеми неплатежів. Враховуючи такі обставини, особливого значення набуває поняття "грошових потоків" та механізмів раціонального управління ними, які б могли сприяти подоланню дефіцитності коштів у вітчизняних підприємств, формуванню ефективної системи управління грошовими потоками, забезпечували б досягнення тактичних і стратегічних цілей. Тому з метою виходу з нестійкого фінансового стану багатьом суб'єктам господарювання у сучасних умовах особливу увагу слід приділяти саме аналізу та аудиту грошових потоків.

Ось чому проблема методики аудиту грошових коштів, удосконалення методичного інструментарію та організації аналізу для оптимізації та збалансованості надходження і використання грошових потоків, оцінки їх ефективності та грамотного управління ними залишається відкритою та актуальною.

Дедалі більша кількість науковців акцентують увагу на дефіцитності грошових коштів вітчизняних підприємств, обмеженості їх операційної діяльності та інвестиційних можливостей. За наявних умов спостерігається масове залучення та використання позикових коштів, незбалансованість грошових потоків, надмірна тривалість фінансових циклів, обмеженість використання фінансових інструментів і технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання сутності грошових потоків та методів управління ними в практичному і теоретичному аспектах досліджували

такі відомі зарубіжні та вітчизняні вчені, як: М. Бертонеш [11], І. О. Бланк [14], В. Бочаров [15], Дж.Ван Хорн [17], Л.П. Василенко [20], В.М. Гриньова [25], О.М. Губачова, А.В. Гриліцька [26], А.В. Гутова [27], Н. Коваленко [39], Л.О. Лігоненко [49], А.М. Поддєрьогін А.М. [69], Г.Г. Кірейцев [90], С.В. Шубіна [98] та ін. Проте у працях цих вчених і фахівців порушено чимало актуальних проблем, які все ще залишаються не вирішеними. Питання організації та методики проведення аудиту фінансової звітності розглядалися в економічній літературі такими провідними вченими як І.І. Пилипенко [6], Ф.Ф. Бутинець, С.М. Лайчук, О.В. Олійник, М.М. Шигун [59], І.М. Парасій-Вергуненко [62], В.В. Сопко [78], Н.І. Петренко [84], В.В. Варавка [18], Т.А. Калюта (Перейминовка) [36; 37; 65; 66; 67]. У більшості випадків праці названих вчених розкривали питання аудиту операцій з грошовими коштами, а аудит звіту про рух грошових коштів вивчався з позиції загальної послідовності аудиту фінансової звітності. Серед вчених, які здійснили значний внесок у розвиток методики аналізу звіту про рух грошових коштів, можна назвати Л. Бернштейна [10], Е. Хелферта [93], Н.Н. Хахонову [22], В.В. Ковальова [38], Г.В. Савицьку [74], В.М. Серединську, О.М. Загородну [31; 77; 89], С.І. Шкарабана [91], І.В. Спільник [80; 81; 82; 83; 91]. Результати окреслених досліджень створили базу, яка потребує додаткового вивчення і вирішення проблемних питань методики аудиту звіту про рух грошових коштів, уточнення особливостей дій аудиторів у процесі контролю звітних показників та операцій з грошовими коштами, методики, організації та інформаційного забезпечення аналізу грошових потоків, що обумовлює актуальність дослідження.

Метою дипломної роботи є висвітлення теоретичних засад, дослідження чинної методики аудиту грошових коштів та аналізу грошових потоків підприємства, а також розроблення рекомендацій щодо вдосконалення управління грошовими коштами підприємства.

Для досягнення цієї мети в роботі поставлено такі **завдання**:

- дослідити сутність грошових коштів і типологію грошових потоків підприємства;

- з'ясувати зміст управління грошовими потоками, його мету, завдання та функції;
- розкрити значення, завдання та джерела даних аудиту грошових коштів й аналізу грошових потоків для потреб фінансового управління;
- викласти порядок складання та методичні засади аудиту звіту про рух грошових коштів;
- висвітити чинну практику аудиту звіту про рух грошових коштів;
- здійснити аналіз грошових потоків підприємства за обсягом і структурою в динаміці;
- виявити вплив факторів на грошові потоки за даними фінансової звітності;
- провести коефіцієнтний аналіз грошових потоків підприємства;
- запропонувати шляхи і методи підвищення рівномірності, синхронності, збалансованості та ефективності використання грошових потоків на підприємстві.

Таким чином, в цілому, завдання магістерської роботи полягає в самостійному дослідженні предметної області, обґрунтуванні запропонованих рішень і напрямів удосконалення управління грошовими коштами, аудиту звіту про рух грошових коштів та аналізу грошових потоків за даними реального підприємства, яке працює в бізнес-середовищі.

Об'єктом дослідження є грошові кошти і грошові потоки підприємства.

Предмет дипломної роботи становить система контрольно-аналітичного забезпечення управління грошовими потоками підприємства.

Методологію дослідження складають наукові положення сучасної економічної теорії, фундаментальні та прикладні дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців і практиків у сфері аудиту, фінансового аналізу та менеджменту, що містяться у монографічній, навчальній, спеціальній і періодичній літературі; матеріалах наукових і науково-практичних конференцій тощо.

У роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи пізнання економічних явищ, які забезпечили розв'язання поставлених завдань з обраного напрямку дослідження. Теоретичні і практичні розробки базуються на таких

методах: спостереження, абстрагування, комплексного, системного, історичного і логічного підходу, індукції, дедукції, аналізу, синтезу, експерименту, творчого пошуку. У процесі дослідження наукової проблематики та вивчення досвіду вітчизняних та зарубіжних науковців застосовано економіко-статистичні методи (порівняння, групування, табличний, графічний, стандартизації показників досліджуваних явищ), економіко-логічні прийоми аналізу.

Інформаційною базою є фінансова звітність ПАТ ТРЗ "Оріон", нормативно-правові та інструктивні документи.

Наукова новизна дослідження полягає в теоретичному узагальненні вітчизняного досвіду у сфері аудиту і аналізу грошових коштів, запропонованих методах розв'язання актуальних проблем, пов'язаних з управлінням рухом грошових коштів.

Практичне значення роботи. Результати наукового дослідження, окремі пропозиції автора щодо удосконалення управління грошовими потоками підприємства, методики аналізу та аудиту грошових коштів мають прикладне значення і можуть бути використані у практичній діяльності.

Структурні елементи дипломної роботи. Дипломна робота структурно складається із вступу, трьох розділів і висновків; становить рукопис обсягом 116 сторінок комп'ютерного тексту, містить 17 таблиць, 9 рисунків. При написанні роботи автором використано 101 літературне джерело.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ АНАЛІЗУ ТА АУДИТУ ГРОШОВИХ КОШТІВ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Сутність та типологія грошових потоків

Кругообіг коштів є об'єктивною умовою життєздатності підприємства. Здійснення практично всіх операцій господарської діяльності пов'язане з рухом грошових коштів у формі їх надходження і витрачання. Грошовий обіг відображає відносини між учасниками процесу виробництва, розподілу, споживання, а тому має свої специфічні важелі впливу на хід та результати виробничо-господарської діяльності підприємства.

У міжнародному стандарті бухгалтерського обліку 1 (МСБО1) «Подання фінансової звітності» сказано, що актив є грошовими коштами чи еквівалентами грошових коштів (як визначено у МСБО 7), якщо немає обмежень щодо обміну чи використання цього активу для погашення зобов'язання принаймні протягом дванадцяти місяців після звітного періоду [54]. Грошові кошти використовуються для фінансування поточних операцій і включають готівку та кошти на банківських рахунках підприємств. До еквівалентів грошових коштів відносять короткострокові фінансові інвестиції, які можуть бути вільно конвертовані у готівку і мають незначний ризик зміни вартості. До них належать цінні папери зі строком погашення до трьох місяців (казначейські векселі, депозитні сертифікати тощо).

Можна виділити такі напрями використання грошових коштів, що спонукають підприємство володіти готівкою:

- 1) трансакційний – необхідність готівки для виконання поточних зобов'язань з платежів – перед постачальниками, з оплати праці, сплаті податків та дивідендів;
- 2) попереджувальний – підтримання буферу для виконання зобов'язань за непередбачених обставин;
- 3) спекулятивний – зберігання готівки в цілях отримання винагороди від очікуваних змін в цінах на цінні папери.

Для кожного напрямку використання грошових активів повинне бути відповідне джерело. У широкому розумінні активи підприємства є чистим використанням грошових коштів, а пасиви – чистими джерелами. Цикл руху грошових коштів для типового промислового підприємства зображений на рис. 1.1.

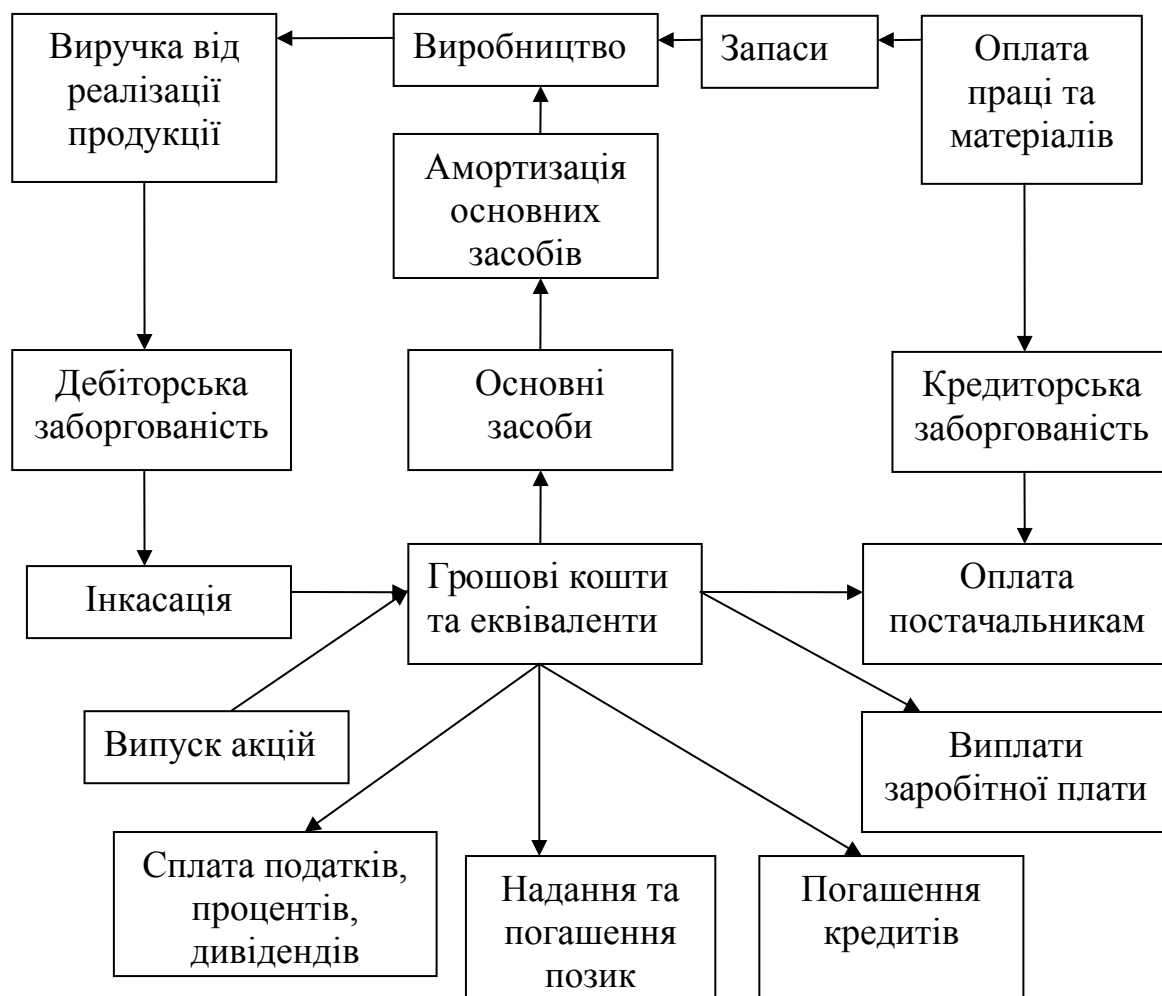

Рис. 1.1. Потоки грошових коштів у діяльності підприємства*

Для діючого підприємства реально не існує початкової і кінцевої точки. Кінцевий продукт – це сукупність затрат сировини, основних засобів і праці, що в кінцевому рахунку оплачуються грошовими коштами. Потім продукція збувається або за готівку, або у кредит. Продаж в кредит призводить до дебіторської заборгованості, яка у підсумку інкасується, перетворюючись у готівку. Якщо реалізаційна ціна продукції перевищує усі витрати (включаючи знос активів) за деякий період, то за цей період буде отримано прибуток, якщо ні – збиток.

*Складено автором самостійно

Обсяг грошових коштів (центральна точка малюнка) коливається в часі залежної від виробничого графіку, обсягу продажу, інкасації дебіторської заборгованості, капітальних витрат і фінансування. З іншого боку, запаси сировини, незавершене виробництво, запаси готової продукції, дебіторська заборгованість і належний до оплати кредит коливаються в залежності від реалізації, виробничого графіка та політики стосовно основних дебіторів, запасів і заборгованості за комерційним кредитом. Такий рух грошових коштів функціонуючого підприємства в часі представляє собою безперервний процес і визначається поняттям «грошовий потік». [17, с 180-182].

Грошовий потік підприємства є сукупністю розподілених в часі надходжень і виплат грошових коштів, що генеруються його господарською діяльністю.

Поняття "грошовий потік" – cash flow – з'явилося в іноземній літературі з фінансового аналізу та фінансового менеджменту наприкінці 50-х років минулого сторіччя. Спочатку воно використовувалося виключно у процесі визначення вартості фінансових активів та оцінки ефективності реальних інвестицій. Пізніше грошові потоки набули ширшого значення та використання у фінансовій практиці. Останнє зумовлено переходом від всебічного дослідження показників прибутковості до розгляду ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості тощо.

Концепція грошового потоку підприємства, як самостійного об'єкту фінансового управління, ще не отримала достатнього відображення не тільки у вітчизняній, але і в зарубіжній літературі з питань фінансового менеджменту. Прикладні аспекти цієї концепції зазвичай розглядаються лише у складі питань управління залишками грошових активів, управління формуванням фінансових ресурсів і антикризового управління підприємством при загрозі банкрутства. Навіть фінансова звітність, що характеризує рух грошових коштів підприємства в динаміці, відносно нещодавно введена до комплексу офіційної фінансової звітності підприємства.

Разом з тим, грошові потоки підприємства у всіх їх формах і видах, а відповідно і його сукупний грошовий потік, безсумнівно є найважливішим самостійним об'єктом фінансового менеджменту, що вимагає поглиблення

теоретичних основ і розширення практичних рекомендацій. Це визначається тією роллю, яку управління грошовими потоками відіграє у розвитку підприємства і у формуванні кінцевих результатів його фінансової діяльності. [14, с.129-130].

У дослідженнях, присвячених економічному кругообігу, грошовим потокам відводиться значна роль. Від інтенсивності та структури грошових потоків залежить нормальне функціонування економіки. В економічній літературі до грошових потоків підходять з різних боків. Їх структурують і класифікують відповідно до різних ознак. [25].

Питання сутності грошових потоків та методів управління ними з різним ступенем теоретичного та практичного висвітлення розглянуто в багатьох іноземних перекладних виданнях останнього часу: В. Ковальова, Дж. Ван Хорна, Ю. Брігхема, Е. Нікбахта, А. Гроппеллі, Т. Райса та інших.

Більшість науковців пропонують використовувати грошові потоки у процесі оцінки ефективності діяльності підприємства в цілому та як показник ефективності здійснення інвестицій зокрема. Грошові потоки розглядаються як чинники впливу на фінансову результативність та фінансову стійкість підприємства, як внутрішнє джерело фінансування тощо. Водночас практично не приділяється увага питанням сутності грошових потоків підприємства на макрорівні національної економіки. Крім того, повною мірою не розглянуті особливості грошових потоків певних сегментів ринку та механізмів управління ними тощо.

Е. Нікбахт та А. Гроппеллі наводять спрощене визначення грошового потоку як "міри ліквідності компанії", що складається з "чистого доходу і безготівкових витрат, таких, як амортизаційні відрахування". Наведене тлумачення грошового потоку, з одного боку, розкриває його сутність, з іншого – основні його складові. Більш детальне визначення грошового потоку наводить Т. Райс, який поділяє потоки на чисті, традиційні і операційні. Чистий грошовий потік представляє собою зміну грошових коштів, що знаходяться у розпорядженні підприємства, за період, що аналізується. Традиційний потік – це приблизна оцінка надходжень грошових коштів від виробничої діяльності. Він визначається з використанням припущення, що надходження коштів можна оцінити, додавши компенсаційні статті витрат до

чистого прибутку (наприклад, амортизацію). Під операційним потоком розуміється сума фактичних надходжень грошових коштів від операцій за визначений період. Як правило, при цьому не враховуються фінансові виплати (якщо це не є основна діяльність підприємства). Таким чином, Т. Райс визначає загальний грошовий потік як всі грошові надходження і виплати, пов'язані не тільки з веденням операцій по основній діяльності [57].

Дж. Ван Хорн підкреслює, що поняття грошових коштів та грошових потоків можна трактувати по-різному в залежності від завдань аналізу. Як правило, грошові кошти і грошові потоки розглядають як готівку або робочий оборотний капітал, тобто у вузькому або широкому тлумаченні цього поняття [17, с.180].

Вол. В. Ковальов та Віт. В. Ковальов в своєму учбово-методичному посібнику "Облік, аналіз та фінансовий менеджмент" розкривають поняття грошового потоку як "множини розподілених в часі виплат (відтоків) і надходжень (припливів), що розуміються в широкому змісті" та розглядають елементи його аналізу. Однак автори практично ототожнюють аналіз грошових потоків підприємства з їх прогнозуванням. Останнє є досить сумнівним, адже аналіз має базуватися на вивченні вже існуючого стану об'єкта дослідження, а лише на його основі має здійснюватись прогнозування. При цьому прогнозування грошових потоків авторами зводиться до визначення обсягу можливих надходжень (шляхом застосування балансового методу) та витрат грошових засобів у результаті погашення кредиторської заборгованості. Таким чином, аналіз грошових потоків у рамках цього підходу є обмеженим, оскільки не включає елементи факторного аналізу [38].

Ряд авторів визначають грошовий потік як чисті грошові кошти, що надходять до фірми або витрачаються нею протягом операційного циклу. Як бачимо, грошовий потік розраховується шляхом збільшення чистого доходу на суму амортизаційних відрахувань, що не враховує результатів фінансової діяльності, яка пов'язана не з доходом від операційної діяльності, а з чистим прибутком безпосередньо.

Незважаючи на значущість поняття "грошові потоки підприємств" у працях вітчизняних науковців йому приділяється незначна увага. Більшість авторів це поняття розглядають поверхнево або однобічно.

Окремі автори взагалі не виокремлюють поняття «грошові потоки підприємства», розглядаючи лише грошові надходження підприємств та організацію грошових розрахунків. Останнє, зрозуміло, описує механізм існування грошових потоків підприємства, та, враховуючи актуальність вивчення саме сутності грошових потоків та механізмів аналізу й управління ними, підхід автора є обмеженим.

Визначення грошових потоків наводиться також і в Міжнародних стандартах бухгалтерського обліку та Національному положення (стандарті) бухгалтерського обліку в Україні.

Згідно НПСБО № 1 Грошові потоки (рух грошових засобів) – це надходження та вибуття грошових ресурсів та їх еквівалентів (кошти в касі та на рахунках в банках, які можуть бути використані для поточних операцій та короткострокові фінансові інвестиції, які можуть бути вільно конвертовані у певну суму коштів і мають незначний ризик щодо зміни вартості) [71].

На мою думку, поняття «грошовий потік» – це динамічний показник, що характеризує постійний рух грошових ресурсів у результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства, пов'язаний з надходженням (вхідні грошові потоки) чи витрачанням (вихідні грошові потоки) грошових ресурсів підприємства, може мати готівкову і безготівкову форму вираження в національній чи іноземній валюті та пов'язаний з певним моментом часу, однак може бути приведеним до іншого тощо. В результаті ж збалансування вхідних і вихідних грошових потоків утворюється чистий грошовий потік, що характеризує приріст чи зменшення грошових ресурсів і є результативним чинником діяльності підприємства.

Більшість науковців при класифікації грошових потоків обмежуються одиничним критерієм їх класифікації – спрямованістю. Відповідно виділяються позитивні (сукупні надходження) та негативні (витрачання та різного роду виплати) грошові потоки. В результаті різниця позитивних та негативних грошових потоків становить величину чистого грошового потоку, або ж нетто-потіку.

Найбільш широку класифікацію грошових потоків пропонує І. А. Бланк, виділяючи аж дванадцять класифікаційних ознак. Поняття "грошовий потік

підприємства" є агрегованим та включає до свого складу численні види цих потоків. З метою забезпечення ефективного цілеспрямованого управління грошовими потоками вони вимагають визначеної класифікації (рис. 1.2.).

Таку класифікацію грошових потоків здійснюють за такими ознаками:

1. За масштабами обслуговування господарського процесу виділяють наступні види грошових потоків:

1) грошовий потік по підприємству в цілому. Це найбільш агрегований вид грошового потоку, який акумулює усі види грошових потоків, що обслуговують господарський процес в цілому;

2) грошовий потік за окремими видами господарської діяльності підприємства. Цей вид грошового потоку характеризує результат диференціації сукупного грошового потоку підприємства в розрізі окремих видів його господарської діяльності;

3) грошовий потік за окремими структурними підрозділами (центрами відповідальності) підприємства. Така диференціація грошового потоку підприємства визначає його як самостійний об'єкт управління в системі організаційно-господарської побудови підприємства;

4) грошовий потік за окремими господарськими операціями. В системі господарського процесу підприємства такий вид грошового потоку слід розглядати як первинний об'єкт самостійного управління.

2. За видами господарської діяльності у відповідності з міжнародними стандартами обліку виділяють наступні види грошових потоків:

1) грошовий потік з операційної діяльності. Він характеризується грошовими виплатами постачальникам сировини та матеріалів; стороннім виконавцям окремих видів послуг, що забезпечують операційну діяльність; заробітною платою персоналу, зайнятому в операційному процесі, а також виконуючому управління

КЛАСИФІКАЦІЯ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ПІДПРИЄМСТВА

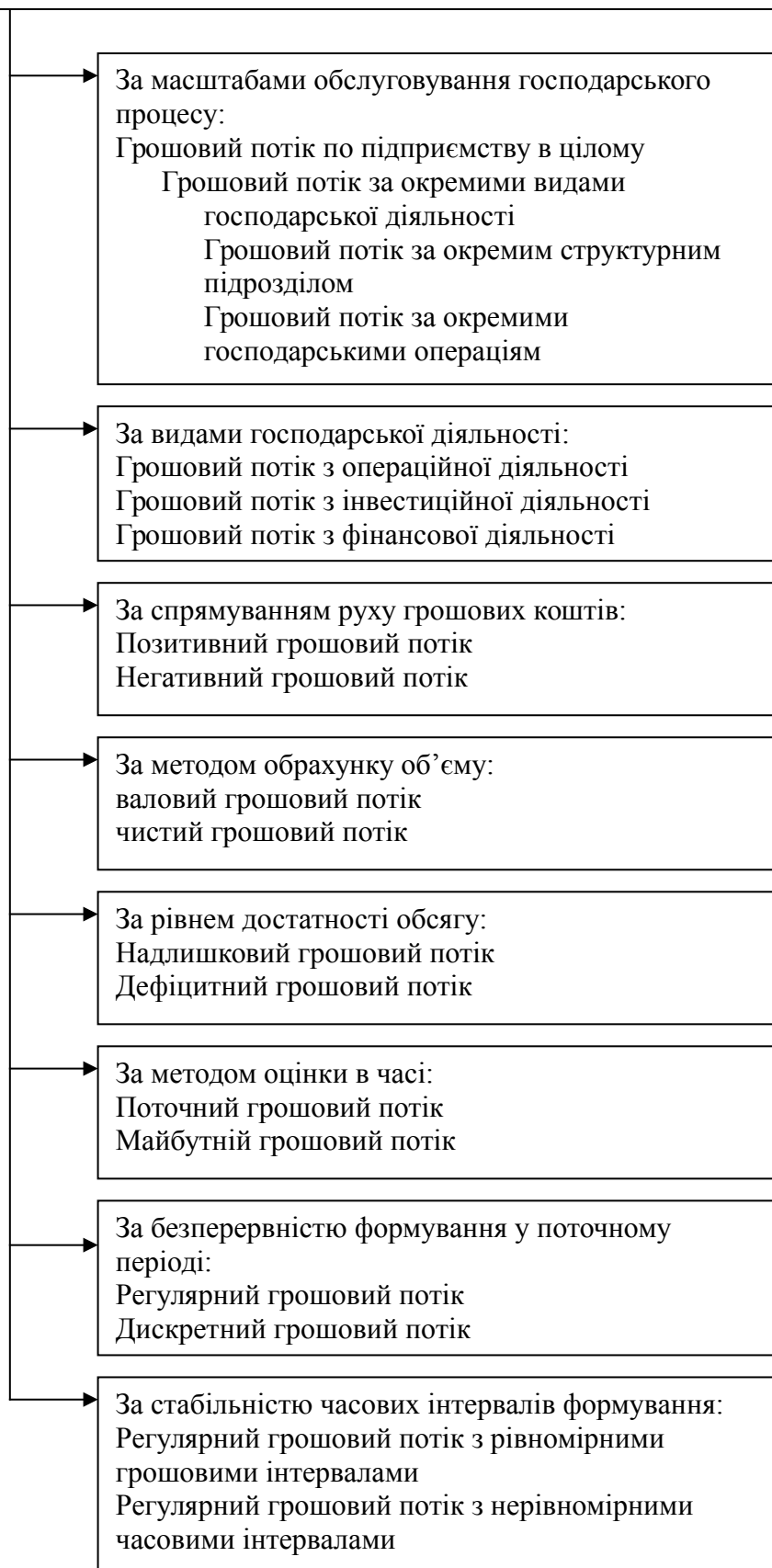

Рис. 1. 2. Класифікація грошових потоків підприємства [14]

цим процесом; податковими платежами підприємства до бюджетів усіх рівнів та у позабюджетні фонди; іншими виплатами, пов'язаними із здійсненням операційного процесу.

Одночасно цей вид грошового потоку відображає надходження грошових коштів від покупців продукції; від податкових органів в порядку здійснення перерахунку зайво сплачених сум та деякі інші платежі, що є передбачені міжнародними стандартами обліку;

2) грошовий потік від інвестиційної діяльності. Характеризує платежі та надходження грошових коштів, пов'язаних із здійсненням реального та фінансового інвестування, продажу основних засобів і нематеріальних активів, що вибувають, ротацією довгострокових фінансових інструментів інвестиційного портфелю та інші аналогічні потоки грошових засобів, що обслуговують інвестиційну діяльність підприємства;

3) грошовий потік з фінансової діяльності. Він характеризує надходження і витрати грошових коштів, що пов'язані із залученням додаткового акціонерного та пайового капіталу, отриманням довгострокових та короткострокових кредитів і позик, сплатою в грошовій формі дивідендів та відсотків за вкладами власників та деякі інші грошові потоки, що пов'язані із здійсненням зовнішнього фінансування господарської діяльності підприємства.

3. За спрямованістю руху грошових коштів виділяють два основних види грошових потоків:

1) позитивний грошовий потік. Для нього є характерною сукупність надходжень грошових коштів на підприємство від усіх видів господарських операцій (в якості аналогу даного терміну використовується термін "приток грошових коштів");

2) негативний грошовий потік, що характеризується сукупністю виплат грошових коштів підприємством в процесі здійснення усіх видів його господарських операцій (аналогом виступає термін "відтік грошових коштів").

Коли ми даємо характеристику цим видам грошових потоків, необхідно звернути увагу на високу ступінь їх взаємозв'язку. Недостатність об'ємів в часі одного з цих потоків обумовлює наступне скорочення об'ємів іншого виду цих потоків. Виходячи з цього в системі управління грошовими потоками підприємства обидва ці види грошових потоків представляють у собі єдиний (комплексний) об'єкт фінансового менеджменту.

4. За методом обрахунку обсягу виділяють такі види грошових потоків підприємства:

1) валовий грошовий потік. Характеризує усю сукупність надходжень чи витрат грошових коштів в поточному періоді часу у розрізі окремих його інтервалів;

2) чистий грошовий потік. Показує різницю між позитивними і негативними грошовими потоками (між надходженням і витрачанням грошових коштів) в поточному періоді часу у розрізі окремих його інтервалів. Чистий грошовий потік є надзвичайно важливим результатом фінансової діяльності підприємства та багато в чому визначає фінансову рівновагу і темпи зростання її ринкової вартості.

5. За рівнем достатності об'єму виділяють наступні види грошових потоків підприємства:

1) надлишковий грошовий потік. Характеризує такий грошовий потік, при якому надходження грошових коштів значно перевищують реальну необхідність підприємства у цілеспрямованому їх витрачанні. Свідченням надлишкового грошового потоку є висока позитивна величина чистого грошового потоку, що не використовується в процесі здійснення господарської діяльності підприємства;

2) дефіцитний грошовий потік. Характеризує такий грошовий потік, при якому надходження грошових коштів суттєво нижче реальних потреб підприємства у цілеспрямованому їх використанні. Навіть при позитивному значенні суми чистого грошового потоку він може характеризуватись як дефіцитний, якщо ця сума не забезпечує планову необхідність у використанні грошових коштів за всіма передбаченими напрямками господарської діяльності підприємства. Негативне ж значення суми чистого грошового потоку автоматично робить цей потік дефіцитним.

6. За методом оцінки в часі виділяють наступні види грошового потоку:

1) поточний грошовий потік. Характеризує грошовий потік підприємства як єдину зіставну його величину, приведену по вартості до моменту часу, що розглядається;

2) майбутній грошовий потік. Характеризує грошовий потік підприємства як єдину зіставну його величину, приведену по вартості до конкретного майбутнього моменту часу. Поняття майбутній грошовий потік може використовуватись і як номінальна його величина в майбутньому моменті часу (або у розрізі майбутніх інтервалів майбутнього періоду), яка застосовується для дисконтування у цілях приведення до поточної вартості.

Ці види грошового потоку підприємства відображають зміст концепції оцінки вартості грошей в часі по застосуванню до господарських операцій підприємства.

7. За безперервністю формування в поточному періоді розрізняють наступні види грошових потоків підприємства:

1) регулярний грошовий потік. Характеризує потік надходження чи витрачання грошових коштів за окремими господарськими операціями (грошовим потоком одного виду), який в поточному періоді часу здійснюється постійно по окремим інтервалам цього періоду. Характер регулярного носять більшість видів грошових потоків, що генеруються операційною діяльністю підприємства; потоки, пов'язані з обслуговуванням фінансового кредиту у всіх його формах; грошові потоки, що забезпечують реалізацію довгострокових реальних інвестиційних проектів та ін.;

2) дискретний грошовий потік. Характеризує надходження та використання грошових коштів, пов'язане із здійсненням одиничних господарських операцій підприємства в поточному періоді часу. Характер дискретного грошового потоку носить одноразове витрачання грошових коштів, пов'язане із придбанням підприємством цілісного майнового комплексу, купівлею ліцензії франчайзингу; надходженням фінансових засобів у порядку безоплатної допомоги та ін.

Розглядаючи ці види грошових потоків підприємства, слід звернути увагу на те, що вони розрізняються лише у рамках конкретного часового інтервалу. При визначеному мінімальному часовому інтервалі усі грошові потоки підприємства можуть розглядатися як дискретні. І навпаки – у рамках життєвого циклу

підприємства переважна частина його грошових потоків носить регулярний характер.

8. За стабільністю часових інтервалів формування регулярні грошові потоки характеризуються наступними видами:

1) регулярний грошовий потік з рівномірними часовими інтервалами у рамках поточного періоду. Такий грошовий потік надходження або витрачання грошових коштів носить характер аннуїтента;

2) регулярний грошовий потік з нерівномірними часовими інтервалами у рамках поточного періоду. Прикладом такого грошового потоку може виступити графік лізингових платежів за орендоване майно із узгодженими сторонами нерівномірними інтервалами часу їх здійснення протягом строку лізингування активу [14].

Таким чином, система основних показників, що характеризують грошовий потік, включає:

- 1) обсяг надходження грошових коштів;
- 2) обсяг використання грошових коштів;
- 3) обсяг чистого грошового потоку;
- 4) величину залишків грошових коштів на початок і кінець поточного періоду;
- 5) контрольну суму грошових коштів;
- 6) розподіл загального обсягу грошових потоків окремих видів за окремими інтервалами поточного періоду. Кількість і тривалість таких інтервалів визначається конкретними задачами аналізу або планування грошових потоків;
- 7) оцінку факторів внутрішнього та зовнішнього характеру, що впливають на формування грошових потоків організації.

Розглянута класифікація дозволяє більш цілеспрямовано здійснювати облік, аналіз і планування грошових потоків різних видів на підприємстві.

У посібнику В. В. Ковальова зазначається, що елементами грошового потоку можуть виступати дохід, витрачання, прибуток, платіж та ін. Елементи потоку можуть бути або незалежними, або пов'язаними певним алгоритмом. Часові періоди частіше за все передбачаються рівними. Вказане розгалуження сукупного грошового

поток на два види – постнумерандо (післяплата) та пренумерандо (авансовий). Кожен елемент потоку постнумерандо відноситься до кінця відповідного базового періоду; з потоком пренумерандо все навпаки – кожен його елемент закріплений за початком базисного періоду.

На практиці більшого розповсюдження отримав потік постнумерандо, зокрема саме цей потік лежить в основі методик аналізу інвестиційних проектів. Потік пренумерандо має значення при аналізі різних схем накопичення грошових коштів для наступного їх інвестування. [38, с. 110-111].

Г. В. Савицька до загальної класифікації додає ще кілька критеріїв:

1. За періодом часу: короткострокові грошові потоки (до року); довгострокові грошові потоки (понад рік).

2. За видами використовуваних валют: грошові потоки в національній валюті; грошові потоки в іноземній валюті.

3. За законністю здійснення: легальний грошовий потік, який відповідає діючим правовим нормам та податковому законодавству; нелегальний грошовий потік, який здійснюється з порушенням прийнятих норм з ціллю ухилення від оподаткування та особистої вигоди [74, с. 482-483].

Т. Райс для потреб аналізу кредитоспроможності виділяє наступні види грошових потоків:

- 1) пріоритетний – виплати комерційного характеру, які компанія повинна здійснювати, щоб уникнути фінансової катастрофи: процентні і податкові платежі;

- 2) дискретний – надходження і виплати грошових коштів, які пов'язані безпосередньо з комерційними операціями: купівля і продаж необоротних активів і виплати дивідендів;

- 3) фінансовий – надходження грошових коштів і виплат, пов'язані зі зміною довгострокового капіталу.

Таким чином, система основних показників, що характеризують грошовий потік, включає:

- 1) обсяг надходження грошових коштів;

- 2) обсяг використання грошових коштів;

3) обсяг чистого грошового потоку;

4) величину залишків грошових коштів на початок і кінець поточного періоду;

5) контрольну суму грошових коштів;

6) розподіл загального обсягу грошових потоків окремих видів за окремими інтервалами поточного періоду. Кількість і тривалість таких інтервалів визначається конкретними задачами аналізу або планування грошових потоків;

7) оцінку факторів внутрішнього та зовнішнього характеру, що впливають на формування грошових потоків організації.

Розглянута класифікація дозволяє більш цілеспрямовано здійснювати облік, аналіз і планування грошових потоків різних видів на підприємстві.

Отже, рух грошових коштів підприємства є безперервним процесом, що забезпечує основну діяльність, виконання зобов'язань та здійснення соціального захисту працівників. Від притоку грошових коштів і їх раціонального використання багато в чому залежить фінансове благополуччя підприємства. Відсутність мінімального запасу грошових коштів вказує на його фінансові труднощі. А тому для забезпечення потреб підприємства необхідними грошовими коштами, належних фінансових результатів та стійкого фінансового стану необхідно здійснювати на належному рівні фінансове управління за результатами аналізу і контролю, зміст якого ми розкриємо у наступному питанні.

1.2. Аналіз в управлінні грошовими потоками: значення, завдання та джерела даних

У ринкових умовах господарювання керівництвом підприємства вирішуються такі питання:

1. Якими повинні бути величина та оптимальний склад активів для досягнення найбільшого добробуту його власників, акціонерів та трудового колективу?

2. Де знайти джерела фінансування та якою повинна бути їх оптимальна структура?

3. Як організувати поточне та перспективне управління фінансовою діяльністю, щоб забезпечити платоспроможність та фінансову стійкість підприємства [93] ?

У контексті останнього питання управління грошовими потоками є однією з наріжних проблем поточного керування підприємством з позиції оптимального співвідношення між ліквідністю та прибутковістю. Необхідність управління ліквідністю продиктована можливістю виникнення на підприємстві трьох ситуацій, кожна з яких пов'язана з наявністю чи відсутністю грошових коштів та якістю грошових потоків:

1. Виплати перевищують надходження підприємства за певний період. В цьому випадку виникає дефіцит коштів, усунення якого вимагає залучення додаткових фінансових ресурсів, що також пов'язане з витратами по обслуговуванню боргу.

2. Надходження перевищують виплати, що може призвести до надлишкової ліквідності. Вільна готівка – це неприбутковий актив, тому вона повинна використовуватися для одержання додаткового доходу, що вимагає здійснення фінансових заходів щодо розміщення таких коштів.

3. Збалансованість потоків платежів забезпечує стан фінансової рівноваги (ліквідності), який гарантує «життєздатність» підприємства в короткостроковому і довгостроковому періодах і задовольняє фінансові потреби зацікавлених в діяльності підприємства осіб. Фінансова рівновага гарантує стабільність і є передумовою для досягнення інших цілей.

Таким чином суть управління потоками грошових коштів зводиться до їх оптимізації і формування оптимальної структури капіталу підприємства. Грошові потоки повинні бути узгоджені між собою таким чином, щоб зберегти ліквідність (фінансову рівновагу) і при цьому уникнути надлишкової (нерентабельної) ліквідності. Тільки за такої умови процес діяльності може відбуватися без перешкод.

Основними критеріями управління грошовими потоками є ліквідність і доходність. У такому випадку є очевидним прояв суперечності між ліквідністю і доходністю: велика доходність будь-якої форми вкладення грошових коштів завжди

оплачується зниженням ліквідності, а збільшення шансів на прибуток означає зростання ризику втрати капіталу.

При загрозі неплатоспроможності на перше місце виходить критерій ліквідності. Рішення, які повинні бути прийняті в такій ситуації, пов'язані з питанням існування всього підприємства. При цьому ступінь небезпеки визначається двома моментами:

1) величиною дефіциту фінансових ресурсів і періодом часу, протягом якого він буде зберігатися;

2) можливостями керівника приймати заходи для зниження цього дефіциту і виведення підприємства з небезпечного стану неліквідності.

У разі появи ліквідних надлишків критерій ліквідності стає другорядним, а основним завданням – ефективне використання цього надлишку. В такому випадку поряд з довгостроковими вкладеннями в інвестиції підприємства можна скористатися короткостроковими фінансовими вкладеннями у формі ліквідних цінних паперів або строкових контрактів. При прийнятті такого рішення вже постають проблеми, пов'язані з ліквідністю, доходністю і ризиком таких вкладень. [90, с. 68-69].

Процес управління потоками грошових коштів представляє собою постійний моніторинг відхилень реального руху грошових коштів від планових показників та використання заходів по усуненню таких відхилень. У свою чергу, планові показники повинні враховувати пропозиції по ефективному використанню.

Будь-який ресурсний потік, в тому числі грошовий, може мати або внутрішньо фірмовий, або поза фірмовий характер. Саме потоки останнього типу представляють найбільшу цінність з позиції вирішення задач, що постають перед організацією. Управління грошовими потоками поза фірмового характеру базується на розрахунку чистого грошового потоку як різниці між всіма притоками та відтоками. Якщо різниця позитивна, можна говорити про чистий грошовий притік, якщо негативна – про чистий грошовий відтік. Звідси основна ціль управління грошовими потоками – отримання чистого грошового притоку. Зрозуміло, що уніфіковані методи, які застосовуються на усі випадки життя, примноження грошових приток та розумного

зменшення грошових витрачання існують. У стратегічному аспекті основа покращення чистого грошового притоку – це успішна, рентабельна діяльність господарюючого суб'єкта. У числі її факторів - диверсифікація діяльності, науково-дослідні розробки, пошук нових інвестиційних можливостей, стабільність та надійність у відношенні з контрагентами та інше.

Підведемо деякі підсумки: з позиції оперативного управління господарюючого суб'єкта та стратегії його розвитку оцінка і прогнозування грошових потоків мають для нього першочергове значення. [38, с. 459-460].

Необхідність ефективного управління грошовими потоками підприємства визначається такими обставинами:

- 1) грошові потоки забезпечують господарську діяльність у всіх її аспектах;
- 2) розвиток підприємства і його фінансова стійкість визначаються тим, наскільки синхронізовані між собою в обсягах і в часі грошові потоки;
- 3) раціональні грошові потоки допомагають забезпечити ритмічність операційної діяльності;
- 4) при ефективному управлінні грошовими потоками зменшується потреба залучення капіталу;
- 5) при оптимізації грошових потоків прискорюється оборотність оборотного капіталу підприємств;
- 6) активні форми управління грошовими потоками дають змогу підвищити прибутковість операцій, пов'язаних з рухом грошових коштів, та знизити ризик неплатоспроможності підприємства.

Ефективне управління грошовими потоками:

1. Забезпечує фінансову рівновагу організації в процесі її розвитку. Темпи цього розвитку і фінансова стійкість в значній мірі визначаються тим, наскільки різні види потоків грошових коштів синхронізовані у об'ємі і в часі. Високий рівень такої синхронізації забезпечує суттєве прискорення реалізації стратегічних цілей розвитку фірми.

2. Дозволяє скоротити необхідність організації в позичковому капіталі. Активно управляючи грошовими потоками, можна забезпечити більш раціональне і

економне використання власних фінансових ресурсів, знизити залежність організації від залучених кредитів.

3. Забезпечує зниження ризику неплатоспроможності.

Навіть в успішно працюючих організаціях неплатоспроможність може виникнути як наслідок незбалансованості різних видів грошових потоків в часі. Синхронізація надходжень і виплат грошових засобів – важлива частина антикризового управління організацією при загрозі банкрутства.

Активні форми управління грошовими потоками дозволяють організації отримувати додатковий прибуток, що генерується безпосередньо її грошовими активами. Мова йде перш за все про ефективне використання тимчасово вільних залишків грошових коштів у складі оборотних активів, а також накопичуваних інвестиційних ресурсів при здійсненні фінансових інвестицій.

Високий рівень синхронізації надходжень і витрат грошових коштів за обсягом в часі дозволяє знизити реальну необхідність організації в поточному і страховому залишках грошових коштів, що обслуговують операційний процес, а також резерв інвестиційних ресурсів, що формується в процесі здійснення реального інвестування.

Таким чином, ефективне управління грошовими потоками організації сприяє формуванню додаткових інвестиційних ресурсів для здійснення фінансових інвестицій, що являються джерелом прибутку [14].

Управління грошовими потоками ґрунтується на принципах: інформаційної достовірності, збалансованості, ефективності та ліквідності.

Принцип інформаційної достовірності передбачає створення необхідної та достатньої інформаційної бази за міжнародними стандартами. В Україні цьому найбільше відповідає "Звіт про рух грошових коштів", складений за вимогами НПСБО 1, Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку і фінансової звітності [84].

Принцип збалансованості передбачає оптимізацію грошових потоків за видами, обсягами, часовими інтервалами та іншими суттєвими характеристиками.

Принцип ефективності передбачає мобілізацію тимчасово вільних коштів у фінансові інвестиції.

Принцип ліквідності передбачає синхронізацію позитивного та негативного грошових потоків за всіма часовими інтервалами.

Враховуючи розглянуті основні принципи, організовується конкретний процес управління грошовими потоками підприємства.

Основною ціллю управління грошовими потоками є забезпечення фінансової рівноваги підприємства в процесі його розвитку шляхом балансування об'ємів надходжень і витрат грошових коштів та їх синхронізації в часі.

Управління грошовими потоками підприємства передбачає здійснення таких функцій:

1. Планування грошових потоків підприємства в розрізі різних їх видів. Таке планування носить прогнозний характер в силу невизначеності ряду початкових його передумов. Тому планування грошових потоків здійснюється у формі багатоваріантних планових розрахунків цих показників при різних сценаріях розвитку окремих факторів (оптимістичному, реалістичному, песимістичному).

2. Забезпечення повного та достовірного обліку грошових потоків підприємства і формування необхідної звітності. Завдяки обліку відображається фактичний стан грошових коштів та їх еквівалентів на окремий момент часу. Крім того він є інформаційною базою прийняття управлінських рішень.

2. Аналіз грошових потоків підприємства. У ході аналізу виявляють рівень достатності формування грошових коштів, ефективність їх використання, а також збалансованість позитивного і негативного грошових потоків підприємства за обсягом і в часі. Аналіз грошових потоків проводиться по підприємству в цілому, у розрізі основних видів його діяльності, в розрізі окремих структурних підрозділів. За результатами проведеного аналізу здійснюється оптимізація грошових потоків підприємства, яка спрямована на підвищення їх ефективності.

4. Забезпечення ефективного контролю грошових потоків підприємства. Об'єктом такого контролю є виконання поставлених планових завдань з формування обсягу грошових коштів та їх використання за передбаченими напрямками;

рівномірність формування грошових потоків в часі, контроль ліквідності грошових потоків та їх ефективності [55, с. 175-177].

5. Регулювання – застосування коригуючого впливу на процес формування та використання грошових потоків, їх збалансованість та оптимізацію.

Аналіз руху грошових коштів є необхідною умовою ефективного управління грошовими потоками, які забезпечують фінансово-господарську діяльність підприємства. Адже незбалансованість у часі надходжень і виплат грошових засобів може стати фактором виникнення неплатоспроможності підприємств, які успішно ведуть господарську діяльність і генерують достатню суму прибутку. Тому аналіз грошових потоків суттєво доповнює методику оцінки ліквідності та платоспроможності і дає можливість більш об'єктивно оцінити фінансове благополуччя підприємства.

Метою аналізу грошових потоків є оцінка здатності підприємства генерувати грошові кошти в розмірі і в строки необхідні для здійснення планових витрат, сприяння ефективному управлінню грошовими потоками підприємства, що дозволить:

- 1) забезпечити фінансову незалежність підприємства;
- 2) підвищити ритмічність операційної діяльності;
- 3) забезпечити прискорення оборотності капіталу;
- 4) зменшити потреби в позиченому капіталі;
- 5) знизити ризик неплатоспроможності.

Метою аналізу грошових потоків підприємства є.

Аналіз грошових потоків проводиться по підприємству в цілому, а також у розрізі основних видів господарської діяльності та за центрами відповідальності. Основні завдання аналізу грошових потоків:

- 1) виявити рівень достатності грошових коштів, необхідних для нормального функціонування підприємства;
- 2) визначити ефективність та інтенсивність їх використання в процесі операційної, інвестиційної та фінансової діяльності;

3) вивчити фактори і спрогнозувати збалансованість і синхронізацію притоку і відтоку грошових коштів за обсягом і в часі для забезпечення поточної і перспективної платоспроможності підприємства [74, с. 483].

Організаційно-інформаційну модель аналізу грошових потоків, яка є засобом формалізації аналітичного процесу, наведено у таблиці 1.1. Реалізація елементів, наведених у таблиці 1.1., організаційно-інформаційної моделі аналізу грошових потоків підприємства забезпечує досягнення поставленої мети.

Таблиця 1.1.

Організаційно-інформаційна модель аналізу грошових потоків підприємства

1. Мета і завдання аналізу грошових потоків	
1.1. Мета	1.2. Завдання
1	2
- Метою аналізу грошових потоків підприємства є прискорення руху грошових коштів і підвищення на цій основі оборотності активів і капіталу, а також забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності підприємства	- Оцінка обсягів, структури та динаміки грошових коштів та грошового потоку - Аналіз джерел надходжень грошових коштів - Аналіз напрямів витрачання грошових коштів - Аналіз чистого руху коштів у розрізі видів діяльності підприємства - Аналіз взаємозв'язку динаміки показників діяльності та грошових коштів
2. Об'єкти і суб'єкти аналізу грошових потоків	
2.1. Об'єкти	2.2. Суб'єкти
- Залишки грошових коштів та їх еквівалентів на певну дату - Надходження грошових коштів у результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства - Витрачання грошових коштів у результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства - Чистий рух грошових коштів за період	- Керівцтво підприємства - Економічні служби підприємства - Керівники функціональних та структурних підрозділів підприємства - Власники та акціонери - Зовнішні користувачі інформації
3. Система показників аналізу грошових потоків	
3.1. Абсолютні показники, джерелом яких є облік	3.2. Відносні показники, які є наслідком аналітичної обробки облікової інформації
- Залишки та обороти щодо надходження та витрачання грошових коштів та їх еквівалентів - Фінансові результати діяльності підприємства	- Відносні показники структури грошових потоків - Відносні показники динаміки

- Активи підприємства - Власний капітал і зобов'язання		- Відносні показники інтенсивності процесів: коефіцієнти рентабельності грошового потоку, генерування грошового потоку, ліквідності грошового потоку; коефіцієнт достатності чистого операційного грошового потоку;
4. Інформаційне забезпечення аналізу грошових потоків		
4.1. Зовнішня інформація	4.2. Внутрішня інформація	
- Правова - Нормативна - Довідкова	- Планова - Фактографічна -Звітна	
5. Методи обробки первинної (вхідної) інформації		
5.1. Економіко-логічні методи	5.2. Економіко-математичні методи	
- Групування - Порівняння - Середні величини - Розрахунок коефіцієнтів - Деталізація - Елімінування	- Методи обробки динамічних рядів - Методи регресійно-кореляційного аналізу - Методи моделювання	
6. Узагальнення і реалізація результатів аналізу фінансового стану		
6.1. Узагальнення результатів	6.2. Реалізація результатів	
- Систематизація інформації. - Кількісна оцінка можливостей збільшення абсолютної величини грошових коштів та прискорення їх оборотності - Оцінка вірогідності прогнозованих показників - Розробка багатоваріантних заходів щодо збільшення обсягу грошових коштів та прискорення їх оборотності - Оформлення результатів аналізу і передача їх для реалізації запропонованих заходів	- Оцінка заходів щодо збільшення абсолютної величини грошових коштів та прискорення їх оборотності - Вибір оптимального варіанту - Прийняття рішення щодо реалізації обраного варіанту - Доведення прийнятого рішення до виконавців - Забезпечення контролю за виконанням прийнятих рішень	

Основними джерелами даних для аналізу є «Звіт про рух грошових коштів», «Баланс (Звіт про фінансовий стан)», «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)», дані синтетичного і аналітичного бухгалтерського обліку за рахунками грошових коштів.

Визначальним джерелом даних аналізу грошових коштів є Звіт про рух грошових коштів, який є елементом річної фінансової звітності (Ф. №3).

Звіт про рух грошових коштів – сукупність показників, що розгорнуто характеризують потік грошових коштів за звітний період.

Метою складання звіту про рух грошових коштів є надання користувачам фінансової звітності повної, правдивої та неупередженої інформації про зміни, що відбулися у грошових коштах підприємства та їх еквівалентах (далі — грошові кошти) за звітний період [78, с. 478].

Відповідно до міжнародних стандартів бухгалтерського обліку для складання Звіту про рух грошових коштів можуть застосовуватись такі методи:

а) прямий метод – за яким розкриваються основні види валових надходжень грошових коштів чи валових виплат грошових коштів із розкриттям конкретних джерел та напрямів використання;

б) непрямий метод – за яким чистий прибуток (збиток) коригується відповідно до впливу:

- 1) операцій негрошового характеру;
- 2) будь-яких відрахувань або нарахувань минулих чи майбутніх надходжень грошових коштів, що відносяться до операційної діяльності;
- 3) будь-яких відрахувань або нарахувань минулих чи майбутніх виплат грошових коштів, що відносяться до операційної діяльності;
- 4) статей доходу або витрат, пов'язаних із рухом грошових коштів від інвестиційної чи фінансової діяльності.

Інформація, що міститься у "Звіті про рух грошових коштів", необхідна для оцінки:

- 1) перспективної можливості організації створювати позитивні потоки грошових коштів (перевищення грошових надходжень над витратами);
- 2) здатності організації виконувати свої обов'язки щодо розрахунків з контрагентами, виплаті дивідендів та інших платежів;
- 3) необхідності в додатковому залученні грошових коштів зі сторони;
- 4) причин відмінності між чистими доходами організації та пов'язаними з ними надходженнями і платежами;
- 5) ефективності операцій з фінансування організації та інвестиційних угод в грошовій і безгрошовій формах [80].

Порядок складання звіту про рух грошових коштів та методичні засади проведення його аудиту буде висвітлено нами детальніше у наступному підрозділі дипломної роботи.

1. 3. Порядок складання та методичні засади аудиту звіту про рух грошових коштів

Запровадження ф. № 3 «Звіт про рух грошових коштів» є принциповим досягненням у період економічних перетворень в Україні.

За своєю формою та суттю звіт про рух грошових коштів є достатньо доступним для розуміння та «читання» керівництвом і зовнішніми користувачами фінансовим звітом. Поряд з балансом та звітом про фінансовий стан ця звітність має інформувати про рух коштів та їх еквівалентів між датами складання фінансової звітності. Але, як свідчить досвід, підготовка та складання звіту про рух грошових коштів спричиняє багато запитань.

Перш ніж розпочати аналізувати форму та алгоритм заповнення цієї форми звітності, насамперед з'ясуємо сутність такої звітності.

За своєю суттю звіт про рух грошових коштів повинен демонструвати:

- рух коштів та їх еквівалентів між датами балансу;
- вплив результатів господарської діяльності підприємства за звітний період на його грошові потоки.

Фактично звіт надає інформацію про грошові потоки та їх еквіваленти. Під грошовими потоками розуміють грошові кошти в усіх валютах у касі та на поточних рахунках. Еквіваленти коштів – це все те, що фактично не має грошової форми, проте легко та за короткий час може набувати форми грошей із мінімальною втратою їхньої вартості (незначний або мінімальний ризик втрати їхньої цінності).

Усі негрошові операції залишаються поза увагою звіту про рух грошових коштів. Крім того, цей звіт не дає змоги проаналізувати внутрішні зміни у структурі самих коштів та їх еквівалентів.

Звіт про грошові кошти містить інформацію про надходження і вибуття грошових коштів за результатами операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства. Визначення змісту, форми цього звіту та загальні вимоги до розкриття

його статей передбачено Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [71]. Норми НП(С)БО 1 стосуються Звітів про рух грошових коштів підприємств і організацій усіх форм власності, крім банків і бюджетних установ.

У складі комплекту фінансової звітності звіт про рух грошових коштів згідно п.4. ст. 14. Закону України [30] публічним акціонерним товариством слід оприлюднити не пізніше ніж до 30 квітня року, що настає за звітним періодом, разом з аудиторським висновком шляхом розміщення на власній веб-сторінці з опублікуванням у періодичних або неперіодичних виданнях. Доступ до таких веб-сторінок та веб-сайтів є цілодобовим і безоплатним.

Форма Звіту про рух грошових коштів передбачає розділи: I — «Рух коштів у результаті операційної діяльності»; II — «Рух коштів у результаті інвестиційної діяльності», III — «Рух коштів у результаті фінансової діяльності» та узагальнюючий розділ «Зміна величини грошових коштів за звітний період».

Дані про рух грошових коштів у ф. № 3 передбачено відображати «За звітний період» та «За попередній період» у розрізі «Надходження» (графа 3) і «Видаток» (графа 4).

Для складання звіту про грошові кошти необхідна така інформація:

- баланс за звітний і попередній рік;
- звіт про прибутки і збитки за поточний рік;
- додаткова інформація (з Головної книги) про деякі операції, що включають виплату і надходження грошових коштів.

Міжнародні стандарти визначають мету складання звіту про рух грошових коштів і необхідність його включення у звітність компанії [53].

Україна, розробляючи цю форму звітності, взяла за основу логічний звіт, який використовується в більшості країн Заходу, і сьогодні українським підприємствам дозволяється використовувати як прямий, так і непрямий методи для розрахунку грошових коштів від операційної діяльності. Так у п.9 частини II «Склад та елементи фінансової звітності» [71] вказано, що: «При складанні фінансової звітності та консолідованої фінансової звітності підприємства можуть самостійно

обрати спосіб складання звіту про рух грошових коштів за прямим або непрямим методом із застосуванням відповідної форми звіту». Метод складання звіту визначає його форму. Форми звітності затверджені НП(С)БО 1 [71].

Підприємство розгорнуто наводить суми надходжень та видатків, що виникають унаслідок операційної, інвестиційної та фінансової діяльності. Якщо рух коштів унаслідок однієї операції включає суми, які належать до різних видів діяльності, то ці суми наводять окремо у складі відповідних видів діяльності.

Операційна діяльність є фактично основною діяльністю підприємства. Крім того, операційною діяльністю називають решту видів діяльності, які не можна визначити як інвестиційну чи фінансову.

Як приклади руху коштів від операційної діяльності наведемо такі операції:

- оплата від покупців та замовників;
- оплата постачальникам товарів, робіт, послуг;
- виплати працівникам та за цивільно-правовими договорами;
- оплата бонусів, премій, заохочень дистриб'юторам, агентам, дилерам, плата за вихід на ринок, у певний географічний сегмент ринку;
- оплата інших операційних витрат тощо.

Інвестиційна діяльність – це придбання та реалізація необоротних активів, а також поточних фінансових інвестицій, які не належать до еквівалентів коштів (п. 3 розділу I НП(С)БО 1).

Рух коштів унаслідок інвестиційної діяльності може включати:

- оплату постачальникам за основні засоби, нематеріальні активи, інші необоротні активи, а також надходження від продажу таких категорій активів;
- виплати коштів для придбання інструментів власного капіталу, частки участі в інших підприємствах, а також надходження від продажу таких об'єктів інвестування;
- видача позик та їх отримання не від фінансових установ тощо.

Зарахування конкретної операції, пов'язаної з рухом коштів, до певної класифікаційної групи визначається насамперед характером господарської діяльності кожного конкретного підприємства.

Подання інформації щодо трьох видів діяльності фактично дає можливість визначити загальну суму змін у складі коштів у заключній частині звіту.

Важливо пам'ятати, що значення рядків 3405 та 3415 звіту про рух грошових коштів мають відповідати значенням рядків 1165 балансу на початок та на кінець року відповідно [34].

Не слід забувати, що звіт про рух грошових коштів входить до комплексу фінансової звітності, яку подають суб'єкти господарювання разом із річною декларацією з прибутку до територіального органу Міндоходів (п. 46.2 ПКУ). Весь пакет звітності можна надіслати й електронними засобами комунікації, у цьому разі також варто орієнтуватися на отримання першої та другої квитанції.

Використання прямого методу для визначення чистої зміни коштів полягає у тому, що послідовно наводяться всі основні статті грошових надходжень та видатків, а різниця між ними формує чистий рух коштів окремо від операційної (рядок 3195), інвестиційної (рядок 3295) та фінансової діяльності (рядок 3395).

Прямий метод складання звіту про рух грошових коштів базується на безпосередньому використанні даних реєстрів бухгалтерського обліку щодо дебетових або кредитових оборотів коштів (рахунки 30 «Каса» і 31 «Рахунки в банках») за звітний період у кореспонденції з рахунками бухгалтерського обліку операцій, активів або зобов'язань (див. Табл. 1.2.).

Особливу увагу варто звернути на статтю «Вплив зміни валютних курсів на залишок коштів». Фактично ця стаття звіту є сумою курсової різниці, що виникає внаслідок впливу зміни валютного курсу на залишок коштів в іноземній валюті. Як у міжнародній практиці, так й у вітчизняних вимогах до фінансової звітності ця стаття показується не в операційній, фінансовій чи інвестиційній діяльності, а окремо. За свою суттю вона дозволяє розрахувати залишки коштів на останній день звітного періоду.

Непрямий метод складання звіту про грошові кошти полягає в тому, що спочатку зазначають суму чистого прибутку (збитку), яку потім коригують до величини чистої зміни коштів через виключення впливу негрошових операцій. При цьому виключаються грошові потоки від інвестиційної та фінансової діяльності.

Таблиця 1.2.

Порядок складання звіту про рух грошових коштів за прямим методом
на основі даних бухгалтерського обліку

Стаття	Код рядка	Дані із реєстрів бухгалтерського обліку
1	2	3
I. Рух коштів у результаті операційної діяльності	3000	Д-т 30, 31 К-т 70, 713
Надходження від:		
Реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)		
Повернення податків і зборів	3005	Д-т 31 К-т 641, 642
у тому числі податку на додану вартість	3006	Д-т 31 К-т 641/ПДВ
Цільового фінансування	3010	Д-т 30, 31 К-т 48
Інші надходження	3095	Д-т 30, 31 К-т 71
Витрачання на оплату:	3100	(Д-т 631 К-т 30, 31)
Товарів (робіт, послуг)		
Праці	3105	(Д-т 661, 663 К-т 30, 31)
Відрахувань на соціальні заходи	3110	(Д-т 65 К-т 31)
Зобов'язань з податків і зборів	3115	(Д-т 642 К-т 31)
Інші витрачання	3190	(Д-т 37, 39, 662, 68, 90-94 К-т 31)
Чистий рух коштів від операційної діяльності	3195	Рядок 3000 + рядок 3005 + рядок 3010 + рядок 3095 — рядок 3100 — рядок 3105 — рядок 3110 — рядок 3115 — рядок 3190
II. Рух коштів у результаті інвестиційної діяльності	3200	Д-т 30, 31 К-т 741
Надходження від реалізації:		
фінансових інвестицій		
необоротних активів	3205	Д-т 30, 31 К-т 712*
Надходження від отриманих:	3215	Д-т 31 К-т 732
відсотків		
дивідендів	3220	Д-т 31 К-т 731
Надходження від деривативів	3225	Д-т 31 К-т 379
Інші надходження	3250	Д-т 31 К-т 72, 733
Витрачання на придбання:	3255	(Д-т 971 К-т 30, 31)
фінансових інвестицій		
необоротних активів	3260	(Д-т 631, 685, 684 в частині відсотків, що капіталізуються, К-т 30, 31 в частині, що потім йде в Д-т 15)
Виплати за деривативами	3270	(Д-т 379 К-т 31)
Інші платежі	3290	(Д-т 977 К-т 30, 31)
Чистий рух коштів від		Рядок 3200 + рядок 3205 + рядок 3215 + рядок 3220 + рядок

інвестиційної діяльності	3295	3225 + рядок 3250 — рядок 3255 — рядок 3260 — рядок 3270 — рядок 3290
III. Рух коштів у результаті фінансової діяльності	3300	Д-т 30, 31 К-т 46
Надходження від:		
Власного капіталу		
Отримання позик	3305	Д-т 30, 31 К-т 60, 50
Інші надходження	3340	Д-т 30, 31 К-т 37, 68, 731
Витрачання на:	3345	(Д-т 45 К-т 30,31)
Викуп власних акцій		
Погашення позик	3350	(Д-т 50, 60, 61 К-т 30, 31)
Сплату дивідендів	3355	(Д-т 671 К-т 30, 31)
Інші платежі	3390	(Д-т 672, 685 К-т 30, 31)
Чистий рух коштів від фінансової діяльності	3395	Рядок 3300 + рядок 3305 + рядок 3340 — рядок 3345 — рядок 3350 — рядок 3355 — рядок 3390
Чистий рух грошових коштів за звітний період	3400	Рядок 3195 + рядок 3295 + рядок 3395
Залишок коштів на початок року	3405	Д-т 30, 31 на 01.01.
Вплив зміни валютних курсів на залишок коштів	3410	Д-т 714, 744 К-т 302, 312 Д-т 302, 312 К-т 945, 974
Залишок коштів на кінець року	3415	Д-т 30, 31 на 31.12.
* Приймаючи рішення про продаж необоротних активів, бухгалтер переводить їх до складу оборотних активів із відповідним відображенням доходів від такої реалізації за К-т 712 (доходи операційної діяльності). Проте логіка та структура звіту про рух грошових коштів відносить такі надходження до складу інвестиційної діяльності.		

І хоча назва звіту містить слова «за непрямим методом», однак за непрямим методом у звіті визначається тільки та частина, що пов'язана з операційною діяльністю. У цій формі звітності показники руху коштів від інвестиційної та фінансової діяльності визначаються за прямим методом: окремо відображають усі надходження, які потім зменшуються на суму витрачань та інших платежів. Тобто можна говорити про те, що та частина, яка стосується рухів коштів наслідок інвестиційної та фінансової діяльності, в обох формах (за прямим та непрямим методом) є ідентичною (рядки 3200 – 3395). Сумарні показники (рядки 3400 – 3415) у формах звітності за прямим та непрямим методами також обчислюються однаково [34].

Охарактеризуємо найбільш значущі статті операційної діяльності, пов'язані з непрямим методом.

Показник рядка «Прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування» (код рядка 3500) переносять з рядка 2190 звіту про фінансовий стан (сукупний дохід).

Аналіз статті «Коригування на амортизацію необоротних активів» (код рядка 3505) дає уявлення про правильність впливу на прибуток амортизації необоротних активів, нарахованої протягом звітного періоду. Нараховану суму амортизації необоротних активів розраховують як алгебраїчну суму кредитових оборотів за всіма субрахунками рахунка 13 «Знос (амортизація) необоротних активів». Розрахована загальна сума амортизації за звітний період спричинює збільшення негрошових витрат, залишається на підприємстві і тому відображається у графі 3 «Надходження» звіту про рух грошових коштів.

«Коригування на збиток (прибуток) від неопераційної діяльності та інших негрошових операцій» (код рядка 3520) – це фактично збиток або прибуток від володіння (дивіденди, відсотки) та реалізації фінансових інвестицій, а також від продажу основних засобів, нематеріальних активів, інших довгострокових активів, інші прибутки і збитки від інвестиційної та фінансової діяльності.

«Зменшення (збільшення) оборотних активів» (рядок 3550) визначають на підставі аналізу балансу у частині змін складу запасів і дебіторської заборгованості. Збільшення дебіторської заборгованості на кінець звітного періоду порівняно з початком звітного періоду означає, що частина доходу від реалізації у вигляді коштів не надійшла на підприємство, – віднімаємо цю суму від прибутку від операційної діяльності. Якщо має місце приріст запасів (не за рахунок їх дооцінки, а реальні надходження), суму такого збільшення віднімаємо від суми операційного прибутку. Відповідно, зменшення запасів не пов'язане з видатком коштів. Тож цю суму додаємо до суми операційного прибутку. Якщо ж запаси збільшено за рахунок їх дооцінки, на таку суму збільшення зменшуємо суму коригування операційного прибутку.

Збільшення (зменшення) поточних зобов'язань (код рядка 3560) прямо визначається аналізом розділу III пасиву балансу.

Метою аудиту Звіту про рух грошових коштів є з'ясування достовірності складеного звіту, відповідності його Балансу та Звіту про фінансові результати. Для реалізації цієї мети необхідно встановити:

- дотримання підприємством форми звіту про рух грошових коштів і вимог щодо його складання;
- відповідність наданого звіту про рух грошових коштів на арифметичну точність;
- узгодженість показників звіту про рух грошових коштів з показниками інших форм фінансової звітності;
- правильність класифікації статей звіту про рух грошових коштів;
- правильність визначення чистого руху грошових коштів від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності;
- підтвердження загальної суми руху грошових коштів за звітний період за трьома видами діяльності;
- підтвердження того, що внутрішні зміни в складі грошових коштів (отримання коштів у касу з банку, повернення готівки на банківський рахунок) не включено до звіту;
- підтвердження того, що у звіті не відображені так звані негрошові операції (бартерні операції, придбання основних засобів на умовах фінансового лізингу, перетворення зобов'язань на капітал тощо);
- достовірність та відповідність показників звіту про рух грошових коштів даним Головної книги, регістрам синтетичного та аналітичного обліку, первинним документам;
- правильність визначення впливу зміни валютних курсів на залишок коштів;
- правильність ведення поточного бухгалтерського обліку грошових коштів, правильність складання облікових регістрів синтетичного й аналітичного обліку;
- правильність переведення грошових коштів з іноземної валюти у національну [36].

Крім того, аудитор має оцінити зміни в чистих активах, фінансовій структурі, впливу на суми й час потоків грошових коштів з метою коригування відповідно до умов та можливостей, що змінилися. Після цього необхідно розробити пропозиції по врахуванню змін у грошових коштах та їх еквівалентах, які відбулися за звітний період, і впливу фінансової діяльності на грошові потоки підприємства.

Розроблення науковообґрунтованої методики проведення аудиту є найголовнішим завданням аудиту, адже від неї залежить результат, заради якого здійснюється аудит – висловлення неупередженої думки щодо достовірності звітності підприємства, яке перевіряють, тобто оцінювання правильності складання звітності за встановленими формами та відповідності чинному законодавству України.

Методика аудиту звіту про рух грошових коштів є недостатньо дослідженою. Це пов'язано, насамперед, з тим, що кожний аудитор-практик по-різному підходить до вирішення поставлених перед ним завдань, що передбачає використання різних методів, прийомів, способів при перевірці фінансової звітності. Отже, чіткі вимоги щодо застосування тих чи інших процедур в аудиті відсутні [65].

Поняття методики означає сукупність процедур із застосуванням тих чи інших методів пізнання, які передбачають використання різних способів і прийомів контролю. Методика аудиту звіту про рух грошових коштів зумовлена методами формування самої звітної форми.

Під методикою аудиту слід розуміти вміння фахівця застосовувати в кожному конкретному випадку процедури, способи та прийоми дослідження документів, записів і господарських операцій, розроблені наукою. Вказаний методичний інструментарій необхідний для забезпечення оперативної обробки інформації, що є базою аудиту звіту про рух грошових коштів, а також обґрунтованих результатів дослідження.

Дослідники питань, пов'язаних з аудитом звіту про рух грошових коштів, вказують, що в процесі аудиту звіту можуть використовуватися різні специфічні прийоми та способи аудиту: спостереження, опитування, анкетування, запит, порівняння, тестування, вибіркова документальна перевірка, аналіз, узагальнення.

Правильно визначені та обрані прийоми і способи складають ефективну, всеохоплюючу методику проведення аудиту.

Об'єктом дослідження є ПАТ «Тернопільський радіозавод «Оріон»» – одне з провідних підприємств України з виробництва професійних засобів радіозв'язку.

Підприємство засновано 09.03.1982 року для виробництва засобів радіозв'язку. На виконання вимог Закону України «Про акціонерні товариства» рішенням чергових загальних зборів акціонерів 15.04.2011 року товариство перейменовано з відкритого на публічне акціонерне товариство [60].

ПАТ “ТРЗ “Оріон” включено до переліку підприємств, що мають стратегічне значення для економіки та безпеки держави і віднесене до державного сектору економіки. Основні види діяльності за КВЕД: «Виробництво обладнання зв'язку», «Виробництво електричного освітлювального устаткування», «Ремонт обладнання зв'язку». Основна спеціалізація ПАТ “ТРЗ “Оріон” – виробництво систем УКХ-радіозв'язку в діапазонах (30-75, 999), (146-174) та (400-470) МГц, для Міноборони, МВС, СБУ, МНС, Держкордону та різних галузей національної економіки, виробництво енергозберігаючих ламп.

Бухгалтерський облік ведеться товариством відповідно до вимог Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.99 р. № 996-XIV. Фінансову звітність складено відповідно до вимог МСФЗ. У примітках розкривається інформація основних коригувань статей та їх оцінок, які необхідні були для приведення у відповідність до МСФЗ. Визнанню належать всі активи і зобов'язання, які відповідають критеріям згідно з МСФЗ. Всі визнані активи та зобов'язання оцінюються відповідно до МСФЗ за собівартістю або за справедливою вартістю.

Висновки до розділу 1

1. Грошовий потік – це динамічний показник, що характеризує постійний рух грошових ресурсів у результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства, пов'язаний з надходженням (вхідні грошові потоки) чи витрачанням (вихідні грошові потоки) грошових ресурсів підприємства. В результаті взаємодії

вхідних і вихідних грошових потоків утворюється чистий грошовий потік, що характеризує приріст чи зменшення грошових ресурсів і є результативним чинником діяльності підприємства.

2. Зміст управління потоками грошових коштів полягає у підтриманні грошових коштів підприємства на оптимальному рівні, своєчасному забезпеченні грошовими засобами всіх видів діяльності у необхідному обсязі, оптимізації грошових потоків і структури капіталу підприємства. Під оптимізацією грошових потоків розуміють процес вибору найкращих форм їх організації на підприємстві з урахуванням умов і особливостей здійснення його господарської діяльності.

3. Метою аналізу грошових потоків підприємства є прискорення руху грошових коштів і підвищення на цій основі оборотності активів і капіталу, а також забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності підприємства.

4. Звіт про рух грошових коштів – сукупність показників, що розгорнуто характеризують потік грошових коштів за звітний період. Метою його складання є надання користувачам фінансової звітності повної, правдивої та неупередженої інформації про зміни, що відбулися у грошових коштах підприємства та їх еквівалентах за звітний період.

5. Під методикою аудиту розуміють вміння фахівця застосовувати процедури, способи та прийоми дослідження документів, записів і господарських операцій. У процесі аудиту звіту про рух грошових коштів використовують специфічні прийоми та способи аудиту: спостереження, порівняння, тестування, вибіркова документальна перевірка, аналіз, узагальнення, адже правильно визначені та обрані прийоми визначають ефективність проведення аудиту.

6. Досліджуване нами підприємство ПАТ ТРЗ «Оріон» згідно Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» подає фінансову звітність за міжнародними стандартами та оприлюднює її разом з аудиторським висновком шляхом розміщення на власній веб-сторінці з опублікуванням у періодичних або неперіодичних виданнях.

7. Для розкриття методики аудиту і аналізу грошових потоків нами буде використано фінансову звітність ПАТ «ТРЗ «Оріон»» (Додатки А-И).

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА АУДИТУ ТА АНАЛІЗУ ГРОШОВИХ КОШТІВ ЗА ДАНИМИ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ПАТ ТРЗ «ОРІОН»

2. 1. Чинна практика аудиту звіту про рух грошових коштів

Забезпечення стійкого функціонування підприємства, підтримка рішення щодо інвестування капіталу, надання кредиту, укладення угоди, тощо вимагає об'єктивного аналізу інформації фінансової звітності та ретельного контролю використання найбільш ліквідних ресурсів підприємства, що уможлиблюється завдяки проведенню аудиту.

Аудиторська діяльність дозволяє не лише контролювати рух коштів та операції, що на них впливають, але й визначити ефективність управління ними. Такі дії виконуються на основі інформації про грошові потоки, основним носієм якої виступає ф. № 3 “Звіт про рух грошових коштів”. Показники даного звіту є базою для оцінки здатності суб'єкта господарювання генерувати грошові кошти.

Аналіз показав, що особливість складання звіту про рух грошових коштів (ф. № 3), яка полягає у її формуванні двома методами, обумовлює виділення двох складових у методиці аудиту звіту про рух грошових коштів.

Перша сукупність прийомів контролю застосовується для контролю показників першого розділу ф. № 3 – “Рух коштів у результаті операційної діяльності”, а друга сукупність – для другого та третього розділів: “Рух коштів у результаті інвестиційної діяльності” та “Рух коштів у результаті фінансової діяльності”.

При цьому в межах для обох складових спільним є застосування суцільного способу контролю показників.

До загальних джерел інформації, на основі яких здійснюється аудит звіту про рух грошових коштів, належать: баланс; звіт про фінансові результати; звіт про рух грошових коштів; звіт про власний капітал; примітки до фінансової звітності; Головна книга; первинні документи за касовими та банківськими операціями з грошовими коштами; облікові регістри поточного обліку операцій з грошовими

коштами (відомості, книги); банківські виписки; договори, контракти, угоди, на підставі яких виконувалися платежі (надходження) грошових коштів; матеріали інвентаризації каси; відповіді на запит у банк, до постачальників, покупців, страхових компаній з підтвердження здійснених платежів грошовими коштами; робочі документи внутрішнього аудитора; інформація, отримана від керівництва підприємства-клієнта; дані із зовнішніх джерел про валютні курси тощо.

Розглянемо детально джерела інформації та показники, які аудитор може використати для перевірки статей звіту про рух грошових коштів (Табл. 2.1).

Таблиця 2. 1.

Використання показників фінансової звітності при складанні звіту про рух грошових коштів

Форма звітності	Номер рядка	Назва показника
Баланс	1165	Грошові кошти та їх еквіваленти
	1605	Векселі видані
	1615	Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги
	1635	Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами
	1620	Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з бюджетом
	1625	Поточні зобов'язання за розрахунками зі страхування
	1630	Поточна кредиторська заборгованість з оплати праці
	1640	Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з учасниками
	1645	Поточна кредиторська заборгованість із внутрішніх розрахунків
	1690	Інші поточні зобов'язання
Звіт про фінансові результати	2120	Інші операційні доходи
	2180	Інші операційні витрати
	2200	Дохід від участі в капіталі
	2220	Інші фінансові доходи
	2240	Інші доходи
	2255	Втрати від участі в капіталі
	2270	Інші витрати
	2350	Прибуток
	2355	Збиток
	2515	Амортизація

Обсяг інформації, наведеної у табл. 2.1, досить незначний. Вся інша необхідна інформація формується аудитором на основі існуючих розрізів аналітичного обліку, якщо такі є на підприємстві, або ж самостійно здійснюють розподіл необхідних первинних документів за певними напрямками використання/ надходження грошових

коштів. Тобто звіт про рух грошових коштів є аналітичним звітом, що є обумовлене базування його показників на аналітичній інформації.

Комплексна методика аудиту звіту про рух грошових коштів, яка забезпечує логічну детальну перевірку даного звіту, представлена на рис. 2. 1.

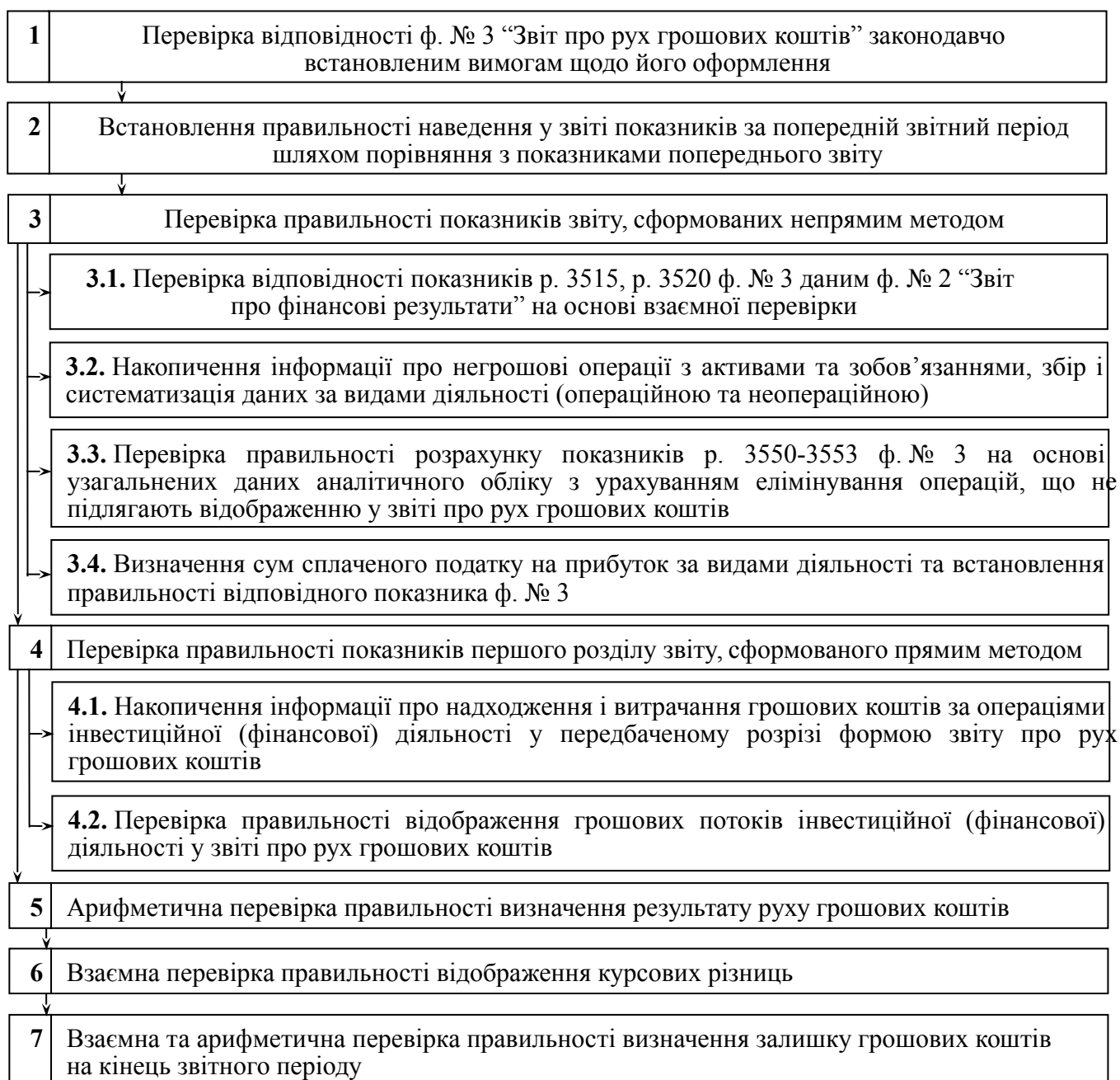

Рис. 2.1. Послідовність аудиту звіту про рух грошових коштів [65]

Представлена послідовність враховує особливості методики перевірки розділу звіту, сформованого непрямым методом, а також порядок дій при аудиті розділів,

складених прямим методом. Методика аудиту за методами формування звіту про рух грошових коштів вимагає використання відповідних робочих документів.

Оскільки звіт про рух грошових коштів може складатися прямим і непрямим методами, аудитор на початку перевірки повинен з'ясувати, який метод використано підприємством при складанні Звіту про рух грошових коштів. Різниця у використанні прямого й непрямого методів стосується тільки розділу операційної діяльності.

При використанні прямого методу аудитор має пам'ятати, що у Звіті наводять усі класи надходжень та видатків, різниця яких показує приріст або зменшення грошових коштів. Фому звіту про рух грошових коштів, складеного за прямим методом, наведено у Додатку В.

При прямому методі складання звіту про рух грошових коштів аудитор на основі виписок банку або/та касових документів здійснює окрему вибірку надходжень і окрему вибірку витрачань грошових коштів за видами діяльності. Для цього доцільно складати наступні аналітичні відомості (відповідно до обраного виду господарської діяльності) (зразок 1).

Зразок 1

Відомість формування даних про рух грошових коштів за видами діяльності

Дата	Сума, грн.		Призначення (відповідно до змісту показників розділу звіту)
	Находження	Витрачання	
1	2	3	4

Наведені робочі таблиці формуються з виділенням показників кожного з рядків розділів звіту про рух грошових коштів [65].

Суть непрямого методу полягає у відображенні у Звіті суми чистого прибутку (збитку), який коригується до величини чистої зміни грошових коштів, за винятком впливу негрошових операцій і операцій, пов'язаних з інвестиційною та фінансовою діяльністю.

Використання непрямого методу заповнення звіту вимагає створення чітко налаштованої системи формування аналітичних даних про операції з грошовими коштами, що суттєво ускладнює процес здійснення аудиту звіту про рух грошових коштів та відповідно вимагає від аудитора копіткої роботи для формування робочих

матеріалів з перевірки показників сформованих бухгалтером на основі детальної інформації за рядом рахунків. Форму звiту, складеного за непрямим методом, наведено у Додатку В1.

Правильність Звiту, складеного за непрямим методом аудитор перевіряє у розрізі передбачених розділів за окремими видами діяльності: операційної, інвестиційної та фінансової.

Перша частина наведеної методики аудиту звiту про рух грошових коштів руху за правилами непрямого методу звiту.

Для підтвердження показників рядка 3500 “Прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування” потрібно спочатку перевірити звiт про фінансові результати, з якого переноситься цей показник. Потім контролюється правильність проведених коригувань зазначеного показника на амортизацію необоротних активів (форма 2, рядок 2515), збільшення (зменшення) забезпечень (аналітичні відомості по рахунку 47 “Забезпечення майбутніх витрат і платежів”), збиток (прибуток) від нереалізованих курсових різниць та прибуток (збиток) від неопераційної діяльності (різниця між рядками 2220-2241 та 2250-2270 ф. № 2 за виключенням витрат на сплату відсотків). Тобто аудитор має переконатись у тому, що показник прибутку (збитку) від звичайної діяльності відкориговано на суми, які вплинули на нього, але не призвели до реального руху грошових коштів, та на суми, які не відносяться до операційної діяльності, але були враховані при визначенні загального фінансового результату. Для цього доцільно використовувати робочий документ наступної форми (зразок 2).

Далі аудитор перевіряє правильність перенесення суми витрат на сплату відсотків з рядка 2250 форми № 2 “Звіт про фінансові результати”.

Наступним кроком є підтвердження правильності визначення підприємством сум зміни (збільшення чи зменшення) оборотних активів (дані розділу II форми № 1), витрат майбутніх періодів (змiна р. 1170 ф.№ 1), поточних зобов’язань (змiна рядків 1605-1690 ф. № 1 крім доходів майбутніх періодів), доходів майбутніх періодів (змiна у ф. 1 р. 1665).

(Зразок 2).

Аудиторська фірма _____

Підприємство-клієнт _____

Аудитори, що здійснили перевірку (ПІБ)

Показники ф. № 3		Показники ф. № 2		Відхилення	Примітка
код рядка	сума, тис. грн.	код рядка	сума, тис. грн.		
3505		2515			
3515		2180 + аналітичні дані до рахунків 714, 945, 744, 974			
3520		алгебраїчна сума: ряд. 2200 + р. 2220 + р. 2240 – р. 2255 – р. 2270			

Джерелами інформації при цьому є відповідні рядки Балансу, записи відповідних рахунків Головної книги, або аналітичні дані.

Розрахунок здійснюють шляхом визначення різниці між залишками на початок і кінець звітного періоду. При цьому слід пам'ятати, що при розрахунках враховуються тільки ті дані, які мають безпосереднє відношення до операційної діяльності підприємства. При застосуванні непрямого методу складання звіту про рух грошових коштів аудитор стикається з необхідністю формування робочих накопичувальних таблиць високого рівня аналітичності.

Основним призначенням таких робочих відомостей є збір даних про обсяг:

1) негрошових операцій при розрахунках з покупцями (замовниками), постачальниками (підрядниками), в процесі акумулювання та використання запасів (як бартерних операцій, так і безоплатного отримання чи передачі, внесків до статутного капіталу);

2) руху активів і зобов'язань від неопераційної діяльності.

Обсяги таких операцій підлягають вирахуванню при заповненні першого розділу ф. № 3 “Звіт про рух грошових коштів”. Від їх точної ідентифікації залежить правильність визначення грошових потоків підприємства в межах основної діяльності.

Для даних про негрошовий рух запасів доцільно використовувати робочі таблиці за наведеним зразком 3.

Рахунок “Запаси”

<i>Дебет</i>	<i>Кредит</i>
САЛЬДО на поч. 200,00	-
1) 450,00 (придбано за грошові кошти)	-
2) 700,00 (розрахунок – взаємозалік)	
ДЕБЕТОВИЙ ОБОРОТ - 1150,00	КРЕДИТОВИЙ ОБОРОТ -
САЛЬДО на кін. 1350,00	

Запаси (грошове надходження)

<i>Дебет</i>	<i>Кредит</i>
САЛЬДО на поч. 200,00	-
1) 450,00 (придбано за грошові кошти)	-
ДЕБЕТОВИЙ ОБОРОТ - 450,00	КРЕДИТОВИЙ ОБОРОТ -
САЛЬДО на кін. 650,00	

Запаси (негрошове надходження)

<i>Дебет</i>	<i>Кредит</i>
САЛЬДО на поч. -	-
2) 700,00	-
ДЕБЕТОВИЙ ОБОРОТ - 700,00	КРЕДИТОВИЙ ОБОРОТ -
САЛЬДО на кін. 700,00	

З даного рахунку можна побачити, що інформація стосовно надходження запасів по рядку 1100 повинна становити 450,00 грн., незважаючи на загальну суму надходжень запасів – 1150,00 грн. та залишку запасів у ф. №1 у сумі 1350,00 грн. Розмежування аудитором грошових операцій з надходження запасів вимагає суцільного дослідження операцій з руху запасів [65].

До проблемних статей, які потребують деталізації при їх перевірці аудитором відносяться розрахунки з постачальниками (як в межах грошових і негрошових операцій, так і від операційної та неопераційної діяльності) ряд. 3553 ф. № 3, розрахунки з покупцями та замовниками і різними дебіторами ряд. 3550 ф. № 3 (за грошовими розрахунками та розрахунками на основі взаємозаліку заборгованості); розрахунки з бюджетом ряд. 3553 ф. № 3 (як в межах грошових і негрошових операцій, так від операційної та неопераційної діяльності).

Дані про розрахунки з покупцями та замовниками й різними дебіторами, які відображаються в ф. № 1 у рядках 1125, 1130, 1155 вимагають зменшення (збільшення) від негрошових операцій. Таке елімінування доцільно виконувати за допомогою робочих таблиць за зразками 4-5.

Рахунки “Розрахунки з покупцями та замовниками” “Розрахунки з різними дебіторами”

Дебет	Кредит
САЛЬДО на поч. 5 200,00	-
3) 40 000,00 (виданий аванс)	1) 500,00 (грошові розрахунки)
	2) 700,00 (взаємозалік заборгованостей)
ДЕБЕТОВИЙ ОБОРОТ - 40000,00	КРЕДИТОВИЙ ОБОРОТ 1 200
САЛЬДО на кін. 44000,00	

Грошові операції по рахункам

Дебет	Кредит
САЛЬДО на поч. 5200,00	-
3) 40 000,00	1) 500,00
ДЕБЕТОВИЙ ОБОРОТ - 40000,00	КРЕДИТОВИЙ ОБОРОТ – 500,00
САЛЬДО на кін. 44700,00	

Негрошові операції по рахункам

Дебет	Кредит
САЛЬДО на поч. -	-
	2) 700,00
ДЕБЕТОВИЙ ОБОРОТ -	КРЕДИТОВИЙ ОБОРОТ - 700,00
	САЛЬДО на кін. 700,00

Рахунок “Розрахунки з постачальниками та підрядниками” “Розрахунки з бюджетом”

Дебет	Кредит
	САЛЬДО на поч. 1 200,00
1) 300,00 (грошові розрахунки, господарська операція операційної діяльності)	
2) 700,00 (взаємозалік заборгованостей, господарська операція)	
ДЕБЕТОВИЙ ОБОРОТ – 1 000,00	КРЕДИТОВИЙ ОБОРОТ -
	САЛЬДО на кін. 200,00

Операційна діяльність

Дебет	Кредит
	САЛЬДО на поч. 500,00
1) 300,00	
ДЕБЕТОВИЙ ОБОРОТ - 300,00	КРЕДИТОВИЙ ОБОРОТ -
	САЛЬДО на кін. 200,00

Не операційна діяльність

Дебет	Кредит
	САЛЬДО на поч. 00,00
1) 700,00	
ДЕБЕТОВИЙ ОБОРОТ - 700,00	КРЕДИТОВИЙ ОБОРОТ -
	САЛЬДО на кін. -

Призначення зазначених документів полягає в тому, що вони сприяють чіткому розмежуванню грошових та негрошових операцій підприємства (які часто помилково включаються до складу показника звіту про рух грошових коштів).

Для фіксування інформації, зібраної у процесі перевірки, рекомендовано використовувати робочий документ наступної форми (зразок 6).

Зразок 6

Аудиторська фірма _____
Підприємство-клієнт _____
Аудитори, що здійснили перевірку (ПІБ) _____

Показники ф. № 3		Показники ф. № 1 та дані аналітичного обліку	
код рядка	сума тис. грн.	сума, тис. грн.	порядок розрахунку
3510			р. 1660 гр. 4 – р. 1660 гр. 3
3550			різниця гр. 4 – гр. 3 ф. № 1 р. 1101, р. 1102, гр. 1103, гр. 1104, гр. 1120, р. 1125, р. 1130-1155 в частині грошових операцій та операційної діяльності (виділення операцій на основі розробних таблиць-рахунків)
3554			аналітичні таблиці-рахунки витрат майбутніх періодів в частині грошових операцій
3560			різниця гр. 4 – гр. 3 ф. № 1, гр. 1615-1630, 1645, 1690 (в частині операційної діяльності) на основі аналітичних таблиць-рахунків
3566			різниця гр. 4 – гр. 3 ф. № 1, гр. 1665

Правильність записів суми сплачених відсотків і податків на прибуток (рядки 3580, 3585) перевіряють шляхом порівняння її з даними аналітичного обліку відповідно за субрахунками 684 “Розрахунки за нарахованими відсотками” та 641 “Розрахунки за податками” [65].

Суму чистого руху коштів від операційної діяльності (рядок 3195) визначають арифметичним шляхом із застосуванням такого алгоритму (на основі кодів рядків звіту):

$$3500 + 3505 \pm (3510 + 3515 + 3520) \pm 3521 \pm 3522 \pm (3523 + 3524 + 3526 + 3540 + 3550 + 3560 + 3570) - (3585 + 3585) = 3195$$

Далі аудитор перевіряє правильність обчислення руху коштів у результаті інвестиційної діяльності на підставі аналізу даних про зміни у статтях розділу “Необоротні активи” Балансу підприємства та статті “Поточні фінансові інвестиції”. Проте при перевірці кожного рядка розділу II звіту про рух грошових коштів аудитор

повинен переконатися на підставі даних аналітичного обліку по відповідних рахунках, що при розрахунку показників цього розділу бухгалтер брав до уваги тільки ті операції з необоротними активами і фінансовими інвестиціями, які приводили до руху грошових коштів. Не враховуються безоплатна передача необоротних активів, фінансова оренда основних засобів, бартерні операції, ліквідація основних фондів тощо. Розрахунок руху коштів у результаті інвестиційної діяльності здійснюється із застосуванням прямого методу, а перевірити цей розрахунок аудитор може, використовуючи такий алгоритм (на основі кодів рядків звіту):

$$3200 + 3205 + 3215 + 3220 + 3225 + 3230 + 3235 + 3250 - (3255 + 3266 + 3270 + +3280 + 3290) = 3295$$

Контроль за правильністю визначення руху коштів у результаті фінансової діяльності (розділу III звіту) проводиться аудитором на основі аналізу змін у статтях розділу “Власний капітал” і статтях, пов'язаних з фінансовою діяльністю, що містяться у розділах “Забезпечення майбутніх витрат і платежів”, “Довгострокові зобов'язання”, “Поточні зобов'язання”. При цьому вибірка даних для розрахунку робиться на підставі даних аналітичного обліку, і враховуються тільки ті дані про господарські операції, які відносяться до фінансової діяльності. Аудитор застосовує такий алгоритм розрахунку підсумку розділу III (на основі кодів рядків звіту):

$$3300+3305+3310+3340 - (3345+ 3350 + 3355+3360+3370+3220+3375+3390) =3395$$

Сума чистого руху грошових коштів за звітний період визначається шляхом підбиття підсумків по трьох розділах (на основі кодів рядків звіту):

$$3195 \pm 3295 \pm 3395 = 3400.$$

Сума залишку коштів на початок року переноситься з Балансу (р.1165 графи 3 форми № 1 “Баланс”).

Вплив зміни валютних курсів на залишок коштів розраховується на основі аналітичних даних, які включають прибутки (збитки) від курсових різниць, що виникли внаслідок перерахунку грошових коштів та їх еквівалентів в іноземній валюті.

Залишок коштів на кінець року розраховується наступним чином (за рядками звіту): $3400 + 3405 \pm 3410 = 3415$.

Аудитор, щоб переконатися у правильності складання звіту, має порівняти отриману суму по рядку 3415 форми № 3 із значенням рядка 1165 графі 4 Балансу.

Також, під час перевірки, аудитор повинен враховувати і те, що під час складання звіту про рух грошових коштів можливо було допущено помилки через неуважність, недбалість, непрофесійність. Такі відхилення повинен зазначити в аудиторському висновку аудитор.

Таким чином, розглянемо які види помилок можуть зустрічатись під час складання звітності [66, с.156] :

- помилкове включення до звіту негрошових операцій: бартерні операції, надходження основних засобів на умовах фінансового лізингу, перетворення зобов'язань на власний капітал, придбання активів безпосередньо за рахунок позики банку (без надходження суми позики на рахунок підприємства), обмін власних акцій на акції іншого підприємства, дооцінка (уцінка) основних засобів, виплата дивідендів або погашення зобов'язань з фінансової оренди, здійснювані виробничими запасами, продукцією, товарами, зміни у складі активів (крім грошових коштів та їх еквівалентів) внаслідок виправлення помилок минулих років, витрачання оборотних активів на капітальні вкладення, модернізацію (реконструкцію) основних засобів тощо;
- неправильна ідентифікація потоку грошових коштів за видами діяльності (у віднесенні господарських операцій до операційної, інвестиційної чи фінансової діяльності). Для уникнення цієї помилки аудитор повинен використовувати запропонований робочий документ (Зразок 7).
- неправильна ідентифікація потоку грошових коштів за статтями розділів звіту про рух грошових коштів (помилка у подальшому при визначенні статті, до якої потрапляє ця сума грошових коштів та їх еквівалентів);
- похибки, які виникають внаслідок помилок, допущених раніше в бухгалтерському обліку (скажімо, неправильно сформована стаття звіту про

рух грошових коштів “Вплив змін валютних курсів на залишок коштів” внаслідок неправильного визначення доходів (втрат) від неопераційних та операційних курсових різниць тощо).

Зразок 7

Віднесення операцій з грошовими коштами до видів господарської діяльності

Господарська операція	сума	Вид діяльності						Відхилення	
		Віднесення аудитором			Віднесення підприємством			збільшення	зменшення
		операційна	інвестиційна	фінансова	операційна	інвестиційна	фінансова		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

➤ арифметичні помилки.

Про всі помилки та недоліки щодо звіту про рух грошових коштів, виявлені аудитором, повідомляється керівнику підприємства-клієнта у письмовому вигляді, а їх виправлення та рівень суттєвості безпосередньо впливають на вид аудиторського висновку, який буде складено за результатами перевірки. Усі помилки, виявлені за допомогою вказаної таблиці, висвітлюються у висновку аудитора з наступним визначенням їх впливу на достовірність звіту про рух грошових коштів, а також на зміст висновку аудитора.

При проведенні аудиту аудиторською фірмою «Галичина аудит-сервіс» підприємства-клієнта «ПАТ ТРЗ «Оріон»» було складено програму аудиту фінансової звітності, яку наведено у Додатку І.

Зокрема III етапом проведення перевірки є дослідження Звіту про рух грошових коштів, яке передбачає:

- 1) перевірку наданого звіту на арифметичну точність;
- 2) перевірку узгодження показника звіту про рух грошових коштів з показниками інших форм фінансового звіту.

Проведенню аудиторської перевірки фінансової звітності передувало також складання програми аналітичних процедур, яку долучено до дипломної роботи як Додаток І.

ПАТ «ТРЗ «Оріон»» звітує про рух грошових коштів за прямим методом (див. Додаток В), звіт про рух грошових коштів за непрямим методом у підприємства відсутній (форма звіту - Додаток В1).

У результаті проведеного аудиту аудиторською фірмою «Галичина аудит-сервіс» виявлено, що грошові кошти підприємства-клієнта відповідають сумах, які відображені у складі оборотних активів у фінансовій звітності станом на 31.12.2015 року. Взаємозв'язок показників фінансової звітності показано на рис. 2.1.

Рис. 2. 2. Взаємозв'язок показників фінансової звітності.*

Грошові кошти підприємства та їх еквіваленти на початок звітного періоду (розділ II активу Балансу р.1165 гр. 3. та Звіт про рух грошових коштів (за прямим методом) р. 3405 гр. 3.) становлять 2 495 тис. грн.

Грошові кошти підприємства та їх еквіваленти на кінець звітного періоду (розділ II активу Балансу р.1165 гр. 4. та Звіт про рух грошових коштів (за прямим методом) р. 3415 гр. 3.) становлять 1 109 тис. грн.

* Складено автором самостійно

Залишок грошових коштів на кінець 2015 року р. 3415, гр. 3. = Залишок грошових коштів на початок року р. 3405, гр. 3 $\pm$ чистий рух коштів за звітний період р. 3400, гр. 3 $\pm$ вплив зміни валютних курсів за залишок коштів р. 3410, гр. 3.

У сумах (тис. грн.): $1109 = 2495 - 2\,195 + 809$

Залишок грошових коштів на кінець 2014 року р. 3415, гр. 4. = Залишок грошових коштів на початок року р. 3405, гр. 4 $\pm$ чистий рух коштів за звітний період р. 3400, гр. 4 $\pm$ вплив зміни валютних курсів за залишок коштів р. 3410, гр. 3.

У сумах (тис. грн.): $2495 = 384 + 2\,123 - 12$

Арифметичною перевіркою встановлена правильність підрахунку підсумків за окремими розділами звіту (Чистий рух коштів від операційної діяльності, Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності, Чистий рух коштів від фінансової діяльності).

У ході аудиторської перевірки аудиторами не були виявлені факти, які б вказували на те, що фінансова звітність Публічного акціонерного товариства Тернопільський радіозавод «Оріон» за 2015 рік складена на підставі недостовірних та неповних даних про фінансово-господарську діяльність Товариства.

Під час аудиту аудиторами не були виявлені факти порушення Товариством норм чинного законодавства в процесі здійснення фінансово-господарської діяльності, а також встановленого порядку ведення бухгалтерського обліку та подання фінансової звітності.

Повний текст аудиторського висновку за результатами проведеного аудиту наведено у Додатку Й.

Наступним кроком аудиторської діяльності після перевірки достовірності складеної звітності (у ході обов'язкового аудиту) є проведення аналізу грошових потоків підприємства (як складова ініціативного аудиту).

2.2. Оцінка динаміки і структури грошового потоку підприємства

Наявність достатньої кількості грошових засобів є неодмінною умовою започаткування та функціонування будь-якого бізнесу. Для підприємств, які функціонують у ринкових умовах, здійснення безперервного руху грошових коштів стає головним завданням, успішне вирішення якого зможе забезпечити функціонування основної діяльності, погашення зобов'язань та реалізацію питань соціальної програми розвитку підприємництва.

У ході здійснення виробничої діяльності капітал постійно здійснює кругообіг: грошова форма – виробнича – товарна – грошова, а отже постійно відбуваються господарські операції з витрачання та надходження грошових коштів. Операції, які пов'язані з інвестиційною та фінансовою діяльністю підприємства, також зводяться до неодноразово здійснюваних грошових витрачань та надходжень.

Від того, наскільки узгоджені між собою за обсягом і часом різні види грошових потоків значною мірою залежить платоспроможність, фінансова стійкість та поступальність економічного розвитку підприємства. Ефективно організований рух грошових коштів є ознакою високого рівня здійснення фінансового управління діяльністю, адже завдяки йому підвищується ритмічність здійснення операційної діяльності, раціонально використовуються власні фінансові ресурси, прискорюється оборот капіталу підприємства, скорочується потреба у позиченому капіталі, знижується ризик неплатоспроможності, вивільняються грошові активи для здійснення фінансових інвестицій, здатних генерувати додатковий прибуток. Саме тому грошовому потоку та оцінці його ефективності слід приділяти увагу суб'єктам як внутрішнього, так і зовнішнього фінансового аналізу.

Розпочати аналіз грошових потоків доцільно із загальної оцінки динаміки залишків грошових коштів та чистого руху грошових коштів за ряд періодів, що дає змогу оцінити тенденції та закономірності як їх зміни, так і рівня абсолютної ліквідності підприємства. Для цього скористаємося таблицею наступної форми (Табл 2.2.).

Таблиця 2.2.

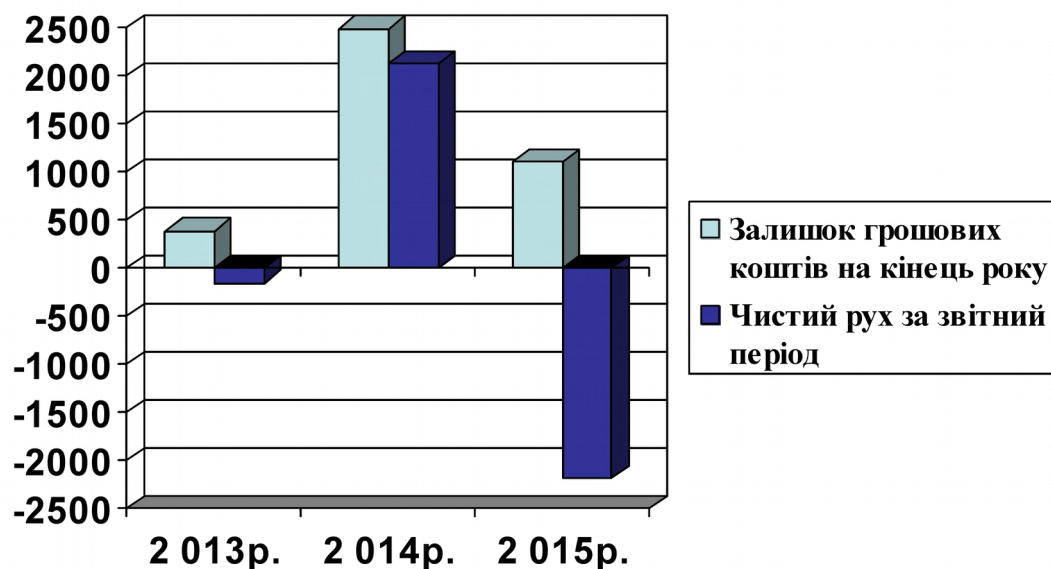
**Динаміка залишків грошових коштів та чистого грошового потоку
підприємства за 2013 – 2015 рр.**

(тис. грн.)

Показники	2013 р.	2014 р.	2015 р.	Абсолютна динаміка		Відносна динаміка	
				2014-2013	2015-2014	2014-2013	2015-2014
Залишок грошових коштів на кінець року	384	2 495	1 109	2 111	- 1386	549,74	-55,55
Чистий рух за звітний період	- 160	2 123	-2 195	2 283	- 4318	- 1426,87	- 203,39

Як показують дані таблиці, залишок грошових коштів на кінець 2014 р. у порівнянні з 2013 р. зріс на 2 111 тис. грн., або на 549,74 %. Така динаміка свідчить, що у 2014 році підприємство підвищило рівень своєї абсолютної платоспроможності. На кінець 2015 року у порівнянні з 2014 роком залишок грошових коштів дещо знизився, а саме на 1386 тис. грн., або на 55,55%.

Що стосується динаміки чистого руху коштів за аналізовані періоди (Рис. 2.2), то відсутня чітко виражена тенденція.

**Рис. 2. 2. Залишки грошових коштів та чистого грошового потоку
підприємства, (тис. грн.)**

Так, ПАТ ТРЗ «Оріон» у 2013 році отримало у результаті господарської діяльності (всіх видів) від'ємне значення чистого руху грошових коштів. У 2014 році чистий грошових коштів позитивний – 2 123 тис. грн., а вже у 2015 році знову від'ємне значення чистого руху грошових коштів 2 195 тис. грн., що навіть перевищило минулорічне позитивне значення чистого руху коштів.

У процесі аналітичного дослідження доцільно зіставити темпи росту активів, обсягу реалізації продукції та фінансових результатів підприємства з темпами росту позитивного грошового потоку (табл. 2.3., рис. 2.3.).

Таблиця 2.3.

Динаміка основних показників підприємства

(тис. грн.)

Показники	2014 р.	2015 р.	Темп росту
Додатний грошовий потік	70 749	115 200	162,83
Середньорічна вартість активів підприємства	51 916	54 805	105,57
Дохід (виручка) від реалізації продукції	45 484	73 145	160,81
Валовий прибуток	17 019	23 726	139,41
Прибуток від операційної діяльності	75	2 139	2 852,00
Фінансовий результат до оподаткування	86	2 573	2 991,86
Чистий прибуток	86	2 271	2 640,69

Перевищення темпів приросту останнього є ознакою підвищення рентабельності грошового потоку.

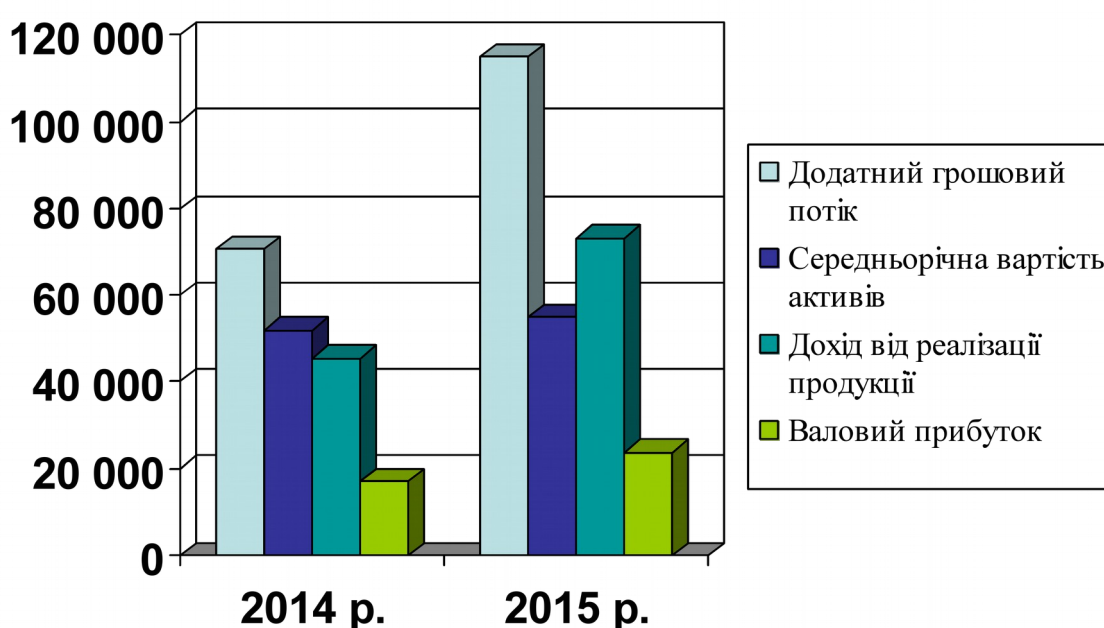

Рис. 2. 3. Основні показники підприємства, (тис. грн.)

Оцінка динаміки показників, наведених у таблиці 2.3. та на рис. 2.3., дозволяє стверджувати, що темпи зростання додатного грошового потоку ПАТ ТРЗ «Оріон» 162,83 % є вищими від темпів зростання активів (105,57 %), темпів росту доходу від реалізації продукції (160,81 %) і темпів зміни валового прибутку (139,41 %).

Прибуток від операційної діяльності і чистий фінансовий результат зростали у 2015 р. у порівнянні з 2014 р. вищими темпами, ніж додатний грошовий потік. Таким чином, рентабельність грошового потоку протягом аналізованого періоду зросла.

Для аналізу грошового потоку за даними річного звіту підприємства можна використати аналітичну таблицю 2.4.

Таблиця 2.4.

Грошові кошти підприємства за 2014 -2015 рр.

(тис. грн)

Показники	2014 р.		2015 р.		Відхилення	
	надходження “+”	видаток “- ”	надходження “+”	видаток “- ”	у сумі	у %
1.Залишок грошових коштів на початок року (р. 3405)	384	X	2 495	X	2 111	549,74
2.Чистий рух коштів від операційної діяльності (р.3195)	2 966		23 735		20 769	700,24
3.Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності (р.3295)	92			23 708	-23800	25 869,57
4. Чистий рух коштів від фінансової діяльності (р.3395)		935		2 222	- 1287	137,65
5. Чистий рух коштів за звітний період ($\pm 2 \pm 3 \pm 4$) (р.3400)	2 123			2 195	- 4318	- 203,39
6.Вплив зміни валютних курсів на залишок коштів (р.3410)		12	809		821	- 6841,67
7.Залишок грошових коштів на кінець року ($1 \pm 5 \pm 6$) (р.3415)	2 495	X	1 109	X	-1 386	-55,55

Як видно із наведених у таблиці даних, грошові кошти підприємства на кінець 2015 року зменшилися в порівнянні із сумою на початок року на 1 386 тис.

грн., або на 55,55 %, тоді як за попередній рік внаслідок фінансово-господарської діяльності залишок грошових коштів навпаки зріс на 2 111 тис. грн, або у 6,5 рази.

Результатом чистого руху коштів за 2015 р. є витрачання гршових коштів у сумі 2 195 тис. грн, у той час, коли у 2014 р. мало місце надходження 2 123 тис. грн.. Таким чином абсолютна зміна цього показника свідчить про його зниження на 4 318 тис. грн., тобто його зниження у 1,03 рази ($- 2\,195 : 2\,123$).

І хоча чистий позитивний рух грошових коштів від операційної діяльності у звітному році в порівнянні з попереднім зріс на 20 769 тис. грн., або у 8 разів, мало місце суттєве збільшення відтоку, пов'язаного з інвестиційною діяльністю на 23 800 тис. грн., що у 258 разів перевершувало надходження у попередньому році, а за фінансовою діяльністю витрачання звітного року перевищило минулорічне на 1 287 тис. грн., або на 137,65 %. Така динаміка грошових потоків свідчить про недоведеність надходжень від інвестиційної та фінансової діяльності, тобто розвиток цих видів діяльності поки що повністю забезпечується за рахунок основної (операційної) діяльності.

Недостатність надходжень грошових засобів для покриття потреб підприємства зумовлює їх дефіцит.

У процесі аналізу розробляються заходи щодо збалансування обсягів, синхронізації позитивного і негативного грошових потоків підприємства у часі та зростання чистого грошового потоку. На діяльності підприємства негативним чином познається як надлишковий, так і дефіцитний характер чистого грошового потоку.

Дефіцитний грошовий потік призводить до зниження абсолютної платоспроможності підприємства, несвоєчасного погашення ним кредиторської заборгованості перед постачальниками за отримані матеріальні цінності, виконані роботи, надані послуги, бюджетом тощо за всіма видами, спричиняє затримки у виплаті заробітної плати, а відтак - до зниження продуктивності праці, сплати штрафних санкцій за недотримання термінів оплати і т.п.

Надлишкове зростання грошових засобів загрожує їх знеціненню через вплив інфляційних процесів, свідчить про недостатній рівень гнучкості інвестиційно-фінансового менеджменту підприємства.

Здійснимо оцінку динаміки і структури грошового потоку ПАТ ТРЗ «Оріон» за даними його фінансової звітності (Табл. 2.5., Рис. 2.4.).

Таблиця 2.5.

Динаміка і структура грошового потоку підприємства

(тис. грн.)

Показники	2014 р.		2015 р.		Динаміка		
	сума	частка, %	сума	частка, %	абсолютна	відносна, %	частки, %
Всього додатного грошового потоку, в т.ч.:	70 749	100,00	115 200	100,00	44 451	62,83	-
Від операційної діяльності	66 781	94,40	108 988	94,61	42 207	63,21	0,21
Від інвестиційної діяльності	241	0,34	-	-	-241	-	- 0,34
Від фінансової діяльності	3 727	5,26	6 212	5,39	2 485	66,68	0,13
Всього від'ємного грошового потоку, в т.ч.:	68 626	100,00	117 395	100,00	48 769	71,06	-
Від операційної діяльності	63 815	92,99	85 253	72,62	21 438	33,59	- 20,37
Від інвестиційної діяльності	149	0,22	23 708	20,20	23 559	15 811	19,98
Від фінансової діяльності	4 662	6,79	8 434	7,18	3 772	80,91	0,39

Як свідчать дані таблиці 2.5., обсяг додатного грошового потоку підприємства у 2015 році порівняно з 2014 роком зріс на 44 451 тис. грн.. або на 62,83 % і становить 115 200 тис. грн.

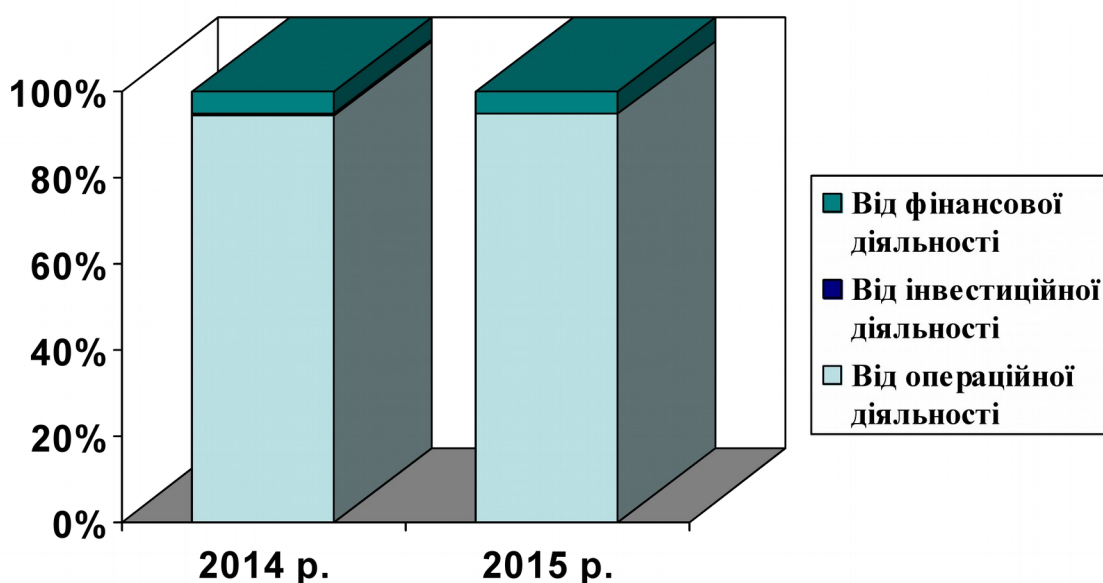

Рис. 2.4. Структура додатного грошового потоку підприємства, %

Найбільшу питому вагу в складі додатного грошового потоку підприємства в цілому займають надходження від операційної діяльності, частка яких в 2015 році склала 94,61 %, або на 0,21 % більше від рівня попереднього року, що свідчить про пріоритетність цього виду грошового потоку на підприємстві. Надходження від операційної діяльності зросли на 42 207 тис. грн., або на 63,21%.

У 2015 році зовсім не спостерігалось надходжень від інвестиційної діяльності, у той час як у 2014 році мали місце такі надходження у сумі 241 тис. грн., а їх частка в додатному грошовому потоці складала лише 0,34 %, тому даний вид грошового потоку має обслуговуючий характер.

На відміну від операційного грошового потоку грошовий потік від інвестиційної діяльності суб'єкта господарювання не розглядається як основне джерело формування його потреби у коштах, оскільки має переважно обслуговуючий характер відносно передбаченої статутними документами основної діяльності. Абсолютна величина інвестиційного грошового потоку здебільшого має від'ємне значення, оскільки доходи від інвестиційної діяльності, як правило, не перекривають потреби підприємства в інвестиційному капіталі, насамперед, потреби на фінансування реальних інвестицій [77]. Таку ситуацію ми спостерігаємо на аналізованому підприємстві.

Надходження від фінансової діяльності за аналізований період зросли на 2 485 тис. грн., або на 66,68 % ; їх частка в додатному грошовому потоці зросла на 0,13 %.

Впродовж 2015 року витрачання коштів переважало над їх надходженням. Так від'ємний грошовий потік у цьому періоді збільшився на 48 769 тис. грн., або на 71,06 % і становить 117 395 тис. грн. Темпи приросту від'ємного грошового потоку на аналізованому підприємстві перевищують темпи приросту додатного, що може викликати занепокоєння.

У структурі витрачання коштів (Рис. 2.5.) провідна роль належить обслуговуванню операційної діяльності, витрачання на потреби якої зросло на 21 438 тис. грн., або на 33,59 %. Однак, частка цього напрямку витрачання грошових коштів у його загальному обсязі знизилася на 20,37%.

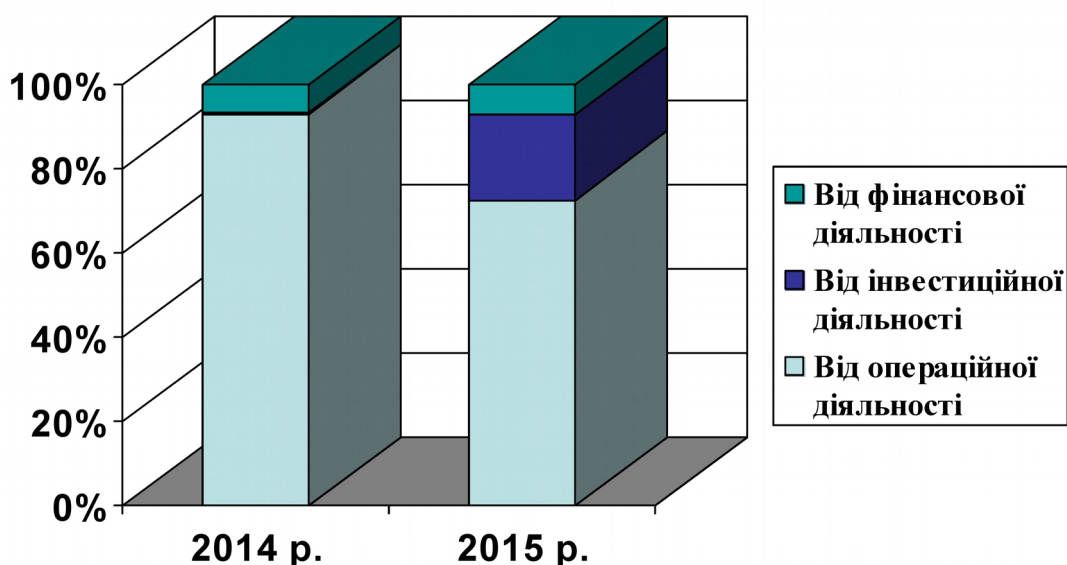

Рис. 2.5. Структура витратного грошового потоку підприємства, %.

Значно зросло у 2015 році витрачання грошових коштів підприємства на інвестиційні потреби. Сума від'ємного грошового потоку у порівнянні з попереднім роком при цьому зросла на 23 559 тис. грн., або у 159 разів, а частка у структурі від'ємного грошового потоку зросла до 20,20 %. Це свідчить про зростання інвестиційної активності підприємства.

Витрачання коштів на фінансові потреби товариства також зросло на 3 772 тис. грн., або на 80,91 %, а його частка у загальній структурі витрачань збільшилася на 0,39 %.

Формування фінансового грошового потоку, як правило, не характеризується стабільністю. Перманентність формування додатного грошового потоку від фінансової діяльності свідчить про усталену залежність підприємства від зовнішнього фінансування. У випадку, коли таким зовнішнім джерелом є борговий капітал, постає проблема фінансової спроможності у майбутньому забезпечити формування необхідного обсягу грошового потоку від операційної діяльності для обслуговування зобов'язань – забезпечити джерело для обслуговування виплати відсотків та погашення основної суми боргу. Обсяг грошового потоку від фінансової діяльності та його розподіл у часі визначають поточні та майбутні претензії

акціонерів і позичальників підприємства щодо грошових потоків, які генеруються таким підприємством у результаті його фінансово-господарської діяльності.

Найбільшу частку у від'ємному грошовому потоці підприємства займає витрачання, пов'язане з операційною діяльністю (близько 70%), а найменшу – з фінансовою (близько 7%).

Важливою кількісною характеристикою діяльності товариства є результат оцінювання обсягу грошового потоку, що генерується в рамках операційної діяльності, – операційний грошовий потік. Абсолютна величина операційного грошового потоку є важливим показником для розрахунку як чистого грошового потоку суб'єкта господарювання, так і більшості фінансових показників та коефіцієнтів, що використовуються в управлінні грошовими потоками.

Здійснимо детальний аналіз надходжень і витрачань підприємства, пов'язаних з операційною діяльністю у таблиці 2.6.

Таблиця 2.6.

**Динаміка і структура додатного грошового потоку
підприємства від операційної діяльності**

(тис. грн.)

Показники	2014 р.		2015 р.		Динаміка		
	сума	частка, %	сума	частка, %	абсолютна	відносна, %	частки, %
Надходження від:							
Реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	54 871	82,17	82 445	75,65	27 574	50,25	- 6,52
Повернення податків і зборів	3	0,00	5	0,01	2	66,67	0,01
Цільового фінансування	10	0,02	152	0,14	142	1420,00	0,12
Повернення авансів	360	0,54	302	0,28	-58	- 16,11	- 0,26
Відсотків за залишками коштів на поточних рахунках	8	0,01	503	0,46	495	6 187,5	0,45
Від операційної оренди	1 997	2,99	1 689	1,55	- 308	- 15,42	- 1,44
Інші надходження	9 532	14,27	23 892	21,92	14 360	150,65	7,65
Разом надходжень	66 781	100,00	108 988	100,00	42 207	63,20	-

Як свідчать результати розрахунків за даними таблиці, мають місце деякі зрушення у грошових надходженнях від операційної діяльності. Як і у попередньому році, так і звітному періоді визначальну частку у грошових надходженнях від операційної діяльності становлять саме надходження від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг).

Обсяг грошового потоку від цього виду надходжень за абсолютною сумою зріс на 27 574 тис. грн., або на 50,25%, що свідчить про достатньо високу якість додатного грошового потоку від операційної діяльності. Однак, його частка у сукупних надходженнях знизилася на 6,52 %.

Водночас, спостерігаємо суттєву динаміку за позицією «Інші надходження», які у сумі зросли на 14 360 тис. грн., або на 150,65 %, а їх частка у структурі надходжень також збільшилася на 7,65 %.

Також у порівнянні з 2014 р. має місце зростання відсотків за коштами на рахунках у банківських установах на 495 тис. грн., або майже у 63 рази, а їх частка збільшилася у додатному потоці 0,45 %.

У той же час зменшилися надходження від операційної оренди активів. Так, якщо у 2014 році обсяг таких надходжень сягав 1 997 тис. грн. і у структурі надходжень вони становили майже 3 %, то у 2015 році товариство одержало від оренди майна лише 1 689 тис. грн., а тому частка їх у обсязі додатного операційного грошового потоку знизилася до 1,55%.

Здійснимо оцінку динаміки обсягу і структури витрачання грошових коштів на потреби операційної діяльності ПАТ ТРЗ «Оріон» у Таблиці 2.7.

За даними таблиці можна стверджувати, що аналізоване підприємство збільшило обсяг витрачання грошових коштів на здійснення операційної діяльності у 2015 році на 21438 тис. грн., або на 33,59% у порівнянні з 2014 роком, що може свідчити про зростання масштабів цієї діяльності. За всіма позиціями витрачання спостерігаємо зростаючу динаміку, за виключенням таких позицій як «Оплата зобов'язань з податку на додану вартість» та «Інших витрачаннях». Найвищих темпів росту досягли витрачання на «Оплату праці» (187,08 %) та на «Оплату зобов'язань з інших податків і зборів» (193,39 %).

Таблиця 2.7.

**Динаміка і структура витратного грошового потоку
підприємства від операційної діяльності**

(тис. грн.)

Показники	2014 р.		2015 р.		Динаміка		
	сума	частка, %	сума	частка, %	абсолютна	відносна, %	частки, %
Витрачання на:							
Оплату товарів (робіт, послуг)	30 358	47,57	47 458	55,67	17 100	56,32	8,1
Оплату праці	10 608	16,62	19 845	23,28	9 237	87,08	6,66
Відрахування на соціальні заходи	6 126	9,60	6 780	7,95	654	10,68	-1,65
Оплату зобов'язань з податку на прибуток	-	-	500	0,59	500	-	0,59
Оплату зобов'язань з податку на додану вартість	3 017	4,73	2 812	3,30	- 205	- 6,79	- 1,43
Оплату зобов'язань з інших податків і зборів	2 391	3,75	4 624	5,42	2 233	93,39	1,67
Оплату повернення авансів	-	-	18	0,02	18	-	0,02
Інші витрачання	11 315	17,73	3 216	3,77	- 8 099	- 71,58	- 13,96
Разом витрачань	63 815	100,00	85 253	100,00	21 438	33,59	-

Що стосується структури, то у витратному операційному потоці грошових коштів як у попередньому році, так і у звітному, переважають виплати на оплату товарів, робіт і послуг, які зросли за період на 17 100 тис. грн., або на 56,23 % і становлять понад 55 % від сукупного витратного грошового потоку від операційної діяльності.

Констатуємо ріст витрачання грошових коштів на «Оплату праці» у сумі на 9 237 тис. грн., або на 87,08 %, а їх частки – на 6,66 %.

Протилежну тенденцію демонструє позиція «Інше витрачання», яка скоротилася у 2015 році на 8 099 тис. грн., або на 71,58 %, її роль у витрачанні операційної діяльності знизилася з 17,73 % до 3,77 %. Таким чином, можна припустити, що підприємство контролює і обмежує необґрунтоване витрачання грошових коштів на «ненагальні» потреби.

Далі доцільно оцінити структуру та динаміку грошового потоку від інвестиційної діяльності. Скористаємося даними звіту грошових коштів в частині р.П., які занесемо в аналітичну таблицю 2.8.

Таблиця 2.8.

Динаміка і структура грошового потоку підприємства від інвестиційної діяльності

(тис. грн.)

Показники	2014 р.		2015 р.		Динаміка		
	сума	частка, %	сума	частка, %	абсолютна	відносна, %	частки, %
Надходження від:							
Реалізації необоротних активів	241	100,00	-	-	- 241	-100,00	-100,00
Всього надходжень	241	100,00	-	-	- 241	-100,00	-100,00
Витрачання на :							
Придбання необоротних активів	149	100,00	1 827	7,71	1 678	1 126,17	-92,29
Інші платежі	-	-	21 881	92,29	21 881	-	92,29
Всього витрачань	149	100,00	23 708	100,00	23 559	15 811,41	-
Чистий грошовий потік від інвестиційної діяльності	92	X	- 23 708	X	- 23 800	- 25 869,57	-

Наведені в таблиці дані дають підстави стверджувати, що у 2015 році підприємство не отримувало надходжень грошових коштів від інвестиційної діяльності, тоді як в 2014 році додатний обсяг грошових надходжень має місце в сумі 241 тис. грн., який виключно сформований реалізацією необоротних активів.

Що стосується витратного грошового потоку, то він зріс у порівнянні з 2014 роком на 23 559 тис. грн., або у 159 разів. При цьому 92,9 % цього приросту пов'язано із збільшенням витрачання за позицією «Інші платежі». На превеликий жаль таку інформацію складно однозначно прокоментувати, оскільки ні у самій звітності, ні у примітках до неї не розкрито сутності та змісту такого витрачання коштів. Можна припустити, що таке витрачання грошових коштів виправдане і обернеться для підприємства одержанням певних економічних вигід у майбутньому. Відтак, чистий грошовий потік від інвестиційної діяльності підприємства у 2015 р. є від'ємним, що свідчить про переважання обігу витрачання грошових коштів над їх надходженням.

Наступним кроком аналізу є оцінка обсягу, динаміки і структури грошового потоку від фінансової діяльності підприємства (Табл. 2.9.).

Таблиця 2.9.

Динаміка і структура грошового потоку підприємства від фінансової діяльності

(тис. грн.)

Показники	2014 р.		2015 р.		Динаміка		
	сума	частка, %	сума	частка, %	абсолютна	відносна, %	частки, %
Надходження від:							
Власного капіталу	-	-	-	-	-	-	-
Отримання позик	3 727	100,00	6 212	100,00	2 485	66,68	-
Всього надходжень	3 727	100,00	6 212	100,00	2 485	66,68	-
Витрачання на :							
Викуп власних акцій	-	-	-	-	-	-	-
Погашення позик	4 330	92,88	8 057	95,53	3 727	86,07	2,65
Сплата дивідендів	-	-	43	0,51	43	-	0,51
Витрачання на сплату відсотків	332	7,12	334	3,96	2	0,60	- 3,16
Всього витрачань	4 662	100,00	8 434	100,00	3 772	80,91	-
Чистий грошовий потік від фінансової діяльності	- 935	X	- 2222	X	- 1 287	137,65	-

Фінансова діяльність підприємства у 2015 р., як і у 2014 р. характеризується від'ємним чистим грошовим потоком, оскільки витрачання грошових коштів за цим видом діяльності перевищувало їх надходження. За аналізований період від'ємний чистий грошовий потік зріс на 1 287 тис. грн., або на 137,65 % і сягнув 2 222 тис. грн.. Така картина пояснюється тим, що надходження грошових коштів від фінансової діяльності як у попередньому році, так і у звітному одержанням позик, які збільшилися на 2 485 тис. грн., або на 66,85 %.

З одного боку така динаміка означає довіру кредитних установ до підприємства і збільшення маневреності фінансових ресурсів підприємства для вирішення поставлених цілей, а з іншого свідчить про зростання залежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування, ослаблення його фінансової незалежності, водночас потребуючи здатності до повернення і обслуговування боргових зобов'язань підприємства. Такий зв'язок між надходженнями і витрачаннями грошових коштів,

пов'язаних із фінансовою діяльністю демонструє вищенаведена таблиця, у якій видно як витрачання грошових коштів на фінансові потреби підприємства за аналізований період зростає у частині платежів щодо погашення позик на суму 3 727 тис. грн., або на 86,07 %, та сплату відсотків за користування позиками на 2 тис. грн., або 0,6 %.

Дивідендні виплати мали місце тільки у 2015 р. і становили 43 тис. грн., 0,51 % від сукупного витрачання грошових коштів, пов'язаного з фінансовою діяльністю підприємства. Слід очікувати, що позитивна динаміка дивідендних виплат відповідним позначиться на інвестиційних настроях акціонерів і потенційних інвесторів.

Наступним логічним кроком аналітичного дослідження є здійснення факторного аналізу грошового потоку та розрахунок відносних показників його ефективності, що буде висвітлено нами у наступних питаннях.

2.3. Факторний аналіз грошових потоків підприємства

Як відомо із методики складання звіту про рух грошових коштів та взаємозв'язку його показників, залишок грошових коштів на кінець періоду (З к.п.) визначається як: залишок грошових коштів на початок періоду (З п.п.) $\pm$ чистий рух коштів за звітний період (Ч р.г.к.) $\pm$ вплив зміни валютних курсів (В з.в.к.).

$$З_{к.п.} = З_{п.п.} \pm Ч_{р.г.к.} \pm В_{з.в.к.} \quad (2.1)$$

Згідно з дедуктивним підходом при аналізі за матеріалами Звіту про рух грошових коштів зміна залишків грошових коштів підприємства за звітний період у найбільш загальному вигляді залежить від:

- чистого руху коштів за звітний період;
- зміни валютних курсів.

$$\Delta Z (3 \text{ к. п.} - 3 \text{ н. п.}) = \pm Ч_{р.з.к.} \pm B_{з.в.к.} \quad (2.2)$$

На чистий рух коштів підприємства за звітний період впливають відповідно чистий рух коштів від операційної діяльності ($Ч_{р.к.ОД}$), чистий рух коштів від інвестиційної діяльності ($Ч_{р.к.ІД}$) та чистий рух коштів від фінансової діяльності ($Ч_{р.к.ФД}$).

$$Ч_{р.з.к.} = \pm Ч_{р.к.ОД} \pm Ч_{р.к.ІД} \pm Ч_{р.к.ФД} \quad (2.3)$$

Факторами формування показника чистого руху коштів від кожного окремого із трьох видів діяльності є елементи надходження грошових коштів та їх витрачання за кожним видом діяльності зокрема.

Беручи до уваги формулу 2.3., а саме складові елементи чистого руху коштів за звітний період в розрізі видів діяльності, моделі 2.1 і 2.2 можуть набувати розширеного вигляду, тобто включати більшу кількість факторів, тобто більш детально прослідкувати причинно-наслідкові зв'язки і більш повно виявити вплив чинників як на величину залишку грошових коштів на кінець періоду, так і на його зміну за аналізований період. Такі моделі є детермінованими моделями адитивного типу, для факторного аналізу яких доцільно застосувати балансовий прийом (прийом відхилень).

Покажемо методику факторного аналізу зміни залишку грошових коштів, за факторною моделлю 2.2 для ПАТ ТРЗ «Оріон» на підставі його фінансової звітності, скориставшись даними таблиці 2.10.

Як впливає з результатів проведених розрахунків, грошові кошти підприємства на кінець 2015 року скоротилися в порівнянні із сумою на початок року на 1 386 тис. грн., або на 55,55 1%, тоді як за 2014 рік внаслідок фінансово-господарської діяльності залишок грошових коштів зріс на 2 111 тис. грн., або у 6,5 разу. Загалом динаміка зміни залишку грошових коштів підприємства за аналізований період від'ємна і становить 3 497 тис. грн., або 165, 67 %.

Визначальним чином на цю зміну вплинуло зниження чистого руху коштів на 4 318 тис. грн. або у 2 рази, оскільки у звітному році підприємство здійснило витратний грошовий потік у сумі 2 1965 тис. грн., тоді як у попередньому - позитивний чистий грошовий потік в обсязі 2 123 тис. грн..

Таблиця 2.10.

Вихідні дані для факторного аналізу руху грошових коштів підприємства

(тис. грн.)

Назва показників	2014 р.		2015 р.		Динаміка	
	надходження «+»	видаток «-»	надходження «+»	видаток «-»	абсолютна	відносна, %
Залишок грошових коштів на початок року	384	X	2 495	X	2 111	549,74
Чистий рух коштів від операційної діяльності	2 966		23 735		20 769	700,24
Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності	92			23 708	-23 800	-25869,57
Чистий рух коштів від фінансової діяльності		935		2 222	-1 287	137,65
Чистий рух коштів за звітний період	2 123			2 195	-4 318	203,39
Вплив зміни валютних курсів на залишок коштів		12	809		821	-6841,67
Залишок грошових коштів на кінець року	2 495	X	1 109	X	-1 386	-55,55
Зміна залишку грошових коштів за період	2 111		- 1 386		-3 497	-165,67

Якщо факторна модель зміни залишку грошових коштів має вигляд:

$$\Delta Z (З\ к. п. - З\ н. п.) = \pm Ч\ р.г.к. \pm В\ з.в.к. \text{ тоді:}$$

$$У (2015) \text{ році: } 1\ 109 - 2\ 495 = - 2\ 195 + 809 \text{ або } - 1\ 386 = - 2\ 195 + 809$$

$$У (2014) \text{ році: } 2\ 495 - 384 = 2\ 123 - 12 \text{ або } 2\ 111 = 2\ 123 - 12$$

$$\text{Динаміка за період: } -1\ 386 - 2111 = - 4\ 318 + 821 \text{ або } - 3\ 497 = - 4\ 318 + 821$$

Наслідок зміни валютних курсів на залишок грошових коштів був позитивним – величина впливу 821 тис. грн., що у 68 разів перевищує його минулорічний негативний вплив.

У 2015 р. частка впливу на зміну залишку грошових коштів чистого руху за звітний період становить 158,37 % $(- 2195 / - 1386 \times 100\%)$, а зміни валютних курсів - 58,37 % $(809 / - 1386 \times 100\%)$, тоді як у минулому відповідно 100,57 % $(2123 / 2111 \times 100\%)$ та - 0,57 % $(- 12 / 2111 \times 100\%)$.

Для наочного представлення впливу факторів 2-го порядку на зміну грошових коштів застосуємо модель 2.3 взаємозв'язку факторів, що його визначають, а саме грошових потоків від окремих видів діяльності:

$$Ч_{р.з.к.} = \pm Ч_{р.к.ОД.} \pm Ч_{р.к.ІД} \pm Ч_{р.к.ФД}$$

тоді:

$$У (2015) \text{ році: } - 2\,195 = 23\,735 + (- 23\,708) + (- 2\,222)$$

$$У (2014) \text{ році: } \underline{2\,123 = 2\,966 + 92 + (-935)}$$

$$\begin{aligned} \text{Динаміка: } - 2\,195 - 2\,123 &= 20\,769 - 23\,800 - 1\,287, \text{ або} \\ &\underline{- 4\,318 = 20\,769 - 23\,800 - 1\,287} \end{aligned}$$

Зокрема, надходження грошових коштів від операційної діяльності зросли на 20 769 тис. грн., або у 8 разів. Витрачання грошових коштів на інвестиційні потреби підприємства у порівнянні з минулорічним їх надходженням зросло на 23800 тис. грн., або у 258 разів. За результатами фінансової діяльності витрачання збільшилося на 1 287 тис., або 137, 65 %.

Така динаміка грошових потоків у цілому позитивно характеризує діяльність підприємства, так як основним джерелом їх зростання є операційна діяльність, яка є основою функціонування підприємства, адже однією із ключових характеристик ефективно функціонуючого підприємства саме є наявність протягом тривалого періоду позитивного операційного грошового потоку із відносно стабільною його абсолютною величиною.

При аналізі грошових потоків застосовується ряд фінансових коефіцієнтів, які дозволяють узагальнити результати руху коштів підприємства та прослідкувати певні тенденції зміни продуктивності, рентабельності, ліквідності грошового потоку, тобто його ефективності щодо забезпечення поточних і стратегічних різного роду потреб підприємства у грошових ресурсах. Тому наступним логічним кроком нашого дослідження є висвітлення методики коефіцієнтного аналізу для виявлення змін у ефективності грошового потоку підприємства ПАТ «ТРЗ «Оріон»».

2.4. Коефіцієнтний аналіз показників грошового потоку

Коефіцієнтний аналіз є невід'ємною частиною аналізу грошових потоків. Використання відносних показників грошового потоку дає уявлення про якісну картину, а саме характеризує ефективність використання грошових коштів підприємства.

Дослідження за цією проблемою висвітлені в окремих виданнях, присвячених проблемам фінансового аналізу. У цілому ж, процедури коефіцієнтного аналізу не набули належного практичного застосування, і не повною мірою висвітлені в науковій і навчальній літературі, а методика такого аналізу не є регламентованою. Розрахунок коефіцієнтів при відсутності встановлених нормативних меж і критичних значень або значень цих коефіцієнтів за ряд попередніх років, з якими можна було б їх порівнювати, має обмежене застосування для обґрунтування управлінських рішень. Використання ж відносних показників має такі безумовні переваги як наочність, простота та відносна швидкість розрахунку. [36]

Перевагою коефіцієнтного аналізу є можливість вивчення динаміки різних коефіцієнтів, що дозволяє встановити позитивні та негативні тенденції для оцінки якості управління грошовими потоками підприємства, а також розробити необхідні заходи для внесення відповідних коригувань щодо оптимізації управлінських рішень у сфері фінансового управління.

У ході аналізу можуть бути використані коефіцієнти, які розраховуються за даними фінансової звітності підприємства:

1. Коефіцієнти ефективності грошових потоків, які є співвідношенням числових значень чистого грошового потоку операційної діяльності до сукупних активів підприємства, витратного грошового потоку, суми богових зобов'язань, капітальних інвестицій тощо демонструють ступінь покриття чистим грошовим потоком, продукованим в операційній діяльності, основних операційних і не операційних потреб підприємства.
2. Коефіцієнти рентабельності грошових потоків, які розраховуються як частка від ділення суми чистого (або інших показників прибутку) до суми

грошового потоку, свідчать про зв'язок між чистим, додатним, витратним грошовими потоками, які цей прибуток забезпечують.

3. Коефіцієнти генерування грошових потоків позують величину співвідношення між сукупним додатним грошовим потоком і задіяних для його генерування ресурсів: сукупного, акціонерного, боргового капіталу, доходу від реалізації продукції.
4. Коефіцієнти ліквідності грошових потоків є співвідношеннями додатного і витратного грошового потоку по підприємству в цілому і в розрізі окремих видів діяльності.

У таблиці 2.11 наведено вихідні дані, необхідні для розрахунку коефіцієнтів грошового потоку ПАТ ТРЗ «Оріон», та здійснено їх розрахунок.

Таблиця 2.11.

Вхідні дані і коефіцієнти грошового потоку ПАТ ТРЗ «Оріон»

№	Показники	2014	2015
<i>Вихідні дані для розрахунку показників</i>			
1.	Сукупний додатний грошовий потік	70 749	115 200
2.	Сукупний витратний грошовий потік	68 626	117 395
3.	Сукупний чистий грошовий потік (п.1 - п.2)	2 123	-2 195
4.	Додатний грошовий потік від операційної діяльності	66 781	108 988
5.	Витратний грошовий потік в результаті операційної діяльності	63 815	85 253
6.	Чистий грошовий потік від операційної діяльності (п.4 - п.5)	2 966	23 735
7.	Додатний грошовий потік від інвестиційної діяльності	241	-
8.	Витратний грошовий потік від інвестиційної діяльності	149	23 708
9.	Чистий грошовий потік від інвестиційної діяльності (п.7 - п.8)	92	- 23708
10.	Додатний грошовий потік від фінансової діяльності	3 727	6 212
11.	Витратний грошовий потік від фінансової діяльності	4 662	8 434
12.	Чистий грошовий потік від фінансової діяльності (п.10 - п.11)	- 935	- 2 222
13.	Середньорічна вартість активів підприємства	51 916	54 805
14.	Дохід (виручка) від реалізації продукції	45 484	73 145
15.	Середньорічна вартість власного капіталу підприємства	39 144	40 280
16.	Капітальні інвестиції підприємства	-	1 005
17.	Середній залишок грошових коштів	1 440	1 802
18.	Чистий прибуток (збиток)	86	2 271
19.	Прибуток (збиток) від операційної діяльності	75	2 139
20.	Середня величина поточних зобов'язань за рік	12 772	13 315
21.	Середня величина довгострокових зобов'язань за рік	-	1 210
22.	Сплачені відсотки за довгостроковими та поточними зобов'язаннями	332	334
<i>Коефіцієнти ефективності грошових потоків</i>			
23.	Коефіцієнт руху грошових коштів в результаті операційної діяльності (п.6 / п.13)	0,057	0,433
24.	Коефіцієнт грошового покриття виплат за відсотками (п.6 / п.22)	8,934	71,063
25.	Коефіцієнт ефективності грошових потоків від операційної діяльності (п.6 / п.5)	0,046	0,278

№	Показники	2014	2015
26.	Коефіцієнт ефективності сукупного потоку грошових коштів (п.3 / п.2)	0,031	- 0,019
27.	Коефіцієнт покриття капітальних інвестицій (п.6 / п.16)	-	23,617
28.	Коефіцієнт відношення грошового потоку від операційної діяльності до загальної суми боргу (п.6 / (п.20 + п.21))	0,232	1,634
29.	Коефіцієнт реінвестування (п.9 / п.3)	0,043	- 10,801
Коефіцієнти рентабельності грошових потоків			
30.	Коефіцієнт рентабельності позитивного грошового потоку (п.18 / п.1)	0,001	0,020
31.	Коефіцієнт рентабельності чистого грошового потоку (п.18 / п.3)	0,041	- 1,035
32.	Коефіцієнт рентабельності середнього залишку грошових коштів (п.18 / п.17)	0,060	1,260
33.	Коефіцієнт рентабельності грошового потоку від операційної діяльності (п.19 / п.4)	0,001	0,020
34.	Коефіцієнт рентабельності грошового потоку від інвестиційної діяльності (п.18 / п.7)	0,357	-
35.	Коефіцієнт рентабельності грошового потоку від фінансової діяльності (п.18 / п.10)	0,023	0,366
Коефіцієнти генерування грошових потоків			
36.	Коефіцієнт генерування грошового потоку сукупними активами (п.1 / п.13)	1,363	2,102
37.	Коефіцієнт генерування грошового потоку власним капіталом (п.1 / п.15)	1,807	2,860
38.	Коефіцієнт покриття доходу грошовим потоком (п.1 / п.14)	1,556	1,575
39.	Коефіцієнт генерування грошового потоку зобов'язаннями (п.1 / п.20 + п.21)	5,540	7,935
Коефіцієнти ліквідності грошових потоків			
40.	Коефіцієнт ліквідності сукупного грошового потоку (п.1 / п.2)	1,031	0,977
41.	Коефіцієнт ліквідності операційного грошового потоку (п.4 / п.5)	1,047	1,278
42.	Коефіцієнт ліквідності інвестиційного грошового потоку (п.7 / п.8)	1,617	-
43.	Коефіцієнт ліквідності фінансового грошового потоку (п.10 / п.11)	0,799	0,737

Позитивною динамікою відзначається коефіцієнт грошового покриття виплат за відсотками. За аналізований період він зріс майже у 8 разів. Це така динаміка зумовлена суттєвим зростанням чистого грошового потоку від операційної діяльності і порівняно незначними обсягами стороннього капіталу.

Коефіцієнт ефективності грошових потоків від операційної діяльності значно, який розраховується як співвідношення чистого грошового потоку від операційної діяльності до витратного грошового потоку, пов'язаного із цим видом діяльності, значно зріс, що є позитивним, адже свідчить про підвищення результативності операційної діяльності.

Коефіцієнт ефективності сукупного потоку грошових коштів у 2014 р. був позитивним, однак при зіставленні з коефіцієнтом ефективності грошових потоків

від операційної діяльності набуває дещо нижчого значення, що зумовлене впливом інвестиційної та фінансової діяльності. Однак у 2015 р. коефіцієнт ефективності сукупного грошового потоку має від'ємне значення, що пояснюється від'ємним значенням отриманого чистого грошового потоку підприємства.

Переважає більшість коефіцієнтів рентабельності також демонструють позитивний характер змін. Виняток складають коефіцієнт рентабельності чистого грошового потоку підприємства, оскільки у 2015 р. ПАТ ТРАЗ «Оріон» отримало від'ємне значення чистого грошового потоку. А коефіцієнт рентабельності грошового потоку від інвестиційної діяльності у 2015 р. не може бути розрахований, оскільки підприємство не мало жодних надходжень грошових коштів від цього виду діяльності.

Коефіцієнти генерування грошових потоків вказують на рівень грошових засобів, що припадають на одну гривню реалізованої продукції, активів (авансованого капіталу) підприємства. За коефіцієнтами генерування грошового потоку власним капіталом та коефіцієнтом генерування грошового потоку зобов'язаннями можна судити про можливість виконання підприємством своїх зобов'язань перед кредиторами, акціонерами. Всі коефіцієнти цієї групи демонструють позитивну динаміку, що заслуговує на схвальну оцінку.

Для забезпечення необхідної ліквідності грошового потоку значення цього коефіцієнта повинно перевищувати одиницю. У 2014 році значення коефіцієнта ліквідності сукупного грошового потоку становило 1,031. Це означає ріст залишку грошових коштів на кінець аналізованого періоду, тобто сприятиме підвищенню абсолютної ліквідності активів підприємства. У 2015 році значення цього коефіцієнта є дещо нижчим, однак достатньо близьким до 1.

Ліквідність операційного грошового потоку зростає, що є безумовно позитивним. Коефіцієнт ліквідності інвестиційного грошового потоку у попередньому році суттєво більший за 1, а от у 2015 році рівний 0 через відсутність додатного грошового потоку від інвестиційної діяльності. А значення коефіцієнта ліквідності фінансового грошового потоку несуттєво знизилося з огляду на зміну співвідношення значень у чисельнику і знаменнику при розрахунку цього

коефіцієнта (як додатний, так і витратний грошові потоки зросли, але темпи їхнього зростання є дещо відмінними).

Крім перерахованих вище коефіцієнтів, при проведенні аналізу було б доречно розрахувати також:

1. Коефіцієнт достатності грошового потоку як відношення суми позитивного грошового потоку до планової потреби підприємства у витрачання грошових засобів. Цей коефіцієнт дозволяє оцінити грошовий потік за рівнем достатності обсягу, тобто зробити висновок про його надлишковість чи дефіцитність. Однак, не завжди позитивна величина чистого грошового потоку є свідченням його надлишковості. Недостатність надходжень грошових засобів для покриття планової потреби у них робить грошовий потік дефіцитним. У ході аналізу розробляються заходи щодо збалансування обсягів, синхронізації позитивного і негативного грошових потоків підприємства в часі, росту чистого грошового потоку.

2. Якість чистого грошового потоку (питома вага у грошовому потоці чистого прибутку, отриманого за рахунок зниження собівартості продукції).

Проте наведені показники можуть бути розраховані лише в межах внутрішнього аналізу грошових потоків, оскільки для зовнішніх користувачів звіту така інформація є недоступною. Такий аналіз доцільно здійснювати за підприємством у цілому, в розрізі основних видів його господарської діяльності, окремих структурних підрозділів (центрів відповідальності).

Певний аналітичний інтерес становить розрахунок ліквідного грошового потоку або зміни в чистий кредитній позиції, що є індикатором надлишкового або дефіцитного сальдо грошових коштів підприємства, який виникає у випадку повного покриття всіх його боргових зобов'язань за позиковими коштами.

У таблиці 2.12. наочно показана методика розрахунку ліквідного грошового потоку для ПАТ ТРЗ «Оріон».

Таблиця 2.12.

Розрахунок ліквідного грошового потоку ПАТ ТРЗ «Оріон»

№	Показники	2014	2015
	На початок періоду		
1	Довгострокові кредити	-	-
2	Короткострокові кредити	2 458	3 476
3	Грошові кошти	384	2 495
	На кінець періоду		
4	Довгострокові кредити	-	-
5	Короткострокові кредити	3 476	3 600
6	Грошові кошти	2 495	1 109
	Ліквідний грошовий потік (п.6 - (п.4 + п.5)) - (п.3 - (п.1 + п.2))	1 093	- 1 510

Як свідчать розрахунки, ПАТ ТРЗ «Оріон» у 2014 р. мало умовно надлишкову грошову масу (додатний ліквідний грошовий потік) у сумі 1093 тис. грн., а у 2015 р. уже скорочення грошових коштів за рік супроводжувалося зростанням зобов'язань, що спричинило до умовно дефіцитного ліквідного грошового потоку в розмірі 1 510 тис. грн. Відмінність показника ліквідного грошового потоку від інших вимірників ліквідності (абсолютної, швидкої та поточної) полягає в тому, що останні відображають спроможність підприємства погашати свої зобов'язання перед зовнішніми кредиторами. Ліквідний грошовий потік характеризує абсолютну величину грошових коштів, які отримуються в результаті фінансово-господарської діяльності підприємства, тому він є більш «внутрішнім» показником, який виражає результативність його роботи. Поряд з цим він може використовуватися і для прийняття інвестиційних та фінансових рішень потенційними інвесторами та кредиторами даного підприємства.

У процесі проведення коефіцієнтного аналізу грошових потоків належна увага приділяється факторному аналізу, тобто кількісному виміру впливу факторів, які спричиняють прямий та непрямий вплив на зміну рентабельності та ефективності використання грошових коштів. Факторний аналіз (прямий та зворотній, детермінований та стохастичний) здійснюється з використанням різних прийомів моделювання факторних систем (розширення, подовження, скорочення, оптимізації) а також традиційних економіко-логічних прийомів (елімінування) та економіко-математичних прийомів (інтегральне, диференціальне, логарифмічне числення).

Висновки до розділу 2

1. Оскільки досліджуване підприємство ПАТ ТРЗ «Оріон» складає фінансову звітність за міжнародними стандартами із застосуванням прямого методу подання інформації про рух грошових коштів за всіма видами діяльності, то це і зумовило особливості побудови методики аудиту цієї форми звітності.

2. Як зазначалося у звіті про проведення аудиту Товариством з обмеженою відповідальністю «Аудиторська фірма «Галичина-аудитсервіс», грошові кошти товариства та їх еквіваленти на кінець звітного періоду становлять 1 млн. 109 тис. грн. Їх суми на початок і на кінець звітного року, наведені у Звіті про рух грошових коштів підприємства, відповідають сумам, які відображені у складі оборотних активів у Балансі (розділ II активу), а наведені у цьому звіті показники про їх значення за аналогічний період попереднього року узгоджуються із показниками звіту про рух грошових коштів і даними балансу за 2014 р. Фактів порушення Товариством норм чинного законодавства в процесі здійснення фінансово-господарської діяльності, а також встановленого порядку ведення бухгалтерського обліку та подання фінансової звітності не виявлено.

3. У ході проведення аналізу руху грошових коштів з'ясовано, що залишок грошових коштів на кінець року знизився на 1 млн. 386 тис. грн., або на 55,55%, що призвело до деякого зниження абсолютної ліквідності підприємства. У 2015 році підприємство мало від'ємне значення чистого руху грошових коштів 2 195 тис. грн. як наслідок перевищення витратного грошового потоку 117 млн. 395 тис. грн. над сукупними надходженнями грошових коштів у сумі 115 млн. 200 тис. грн. Як позитивний момент слід зазначити, що чистий позитивний рух грошових коштів від операційної діяльності у звітному році в порівнянні з попереднім зріс на 20 млн. 769 тис. грн., або у 8 разів, водночас мало місце суттєве збільшення відтоку, пов'язаного з інвестиційною на 23 млн. 800 тис. грн., та фінансовою діяльністю на 1 млн. 287 тис. грн. Така динаміка грошових потоків свідчить про недоведеність надходжень від інвестиційної та фінансової діяльності, тобто розвиток цих видів діяльності поки що повністю забезпечується за рахунок основної (операційної) діяльності. Найбільшу питому вагу в складі додатного грошового потоку підприємства в цілому займають надходження від операційної діяльності, частка яких в 2015 році склала 94,61 %, що

свідчить про пріоритетність цього виду грошового потоку на підприємстві. Надходження від операційної діяльності зросли на 42 207 тис. грн., або на 63,21 %. Найбільшу частку у від'ємному грошовому потоці підприємства займає витрачання, пов'язане з операційною діяльністю (близько 70%), а найменшу – з фінансовою (близько 7%).

4. При здійсненні факторного аналізу виявлено, що залишок грошових коштів підприємства станом на кінець 2015 р. знизився за аналізований період на 3 млн. 497 тис. грн., або 165, 67 %. Визначальним чином на цю зміну вплинуло зниження чистого руху коштів на 4 млн. 318 тис. грн., оскільки у звітному році підприємство здійснило витратний грошовий потік у сумі 2 1965 тис. грн., тоді як у попередньому - позитивний чистий грошовий потік в обсязі 2 123 тис. грн.. Наслідок зміни валютних курсів на залишок грошових коштів був позитивним – величина впливу 821 тис. грн. На зміну чистого руху коштів вливали грошові потоки за видами діяльності а саме: надходження грошових коштів від операційної діяльності зросли на 20 769 тис. грн., або у 8 разів. Витрачання грошових коштів на інвестиційні потреби підприємства у порівнянні з минулорічним їх надходженням зросло на 23 800 тис. грн., або у 258 разів. За результатами фінансової діяльності витрачання збільшилося на 1 287 тис., або на 137, 65 %. Така динаміка грошових потоків у цілому позитивно характеризує діяльність підприємства, адже однією із ключових характеристик ефективно функціонуючого підприємства саме є наявність протягом тривалого періоду позитивного операційного грошового потоку із відносно стабільною його абсолютною величиною.

5. Результати коефіцієнтного аналізу є неоднозначними. Деякі коефіцієнти за аналізований період зросли і свідчать про поліпшення використання грошових коштів та рентабельності грошових потоків. Інші знизилися і для цього є підстава, що зумовлене від'ємним значенням чистого грошового потоку підприємства.

6. Управління грошовими коштами потребує контролю за їх рухом, оптимізації обсягів та збалансованості у часі, що буде нами викладено далі.

РОЗДІЛ 3

АКТУАЛЬНІ НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ І АНАЛІЗУ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Сучасні проблеми управління грошовими потоками та методи їх подолання

Серед основних проблем підприємств вітчизняної економіки значна кількість економістів науковців та практиків виділяють дефіцит грошових коштів, що значно обмежує можливості їх операційної та інвестиційної діяльності.

Потік грошових коштів має вирішальне значення для успішного господарювання [3]. Його навіть називають «киснем» бізнесу. Він є визначальним фактором будь-якого бізнесу, рушієм щоденної діяльності, розширення і купівельної спроможності. Чи важливіший він від прибутку? Таки так.

За даними Американської адміністрації малого бізнесу, брак фінансових ресурсів є причиною № 2, через яку малий бізнес зазнає краху. Оскільки з 2008 року 43% підприємств малого бізнесу потребують фінансових ресурсів, проте не можуть одержати їх від банків.

Більше фактів про грошовий потік:

68,9 % власників бізнесу побоюються втратити його через можливий брак доступу до грошових коштів;

58,2 % бізнесменів ідентифікують затримку у платежах покупців як найбільший виклик в управлінні грошовими потоками бізнесу;

37,5 % керівників вищої ланки вважають грошовий потік найскладнішим аспектом діяльності підприємства [2].

Більшість вітчизняних підприємств також зіштовхуються з дефіцитом коштів. Це обумовлено внутрішніми (втрата одного або більших споживачів, недоліки в керуванні асортиментом продукції, слабе фінансове планування, відсутність оптимальної організаційної структури фінансових служб, недосконалість управлінського обліку, втрата контролю над витратами, низька кваліфікація кадрів) і зовнішніми (криза неплатежів, негрошові форми розрахунків, конкуренція з боку

інших товаровиробників, зростання цін на енергоносії, втрати від експорту через нестабільний обмінний курс, тиск податкового законодавства, висока вартість позикових коштів, інфляційний вплив) причинами [15].

Потреба в створенні ефективної системи управління грошовими потоками підприємства є незаперечною. Менеджмент підприємства повинен уберегти гроші від інфляції, забезпечити нормальну поточну діяльність, підтримати репутацію підприємства як надійного фінансового партнера. Але при цьому необхідно уникати надлишкових грошей, бо їх можна доречно використати для короткострокових укладень, що в подальшому призведе до отримання додаткового доходу. [72, с. 54)

Управління грошовими потоками в цілому є важливим елементом фінансової політики підприємства, воно охоплює всю систему управління підприємства. Значимість управління грошовими потоками важко переоцінити, адже від його якості та ефективності залежить не тільки стійкість підприємства на конкретний період часу, а й можливість подальшого розвитку, досягнення фінансового успіху на довгострокову перспективу.

Ефективна система управління грошовими потоками повинна охоплювати такі елементи:

- фінансовий аналіз;
- стратегічний аналіз;
- контроль;
- планування;
- прогнозування.

У результаті дослідження необхідно виділити такі напрямки аналізу грошових потоків: оцінка ліквідності і платоспроможності в коротко- і довгостроковій перспективах; визначення зв'язку між кредиторською і поточною дебіторською заборгованістю; розрахунок чистого оборотного капіталу; оцінка раціональності управління грошовими коштами та формування грошового потоку; формування вихідної бази для прийняття управлінських рішень; прогнозний аналіз грошових потоків підприємства.

Оцінка ефективності управління грошовими коштами на підприємстві стає вихідною інформацією для подальших управлінських рішень, а саме: для прогнозування майбутніх грошових потоків. Тож аналіз грошових потоків, що характеризує причини зміни ліквідності і фінансової стійкості підприємства, необхідно проводити в ході загального фінансового аналізу.

Оперативна, повна і достовірна інформація про рух грошових коштів повинна сприяти підвищенню якості управлінських рішень, які безпосередньо в подальшому впливають на фінансовий стан підприємства. Тому необхідно розробити комплексну методiku аналізу грошових потоків, яка б дозволила охопити максимальний обсяг бухгалтерської та аналітичної інформації [72, с.53].

Інформаційною базою для контролю і аналізу руху грошових коштів є облік і звітність, що обумовлює високі вимоги до їх надійності та достовірності.

Основними елементами методичного забезпечення обліку руху грошових коштів є документування, інвентаризація, система рахунків, подвійний запис, грошова оцінка, балансове узагальнення та звітність. впливу на баланс підприємства.

Контроль за формуванням та використанням грошових ресурсів впливає з притаманної обліку здатності об'єктивно відображати кількісні й вартісні показники господарської діяльності, пов'язаної з виробництвом та реалізацією продукції, робіт, послуг та за виконанням зобов'язань підприємств перед фінансово-кредитною системою та суб'єктами господарювання.

Грошовий контроль за розрахунками підприємства в процесі оплати поставлених товарів, наданих послуг, виконаних робіт дає змогу встановити, чи дотримано умови господарських угод.

Метою контролю касових операцій є виявлення фактів нестач, розтрат і привласнення грошей шляхом раптової інвентаризації готівки та перевірки документів, що записані до касової книги, фактів списання грошей по касі (касовому звіту) без документів, що їх підтверджують, або неоприбуткування чи неповне оприбуткування готівки, яку було отримано в банках, виручки від реалізації матеріальних цінностей та наданих послуг.

Починаючи контроль операцій за рахунками в банках, потрібно для початку з'ясувати, які рахунки відкрито підприємством в установах банку, що його обслуговує. Під час проведення контролю операцій за рахунками коштів у банку необхідно проводити зустрічні перевірки, а головне – ретельно перевіряти взаємопов'язані первинні документи з однорідних операцій. Для цього треба зіставляти дані описів бухгалтерського обліку, товарно-транспортні документи, журнал реєстрації дорожніх листів тощо.

Контроль операцій за рахунками в банках розпочинається з перевірки наявності усіх виписок банку за кожним особовим рахунком підприємства, організації чи установи і відповідності зазначених у них даних даним бухгалтерського обліку – Головної книги. При ньому виписки добираються за хронологічною послідовністю для того щоб перевірити правильність перенесених залишків з попередньої виписки до наступної.

Що стосується контролю грошових потоків підприємства, то такий контроль передбачає аналіз обсягів та структури руху грошових коштів; аналіз тривалості фінансового циклу; оцінку оптимальності залишків грошових коштів; контроль виконання платіжного календаря та аналіз відхилень; контроль і аналіз платоспроможності підприємства; рівномірності, синхронності та збалансованості руху грошових коштів.

Грошові кошти відіграють важливу роль для нормального існування підприємства, тому необхідно визначати стратегію й тактику управління їхнім формуванням і використанням.

Планування грошових потоків – важливий етап управління фінансовою діяльністю підприємств, головна мета якого – забезпечення ритмічності й синхронності грошових потоків, а в цілому досягнення фінансової рівноваги підприємства.

Шляхом ефективного впровадження системи планування й прогнозування досягається раціональне використання грошових потоків: операційна, інвестиційна та фінансова діяльність забезпечуються необхідними грошовими ресурсами [32].

Сьогодні в процесі планування та управління грошовими потоками використовується численні прийоми та методи, без яких досягнення позитивних результатів неможливе. До основних методів необхідно віднести наступні:

- техніко-економічні розрахунки;
- економіко-статистичні порівняння;
- балансовий метод;
- факторний аналіз [28].

Зрозуміло, що інструментарій управління грошовими потоками повинен бути адекватний цілям операційної, інвестиційної і фінансової діяльності підприємства [26].

Управління рухом грошових коштів стає одним із першочергових завдань, бо керівники підприємств щодня стикаються з прогнозуванням і управлінням грошовими потоками.

Сучасна система принципів планування грошових потоків дозволяє підвищити точність прогнозів, спростити систему управління. До таких принципів належить:

1. Принцип обґрунтованості мінімально необхідного обсягу грошових коштів підприємства для забезпечення його платоспроможності. Його сутність полягає у визначенні мінімальної суми грошових коштів, необхідної для продовження операційної діяльності підприємства і своєчасного вибору методів фінансування. Без надійної методики оцінювання фінансової потреби підприємству може загрожувати банкрутство, якщо воно не в змозі оплатити свої договірні зобов'язання.

2. Принцип пропорційності розподілу грошових коштів між складовими виробничого процесу. Його суть – визначення оптимального розміру грошових коштів для обслуговування необоротного та оборотного капіталу, тому що необхідно знати не тільки величину очікуваних надходжень коштів, а й розподіл їх у процесі господарської діяльності підприємства. Від цього залежать платоспроможність підприємства та його репутація.

3. Принцип гнучкості планування грошових коштів. Цей принцип виступає певним аналітичним орієнтиром, який повинен задавати необхідну суму грошових

надходжень для збалансування їх із плановими витратами, що має оперативно коригуватися в разі утворення резерву чи дефіциту коштів.

4. Принцип оцінювання ефективності використання грошових коштів. Сутність цього принципу полягає в тому, що: в умовах забезпечення достатнього рівня платоспроможності, з одного боку, та необхідного рівня прибутковості, з іншого, аналіз грошових потоків у процесі їх планування стає необхідним явищем, що дає змогу дати загальну оцінку механізму планування грошових потоків підприємства.

5. Принцип адекватності часових інтервалів та способів планування. Необхідно відзначити, що вибір методу обґрунтування плану грошових потоків підприємства повинен здійснюватися з урахуванням, перш за все, часового виміру, що сприяє адекватності способів та строковості плану і, таким чином, підвищує точність прогнозних розрахунків.

Згідно з вищезазначеними принципами можна виділити такі види планування грошових потоків:

- довгострокове планування (1-5 років);
- середньострокове планування (до 1 року);
- короткострокове планування (місяць, квартал).

Кожний із видів планування грошових потоків підприємства є складовим елементом комплексного плану розвитку підприємства і має специфічні особливості організації планового процесу [28].

Отже основним завданням покращення стану грошових потоків підприємства є зниження дефіциту коштів, що потребує розробку шляхів збільшення їхнього надходження і зменшення витрачання.

Такими шляхами є: пошук додаткових грошових надходжень від основних засобів; стягнення заборгованості з метою прискорення оборотності активів; розмежування виплат кредиторам за ступенем пріоритетності; реорганізація інвентарних запасів; перегляд планів капітальних вкладень; пошук варіантів короткострокового фінансування; оптимізація витрат; збільшення продажів [6, 12].

В умовах діючих в Україні положень (стандартів) бухгалтерського обліку фінансовий результат діяльності підприємства визначається методом нарахування, що робить його відмінним від чистого грошового потоку, обрахованого касовим методом. Грошовий потік відображає рух коштів, які не враховуються при розрахунку прибутку, а саме амортизаційні відрахування, капітальні витрати, податки, штрафи, позикові кошти тощо. Збиткова робота підприємства може зумовлювати недостатність грошових надходжень та використання амортизаційних відрахувань для фінансування операційної, а не інвестиційної діяльності.

Однак і за наявності позитивних фінансових результатів актуальним є завдання розподілу чистого грошового потоку від операційної діяльності (або чистого грошового операційного потоку) на прибуток (частину, що може споживатись) і амортизацію (частину, що має реінвестуватися).

У науковій літературі триває дискусія щодо сутності амортизації та доцільності контролю за використанням амортизаційних відрахувань. Досить переконливими є аргументи М.Г. Чумаченка, що принципові розбіжності у визначенні функцій амортизаційних відрахувань виникають у зв'язку з вузькою (обліковою) концепцією витрат без урахування економічного, фінансового та правового аспектів амортизації.

Актуальність проблеми підсилюється відсутністю імперативних норм щодо формування амортизаційного фонду на підприємстві. У цих умовах деякі вчені рішуче заперечують доцільність його створення, стверджуючи, що амортизація – це не фонд-джерело, а звичайні витрати. Інші вважають, що в сучасних умовах амортизаційні відрахування можуть набирати вид заощаджень, формування яких є регульованим процесом, що детермінується загальнонаціональною економічною політикою. Існують обґрунтування доцільності створення на підприємстві амортизаційного фонду і розрахунки критичної суми амортизаційних відрахувань для заданих умов роботи підприємства. Разом з тим амортизація розглядається переважно як елемент операційних витрат, невирішеними залишаються проблеми її виокремлення з чистого грошового операційного потоку з метою управління фінансуванням відтворення основних засобів.

На сьогодні більшість вітчизняних підприємств перебувають на межі фінансової кризи. Основна причина виникнення кризових явищ полягає у низькому рівні менеджменту та нездатності підприємств ефективно та своєчасно управляти оборотними активами. Українські підприємства практично не мають можливості нормально функціонувати у зв'язку з практиком регулярних неплатежів, що супроводжується ростом дебіторської заборгованості, адже це відтягує кошти з обороту.

До низки питань, що мають бути вирішені в управлінні дебіторською заборгованістю, належить рефінансування дебіторської заборгованості, що являє собою систему фінансових операцій, які забезпечують прискорену трансформацію дебіторської заборгованості у грошові активи. Основними формами рефінансування дебіторської заборгованості, що слід застосовувати, є факторинг, форфейтинг, облік векселів. Проте, за сучасних вітчизняних умов ні форфейтинг, ні облік векселів практично не використовуються у зв'язку із складністю їх реалізації. Однак факторинг, як послугу, сьогодні пропонує низка банків та факторингових компаній, і використовується він доволі успішно.

Незалежно від виду операції рефінансування, її використання ґрунтується на таких засадах: по-перше, загальні витрати на фінансування не повинні перевищувати очікуваний прибуток від використання вивільнених коштів у господарському обороті. По-друге, витрати на фінансування не повинні перевищувати вартість короткострокових кредитів для підтримки платоспроможності підприємства до інкасації дебіторської заборгованості. По-третє, витрати на фінансування не повинні перевищувати інфляційні витрати у разі затримки платежів.

Зважаючи на вищевикладені засади, важливим моментом у процесі обґрунтування доцільності рефінансування дебіторської заборгованості є визначення загальних витрат або ціни рефінансування. Розглянемо особливості кожної з форм рефінансування.

Форфейтинг – це фінансова операція, що полягає у придбанні банком або іншою фінансовою установою (форейтором) векселів, як правило, авальованих банком платника, без обороту на продавця.

Облік векселя (у разі, якщо дебіторська заборгованість оформлена забезпеченням векселем) – продаж векселів банку з дисконтом, тобто знижкою з ціни.

Факторинг дає змогу постачальникові мінімізувати ризики, пов'язані із відстроченням оплати придбання товару або послуги, зменшує потребу у відтягуванні значних адміністративних ресурсів для отримання оплати від покупця за поставлені товар або послугу та дає змогу постачальникові отримати кошти за рахунок своєї дебіторської заборгованості.

З моєї точки зору, факторинг – це інструмент ефективного управління дебіторською заборгованістю для підприємств, які реалізують продукцію з відстрочкою платежу. Факторинг надає можливість трансформувати дебіторську заборгованість у грошові ресурси і, як результат, ліквідувати дефіцит оборотних коштів та досягти балансу грошових потоків.

Як заходи по стягненню заборгованості з метою прискорення оборотності коштів можна використати такі: стимулювання клієнтів до швидкої оплати шляхом надання спеціальних знижок; створення системи оцінки клієнтів, яка б враховувала всі ризики, пов'язані з діловими партнерами; установлення формальних лімітів кредиту кожному клієнтові, які можуть визначатися загальними відносинами із цим клієнтом, потребами в коштах й оцінкою його фінансового становища; встановлення залежності оплати праці менеджерів з продажів від реального надходження коштів від клієнтів, з якими вони працюють; розгляд можливості продажу дебіторської заборгованості банку [6, 7].

Важливим напрямком забезпечення додаткових грошових надходжень є надходження коштів від основних засобів. Для цього необхідно: проаналізувати ступінь використання устаткування (майна) з метою визначення того, яке не використовується у господарській діяльності; визначити коло потенційних покупців (орендарів) зайвого майна; виконати процедури консервації майна; вивчити можливості переукладання орендного договору з нинішнім орендодавцем; вивчити

можливості застосування дешевшого об'єкта оренди; розглянути варіанти централізації діяльності за рахунок переведення підрозділів в одне або меншу кількість місць розташування з метою уникнення дублювання господарських функцій у різних підрозділах й, таким чином, вивільнення додаткового майна для можливого продажу або здачі в оренду [6].

Доцільно також для зростання надходжень здійснити реорганізацію інвентарних запасів, а саме виконати наступні процедури: рознести за категоріями запаси відповідно до ступеня їхньої важливості для стабільності діяльності підприємства; проаналізувати оборот запасів за видами і зменшити обсяг тих видів запасів, які не є критичними для функціонування бізнесу; зменшити розміри сталих запасів за рахунок досягнення домовленості з постачальниками про коротший термін виконання замовлення на поставку такого товару; поліпшити діяльність в сфері замовлень на постачання шляхом впровадження більш ефективних контрольних процедур; реалізувати залежані запаси зі знижками.

З метою зменшення обсягу витрачання грошових коштів рекомендуємо розмежовувати виплати кредиторам за ступенем пріоритетності, а саме: групувати постачальників на категорії за ступенем їхньої важливості для діяльності й прибутковості підприємства; інтенсифікувати контакти з найбільш важливими постачальниками для того, щоб зміцнити взаєморозуміння й прагнення до співробітництва; розробити різні схеми платежів і пропозиції їхнім постачальникам; відкласти здійснення платежів менш важливим постачальникам; знаходити альтернативних постачальників, що пропонують більш вигідні умови [6, 8].

За рахунок перегляду планів капітальних інвестицій можна збільшити надходження коштів шляхом: визначення видів капітальних вкладень, які доречно відкласти на більш пізній строк; призупинення інвестиційних проектів, які стали неприйнятними, і вивчення можливості повернення вкладених коштів; зміни графіка інвестицій так, щоб зменшити пікове навантаження на грошові потоки.

Можливе збільшення надходження коштів з альтернативних фінансових джерел: дослідження фінансових умов короткострокового фінансування, пропонованого банками, і варіантів їхнього поліпшення; вивчення можливості

відстрочки виплати основної суми боргу, зниження процентної ставки, можливості рефінансування кредитів у інших банках; проведення переговорів з акціонерами про пошук додаткових фінансових ресурсів; зменшення намічених виплат дивідендів.

Для оптимізації або зменшення витрат можна вжити наступних заходів: оптимізувати витрати на оплату праці шляхом впровадження бонусних схем оплати; спростити організаційну структуру з метою усунення зайвих рівнів керування; знизити загальногосподарські витрати; переукласти договори, що визначають заборгованість в іноземній валюті, у заборгованість у національній валюті.

Збільшення обсягу продажів досягається використанням наступних методів: проведення обмежених маркетингових досліджень на щоденній (щотижневій) основі; оцінка прогнозованих націнок за групами реалізованих товарів для того, щоб визначити найбільш прибуткові групи товарів; виявлення та врахування факторів споживчого попиту, таких, як споживчі властивості, ціна, якість, тенденції моди, сезонні фактори й т.д.; визначення груп продуктів, які щонайкраще підходять до мінливих ринкових умов і зосередженість на них; аналіз, цін й обсягів реалізованої продукції й пошук доречного компромісу, що допоможе збільшити надходження додаткових коштів, навіть у супереч зниженню обсягів продажів (шляхом збільшення цін і торговельних націнок тощо).

Запропоновані заходи будуть сприяти більш ефективному керуванню коштами підприємства, дозволять збільшити їхній приплив і зменшити відтік.

3.2. Оптимізація платіжного обороту

Одним з найбільш важливих і складних етапів управління грошовими потоками підприємства є їх оптимізація. Оптимізація грошових потоків є вибором найкращих форм їх організації з урахуванням умов і особливостей здійснення господарської діяльності. Основними цілями оптимізації грошових потоків підприємства є:

- 1) забезпечення збалансованості обсягів грошових потоків;

- 2) забезпечення синхронності формування грошових потоків у часі;
- 3) забезпечення росту чистого грошового потоку підприємства.

Основними об'єктами оптимізації виступають:

- 1) позитивний грошовий потік;
- 2) негативний грошовий потік;
- 3) чистий грошовий потік
- 4) залишок грошових коштів.

Важливою передумовою здійснення оптимізації грошових потоків є з'ясування факторів, які впливають на їх обсяги та характер формування в часі. До числа таких факторів належать: кон'юнктура товарного і фондового ринків, система оподаткування підприємств, доступність кредитних ресурсів, життєвий цикл підприємства, тривалість операційного циклу, ступінь операційного ризику, сезонність виробництва та реалізації продукції та інші.

Оснoву оптимізації грошових потоків підприємства складає забезпечення збалансованості обсягів додатного і витратного їх видів. На результати господарської діяльності підприємства негативно впливають як дефіцитний, так і надлишковий грошові потоки.

Негативними наслідками дефіцитного грошового потоку є зниження ліквідності та рівня платоспроможності підприємства, зростання простроченої кредиторської заборгованості, підвищення частки простроченої заборгованості за отриманими фінансовими кредитами, затримка виплати заробітної плати, зростання тривалості фінансового циклу, а в кінцевому рахунку – зниження прибутковості підприємства.

Негативними наслідками надлишкового грошового потоку є знецінення тимчасово вільних грошових коштів, недоодержання прибутку від невикористаної частини грошових активів у сфері короткострокового інвестування, що в кінцевому підсумку знижує рентабельність капіталу підприємства.

Методи оптимізації дефіцитного грошового потоку залежать від тривалості цієї дефіцитності – яка може мати короткостроковий так і довгостроковий характер. Збалансованість дефіцитного грошового потоку в короткостроковому періоді

досягається через застосування системи «прискорення-сповільнення грошового обороту». Досягти збалансованості позитивного і негативного грошових потоків можна через прискорення надходження грошових засобів і сповільнення їх вибуття.

Слід відзначити, що система «прискорення-сповільнення платіжного обороту», вирішуючи проблему збалансованості обсягів дефіцитного грошового потоку в короткостроковому періоді, може певною мірою спричинити його дефіцитність в подальшому. Тому паралельно з використанням механізму цієї системи повинні бути розроблені заходи щодо забезпечення збалансованості дефіцитного грошового потоку в довгостроковій перспективі.

Систему заходів, спрямованих на синхронізацію і збалансованість витратного і додатного грошових потоків у короткостроковому та довгостроковому періоді, у компактній формі наведено у табл. 3.1.

Таблиця 3.1.

Система заходів, які сприяють збалансованості грошових потоків

Напрямок	Система заходів збалансованості грошових потоків в короткостроковому періоді
<i>Прискорення позитивного грошового потоку</i>	збільшення розмір цінних знижок за оплату готівкою
	введення повної або часткової передоплати
	скорочення строків надання товарного кредиту покупцям
	прискорення інкасації дебіторської заборгованості (факторинг, форфейтинг, вексельний обіг)
	прискорення інкасації платіжних документів покупців (своєчасне оформлення розрахункових документів, скорочення циклу банківського обороту і т.п.)
<i>Сповільнення негативного грошового потоку</i>	використання механізму флюта для сповільнення інкасації власних платіжних документів
	збільшення термінів надання товарного кредиту підприємству
	продовження фінансових кредитів
	використання орендованих основних засобів замість їх придбання у власність
Напрямок	Система заходів збалансованості грошових потоків в довгостроковому періоді
<i>Прискорення позитивного грошового потоку</i>	додаткова емісія акцій
	залучення довгострокових кредитів і позик
	продаж певного обсягу фінансових інструментів та інших активів
	здійснення ефективної цінової політики
	використання методів прискореної амортизації основних засобів
<i>Сповільнення негативного грошового потоку</i>	зниження постійних і змінних витрат
	скорочення обсягу фінансового і капітального інвестування

Пришвидшити залучення грошових коштів у короткостроковому періоді можна за допомогою:

- а) збільшення розміру цінових знижок покупцям при умові розрахунку за продукцію готівкою;
- б) забезпечення часткової чи повної передоплати за продукцію, що користується значним попитом на ринку;
- в) скорочення термінів надання товарного (комерційного) кредиту покупцям;
- г) прискорення інкасації простроченої дебіторської заборгованості;
- д) використання сучасних форм рефінансування дебіторської заборгованості – обліку векселів, факторингу, форфейтингу;
- ж) прискорення інкасації платіжних документів покупців продукції (часу їх перебування у дорозі, процесу реєстрації, зарахування грошей на розрахунковий рахунок та ін.).

Сповільнити виплату грошових коштів у короткостроковому періоді можна за допомогою:

- а) використання флоута для сповільнення інкасації платіжних документів;
- б) збільшення за згодою із постачальниками термінів надання підприємству товарного (комерційного) кредиту;
- в) заміни придбання довгострокових активів, що потребують оновлення, на їх оренду (лізинг);
- г) реструктуризації портфелю отриманих фінансових кредитів шляхом переведення короткострокових їх видів у довгострокові.

Ріст обсягу позитивного грошового потоку в довгостроковому періоді може бути досягнутий за рахунок таких:

- а) залучення стратегічних інвесторів з метою збільшення обсягу власного капіталу;
- б) додаткової емісії акцій;
- в) залучення довгострокових фінансових запозичень;
- г) часткової або повної реалізації фінансових інструментів;
- д) продажу (або надання в оренду) незадіяних основних засобів.

Зниження обсягу негативного грошового потоку в довгостроковому періоді може бути досягнуте за рахунок таких кроків:

- а) скорочення обсягу і складу реальних інвестиційних проектів;
- б) повної або часткової відмови від фінансового інвестування;
- в) застосування заходів економії на постійних витратах підприємства.

Методи оптимізації надлишкового грошового потоку підприємства пов'язані із забезпеченням росту його інвестиційних активів. Серед цих заходів:

- а) розширене відтворення операційних необоротних активів;
- б) прискорення розробки реальних інвестиційних проектів та початку їх реалізації;
- в) регіональна диверсифікація операційної діяльності підприємства;
- г) активне формування портфелю фінансових інвестицій;
- д) завчасне погашення довгострокових фінансових запозичень.

У системі оптимізації грошових потоків підприємства важливе місце належить їх збалансованості в часі. Досвід показує, що результатом такої незбалансованості навіть при високому рівні формування чистого грошового потоку є низька ліквідність цього потоку (а відповідно і низький рівень абсолютної платоспроможності підприємства) в окремі періоди. За достатньо високої тривалості таких періодів для підприємства виникає серйозна загроза банкрутства.

Оптимізація грошових потоків підприємства в часі потребує їх попереднього класифікації за такими ознаками:

1. За рівнем «нейтралізації» (здатність грошового потоку певного виду змінюватись в часі) розрізняють грошові потоки, що піддаються і не піддаються змінам. Прикладом грошового потоку першого виду є лізингові платежі, період яких може бути встановлений за згодою сторін. Прикладом грошового потоку другого виду є податкові платежі, строк сплати яких не може бути порушений підприємством.

2. За рівнем передбачуваності грошові потоки розрізняють як повністю передбачувані і недостатньо передбачувані (абсолютно непередбачувані грошові потоки в системі їх оптимізації не розглядаються).

Об'єктом оптимізації є передбачувані грошові потоки, що піддаються змінам у часі. При цьому використовуються такі методи – вирівнювання і синхронізація.

Оскільки визначальною у формуванні фінансових результатів і грошових потоків є операційна діяльність, то у зв'язку із цим постає питання необхідності розширення класифікаційних ознак щодо грошових потоків у результаті операційної діяльності, вирішення якого дозволить виявити фактори, що впливають на них, з метою надання впливу на ці фактори в процесі керування.

Грошові потоки від операційної діяльності доцільно класифікувати за результатом операційної діяльності на залежні від обсягів реалізації й виробництва продукції і не залежні від них.

Потрібно відзначити, що стосовно вхідних грошових потоків у практиці складання бюджету коштів в частині надходження коштів у результаті операційної діяльності виділяють надходження від реалізації продукції. Це повністю виправдано, тому що саме реалізація продукції є основним джерелом грошових надходжень підприємства, у той час як інші грошові потоки (від операційної оренди активів, реалізації оборотних активів й ін.) мають порівняно незначну питому вагу, що підтверджено розрахунками, наведеними у п.2.2 розділу II нашого дослідження. Виділення надходжень від реалізації продукції дозволяє враховувати вплив факторів на формування вхідних грошових потоків. Цими факторами є фізичний обсяг реалізованої продукції, ціна, базисні умови поставки й умови розрахунків за продукцію, тобто форма оплати, тривалість кредитного періоду й т.п.

Основними напрямками витрачання коштів у результаті операційної діяльності є: виплати постачальникам за придбані основні й допоміжні матеріали; виплата відрядної й погодинної заробітної плати; позабюджетні виплати; виплата податків й інших обов'язкових платежів [8].

Зазначені грошові потоки можуть бути розподілені на ті, що залежать та не залежать від обсягу виробництва. У зв'язку з цим розглянемо фактори, які впливають на суму й періодичність виникнення відповідних витрачань коштів.

До факторів першого порядку, що впливають на розмір і періодичність виплат постачальникам основних матеріалів, належать обсяг закупівель матеріалів у

натуральному вираженні, ціни на матеріали й умови розрахунків з постачальниками. У свою чергу, обсяг закупівель основних матеріалів залежить від обсягу їхнього споживання, фактичних запасів на початок планового періоду й розміру запасів на кінець періоду. Обсяг споживання основних матеріалів визначається виробничою програмою підприємства й нормами витрачання матеріалів на один виріб. Виробнича програма формується на підставі бюджету продажів, фактичних залишків готової продукції на початок періоду й планових на кінець періоду.

Важливе значення при регулюванні величини й періодичності витрачання коштів мають два взаємозалежних показники: розмір партії придбаних матеріалів, кількість партій. Збільшення обсягу партії матеріалів призводить до збільшення періоду між двома поставками й, відповідно, між двома виплатами, а також до збільшення суми однієї виплати. При зменшенні розміру партії поставки скорочується величина виплати й період часу між виплатами. У ході планування також необхідно враховувати зворотну залежність витрат на оформлення замовлення й відповідних витрачання коштів від обсягу партії закупівлі матеріалів.

Виплати постачальникам допоміжних матеріалів можна охарактеризувати як умовно-змінні стосовно обсягу. Це пояснюється тим, що обсяг споживання ряду допоміжних матеріалів (мастильних, обтиральних і т.п.) залежить від інтенсивності експлуатації устаткування, хоча ця залежність не є абсолютно прямою.

Суми виплат працівникам і відрахування на соціальні заходи також можна диференціювати на ті, що залежать та не залежать від обсягу. Фактори, що впливають на величину змінного й постійного фондів оплати праці, загальновідомі й не мають потреби в детальному розгляді. Періодичність витрачання коштів у цьому випадку залежить від прийнятого на підприємстві порядку здійснення розрахунків з оплати праці.

Зі складу податків й інших обов'язкових платежів неможливо виділити такі, що повністю залежать від обсягу продукції. Умовно залежними можна вважати ПДВ і податок на прибуток, що обумовлено порядком їхнього нарахування. Так, при вирахуванні суми ПДВ, що підлягає сплаті в бюджет, основний вплив на неї чинять податкові зобов'язання, що виникають у ході реалізації продукції, і суми податкового

кредиту, що виникають при придбанні сировини й основних матеріалів. При розрахунку зобов'язань щодо податку на прибуток у складі валових доходів також провідне місце належить доходам від реалізації продукції, а в складі валових витрат значну питому вагу займають змінні витрати. Періодичність здійснення розрахунків щодо податкових платежів встановлюється у законодавчому порядку.

Запропоноване розмежування грошових потоків на залежні й незалежні від обсягу продукції уявляється корисним з метою оперативного керування платоспроможністю.

По-перше, відомі плановані суми й дати надходжень від реалізації продукції, суми й дати залежних виплат дають можливість розрахувати різниці між надходженнями коштів від реалізації й залежними від обсягу їх витрачаннями. Розглянутий показник (його можна назвати грошовим маржинальним грошовим потоком) має економічний зміст, маржинальний потік – це сума надходжень від реалізації, спрямована на забезпечення обсягу – залежних виплат й утворення чистого грошового потоку від операційної діяльності.

Це дозволяє: визначити обсяг і час надходжень коштів і виплат при різних обсягах діяльності; визначити мінімальний обсяг грошових надходжень для забезпечення запланованих обсяго-залежних й обсяго-незалежних виплат; визначити припустимий обсяг скорочення надходжень коштів на певну дату; визначити припустиме зниження цін на продукцію, ріст цін на сировину й матеріали, збільшення періоду опрацювання платежу для покупців і скорочення тривалості кредитного періоду зі сторони постачальників, підвищення оплати праці, що дозволяють зберегти платоспроможність підприємства на конкретну дату.

У випадку перевищення витрачання коштів над їх надходженням більш точно виявляють обсяги і моменти дефіциту коштів; і навіть визначають, які види продукції створюють надлишок, а які – дефіцит коштів у певному періоді. Таку інформацію можна отримати на основі аналізу співвідношень таких факторів як обсяг продажів, умови розрахунків з покупцями, обсяг закупівель основних матеріалів і порядок розрахунків з постачальниками, сума виплаченої відрядної зарплати й відрахувань.

По-друге, чітко простежуються фактори, що впливають на величину й періодичність виникнення надходжень і витрачань коштів. Це дозволяє контролювати відхилення у формуванні грошових потоків за рахунок факторів, зокрема надходжень від реалізації продукції:

- зміни фізичного обсягу реалізації, цін, умов розрахунків з покупцями;
- виплат постачальникам основних матеріалів – за рахунок зміни обсягу виробництва, норм витрати матеріалів, обсягу партії закупівлі, цін й умов розрахунків з постачальниками;
- виплат відрядної зарплати й відрахувань у соцстрах за рахунок зміни обсягу виробництва.

По-третє, підвищуються можливості проведення попередньої синхронізації додатного і витратного грошових потоків, а також їхнього коригування в ході виконання бюджету. Це можливо шляхом впливу на підконтрольні підприємству фактори формування потоків коштів.

Таким чином, запропонована класифікація витрачань коштів на залежні й не залежні від обсягів виробництва й реалізації дає можливість враховувати вплив зміни факторів на формування грошових потоків, вчасно виявляти можливі періоди дефіциту коштів, проводити попередню синхронізацію вхідних і вихідних грошових потоків й їхнє коригування шляхом впливу на підконтрольні підприємству параметри [13].

Вирівнювання грошових потоків спрямоване на згладжування їх обсягів у розрізі окремих інтервалів періоду часу, що розглядається. Цей метод оптимізації дозволяє усунути у певній мірі сезонні і циклічні розбіжності у формуванні грошових потоків (як позитивних, так і негативних), оптимізуючи паралельно середні залишки грошових коштів та підвищуючи рівень ліквідності. Результати цього методу оптимізації грошових потоків у часі оцінюються з допомогою середньоквадратичного відхилення чи коефіцієнта варіації, які внаслідок оптимізації повинні знижуватись.

Синхронізація грошових потоків базується на коваріації надходжень і витрачань. У ході синхронізації повинно бути забезпечене підвищення рівня кореляції між цими двома видами грошових потоків. Результати цього методу оптимізації грошових потоків у часі оцінюються за допомогою коефіцієнта кореляції, який повинен прямувати до значення «+1».

Заключним етапом оптимізації є забезпечення умов максимізації чистого грошового потоку підприємства. Ріст чистого грошового потоку забезпечує підвищення рівня економічного розвитку підприємства, знижує залежність цього розвитку від зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів, забезпечує приріст ринкової вартості підприємства.

Зростання суми чистого грошового потоку підприємства досягається за рахунок:

- 1) зниження суми постійних витрат;
- 2) зниження рівня змінних витрат;
- 3) здійснення ефективної податкової політики, що забезпечує оптимізацію податкових платежів;
- 4) ведення гнучкої цінової політики, що забезпечує підвищення рівня доходності операційної діяльності;
- 5) використання прискореної амортизації основних засобів;
- 6) скорочення терміну амортизації нематеріальних активів, що використовуються підприємством;
- 7) продажу основних засобів і нематеріальних активів, які не використовуються;
- 8) посилення претензійної роботи з метою повного і своєчасного стягнення штрафних санкцій.

Результати оптимізації грошових потоків підприємства отримують своє відображення в системі планів формування і використання грошових коштів в майбутньому періоді [14, с. 158-169].

Оперативне керування платоспроможністю підприємства вимагає розробки планового документа, що деталізує показники бюджету руху грошових коштів й

забезпечує щоденне керування платіжним оборотом. Синхронізувати грошові потоки підприємства у в часі можна на основі складання та оцінки виконання планів (платіжних календарів) формування і використання грошових коштів. Складають платіжний календар на місяць, квартал з наростаючим підсумком з початку року, де зіставляють суми надходжень грошових засобів з сумами фінансових зобов'язань, і виявляють причини неплатежів.

Платіжний календар дозволяє вирішувати наступні завдання:

- максимально можливо синхронізувати надходження і витрачання грошових коштів;
- забезпечити пріоритетність платежів підприємства за критерієм їхнього впливу на кінцеві результати його діяльності;
- забезпечити необхідну абсолютну ліквідність грошового потоку підприємства;
- включити керування грошовими потоками в систему оперативного контролю за фінансовою діяльністю підприємства [77].

Як платіжним календарем для управління грошовими потоками доцільно скористатися спеціальною Excel таблицею-планувальником сценаріїв руху грошових коштів за місяцями в межах календарного року та за рік, наведеною у Табл. 3.2.

У цій таблиці належить відображати планові значення надходжень і витрачань грошових коштів та вносити фактичні значення грошового потоку за відповідними позиціями. Для деталізації грошового потоку за джерелами надходження коштів та напрямками їх витрачання кількість категорій електронної таблиці не є фіксованою, а змінюється за потреби користувача на скільки це потрібно. У міру внесення даних до таблиці, здійснюється оновлення цифрових значень та перерахунок залишків за зворотним відліком.

У таблиці передбачається введення початкового залишку готівкових коштів станом на дату початку роботи (наприклад на початок січня поточного року). Далі за місяцями необхідно ввести прогнозовані значення надходжень грошових коштів та їх витрачань за окремими видами (походженням, призначенням). Залишки на кінець

місяця (а відповідно і залишки на початок наступного місяця) визначаються автоматично.

Для того, щоб використовувати електронну таблицю як частину бізнес-плану, доречно заповнити максимально можливо прогнозними значеннями, а потім ці прогнозні значення замінюють реальними цифрами, що мали місце на підприємстві. Так поступово плани перевтілюються на звітні значення.

За допомогою планувальника сценаріїв руху грошових коштів можливо моделювати ситуацію для перевірки того, що станеться, якщо щось зміниться, наприклад, витрати зростуть на 5%.

Доцільно вказати назву місяців під їх номерами для наочності. Адже «Місяць 1» може бути не січнем, а моментом, від якого розпочинається ведення планування і обліку, або бути датою розпочатку бізнесу.

Чистий рух коштів показує перевищення надходження над втрачанням грошових коштів, або навпаки, і на скільки.

Для того, щоб отримати залишок грошових коштів (останній рядок) на кінець періоду, необхідно до залишку на початок періоду додати (або відняти) чистий рух коштів від залишку грошових коштів на початок місяця (верхній ряд). Ця цифра буде в наступному місяці вказувати на новий залишок грошових коштів.

У таблиці можливо передбачити використання кількох валют. Для цього необхідно обрати валюту і коефіцієнт (курс) її переведення в основну грошову одиницю.

У процесі контролю грошових потоків доречно здійснити зіставлення фактичного руху грошових коштів з його прогнозною моделлю і виявити відхилення, яким слід дати нележну оцінку і вжити певних управлінських заходів за такою логічною схемою (рис. 3.1).

Сума чистого залишку грошових коштів підприємства визначається обсягами їх надходжень і витрачань, тобто вхідним і вихідним грошовими потоками. Від ефективності методів управління обсягами вхідних і вихідних грошових потоків залежатиме розмір кінцевого залишку грошових засобів. А він є показником можливості підприємства своєчасно погашати поточні зобов'язання в грошовій формі.

3.

1. Структурно-логічна модель управління грошовими потоками.

Чистий операційний грошовий потік є сумою грошових коштів, які бізнес одержав після того, як сплатив рахунки. Звіт про рух грошових потоків може надати корисні сигнали-попередження, щоб уникнути майбутніх фінансових проблем. Деякі потенційні попереджувальні знаки можуть свідчити про таке, як:

- якщо надходження грошових коштів менші, ніж грошові виплати – то підприємство втрачає (проїдає) гроші;
- якщо чистий операційний грошовий потік від’ємний – то грошовий потік витратний;
- якщо чистий операційний грошовий потік менший ніж прибуток після сплати податків - підприємство витрачає більше, ніж заробляє.

До основних інструментів оперативного управління грошовими потоками можна зарахувати: складання платіжного календаря; формування щоденної звітності по залишках і руху грошових коштів з усіх банківських рахунків і кас; визначення

пріоритетності платежів; регулярне погашення рахунків частинами; контроль процедури підтвердження і оплати постачальницьких, збутових та адміністративних витрат (вартість сировини/товару, доставка, послуги, витрати на відрядження, представницькі витрати і т. д.) із визначенням відповідальних осіб; уведення «платіжних днів»; розробка бізнес - процесу здійснення платежів.

Успішна реалізація запропонованих напрямів оптимізації грошових потоків на підприємницькому рівні вимагає проведення відповідних заходів і в загальнодержавному масштабі. З тих, що сприятимуть оптимізації грошових потоків, а значить, активізації підприємництва, можуть бути запропоновані наступні:

- удосконалення фіскальної політики, зокрема зниження податкового тиску та максимальне спрощення процедур податкового адміністрування;
- модернізація та структурна перебудова виробничого потенціалу, зниження його енерго- та матеріаломісткості;
- створення необхідних умов для легалізації коштів «тіньових» капіталів;
- забезпечення надійності правової захищеності підприємницької діяльності, припинення практики постійних змін чинного законодавства; підтримка виробництва за рахунок стимулювання споживчого попиту населення, розширення частки платоспроможності внутрішнього ринку [86, с. 246].

3.3. Критична оцінка та узагальнення зарубіжного і вітчизняного досвіду аналізу грошових потоків підприємства

Процес вибору того чи іншого методу аналізу грошових потоків зовнішніми та внутрішніми користувачами залежить від його мети. Саме тому очевидною є необхідність систематизації та вдосконалення підходів, що є найбільш адаптованими до вітчизняної економіки. У контексті сучасних економічних умов господарювання доцільною є систематизація численних методів і прийомів аналізу, розроблених

різними вченими, для створення методик, адаптованих до специфіки діяльності окремих суб'єктів господарювання.

Метою дослідження є виділення вже існуючих вітчизняних та зарубіжних підходів до аналізу грошових потоків підприємства, виділення основних цілей та напрямків аналізу, а також формування загальних стадій аналізу грошових потоків.

Особливості аналізу грошових потоків вивчалися в працях зарубіжних і вітчизняних науковців, таких, як: Бланк І. А., Бондарев В., Хахонова Н., Ковальов В. В., Ковальов А. І., Привалов В. П., Суторміна В. Н., Бочаров В. В., Шеремет А. Д., Негашев Е. В., Данилова Е., Лігоненко Л., Ковальчук Г., Песина Л. та інших.

Грошові потоки підприємства становлять багатокomпонентний об'єкт аналізу. Тому методи й підходи до їх аналізу у вітчизняній теорії й практиці мають як спільні, так і відмінні риси порівняно із зарубіжною практикою фінансового аналізу. На даному етапі єдиний підхід до формулювання мети аналізу грошових потоків ще не розроблено. На думку Бланка І. А., основна його мета – виявлення резервів для підвищення ефективності діяльності підприємства в довгостроковій перспективі [14, с. 154].

Згідно з дослідженнями Н. Хахонової, аналіз грошових потоків доцільно здійснювати для оцінки здатності підприємства генерувати кошти в розмірах та у строки, необхідні для здійснення планових виплат [92, с. 163].

Існує багато підходів до визначення цілей аналізу грошових потоків, але можна виділити два основних напрямки в методиці оцінки.

Перший напрямок базується на аналізі абсолютних показників та є пріоритетним в роботах Ковальова В. В., Ковальова А. І., Привалова В. П., Суторміної В. Н., Бочарова В. В., Шеремета А. Д., Негашева Е. В. [41].

Другий напрямок схиляється до аналізу відносних показників грошових потоків, у тому числі коефіцієнтів ліквідності грошового потоку, коефіцієнта платоспроможності, оборотності, реінвестування грошових потоків й ін. Цей напрямок є пріоритетним у роботах Бланка І. А., Е. Данилової, Л. Лігоненко, Г. Ковальчук, Л. Песиної та інших [41].

Підходи до управління грошовими потоками вітчизняними та зарубіжними авторами подано у вигляді табл. 3.3.

Таблиця 3.3

Основні підходи до аналізу грошових потоків вітчизняних та зарубіжних авторів [41]

Автор	Напрямки й підходи до аналізу
Вітчизняний досвід	
Бланк І. А.	Проводиться вертикальний і горизонтальний аналіз абсолютних значень грошових потоків, порівняльний аналіз грошових потоків, аналіз коефіцієнтів ефективності грошових потоків, аналіз загального циклу грошового обігу, Свот-аналіз грошового потоку
Радіонов Н. В., Радіонова С. П.	Проводиться динамічний аналіз грошових потоків, дисконтування грошових потоків
Поддєрьогін А. Н., Лігоненко Л. О., Ковальчук Г. В.	Проводиться аналіз обсягу й складу грошових активів підприємства, аналіз грошового обігу й грошових потоків підприємства, аналіз джерел формування і напрямків використання коштів підприємства, оцінка ритмічності, синхронності й достатності грошових потоків, аналіз платоспроможності підприємства й ефективності керування грошовими потоками
Білуха М. Т.	Передбачається, що грошовий потік характеризує здатність підприємства виконати всі свої зобов'язання й рекомендує використати його для оцінки кредитоспроможності, фінансової стійкості й недопущення банкрутства, проводиться оцінка ритмічності, синхронності й достатності грошових потоків
Варавка В.В.	Аналіз ділової активності підприємства з метою організації контролю за авансуванням грошових коштів у операційні оборотні активи підприємства; оптимальності залишків грошових коштів на основі врахування періодичності, рівномірності та передбачуваності надходжень і витрачань грошових коштів; збалансованості і достатності руху грошових коштів від операційної діяльності для фінансування грошових витрачань підприємства.
Зарубіжний досвід	
Т. Райс, Б. Койли	Грошовий потік розглядається як інструмент регулювання кредитного ризику й основного показника кредитоспроможності позичальника
Лафуенте А. М.	Проводиться аналіз рівня самофінансування й залежності від зовнішнього фінансування за допомогою показника грошового потоку
Хелферт Е.	Проводиться аналіз рівня самофінансування й залежності від зовнішнього фінансування за допомогою показника грошового потоку, аналіз грошового обігу й грошових потоків підприємства, розроблена шестифакторна дискримінанта модель інтегральної оцінки фінансового становища підприємства, у якій два із шести факторів базуються на показнику операційного грошового потоку – коефіцієнт рентабельності операційних продажів по Cash-flow

Отже, з даних таблиці 3.3. чітко видно такі найпоширеніші цілі аналізу грошових потоків:

- аналіз обсягів вхідного й вихідного грошового потоку й оцінка їхньої структури;
- аналіз загальних тенденцій у функціонуванні підприємства;
- аналіз достатності грошового потоку для обслуговування різних видів діяльності підприємства;
- аналіз збалансованості вхідних і вихідних грошових потоків;
- аналіз ліквідності грошових потоків;
- аналіз напрямків використання коштів;
- аналіз основних причин розбалансованості грошових потоків;
- аналіз ритмічності грошових потоків;
- аналіз ефективності діяльності й «якості» грошового потоку [41, с. 71].

У ході аналізу грошових потоків підприємства здійснюють оцінку складу, структури та їх динаміки, визначається оптимальний запас готівкових коштів, вивчається динаміка обсягу і частки короткострокових фінансових вкладень у грошових активах, показники їх прибутковості, продуктивності, достатності тощо .

Також важливим є те, що після проведення експрес-аналізу необхідно здійснити коригування мети аналізу грошових потоків у зв'язку з тим, що можуть бути виявлені додаткові проблемні аспекти, зокрема систематичне виникнення дефіцитного грошового потоку й т. п. [82].

Згідно з виділеними цілями аналізу грошових потоків можемо сформулювати три основних напрямки аналізу грошових потоків:

- аналіз формування грошових потоків;
- аналіз використання грошових потоків;
- аналіз ефективності грошових потоків.

Систематизацію підходів до аналізу грошових потоків доцільно почати з виділення загальних стадій аналізу, що притаманні працям як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Стадії аналізу наведено у вигляді табл. 3.4 [12, с. 69].

Аналізуючи викладене вище, можна сформулювати висновки про те, що різноманіття розроблених методів і прийомів вимагає конкретизації цілей проведення аналізу для кожного суб'єкта господарювання. Основою для створення

методики аналізу грошових потоків має бути специфіка діяльності суб'єкта господарювання, особливості його діяльності та система розрахунків, що застосовується підприємством. Коригування мети аналізу після завершення кожного етапу сприяють підвищенню його ефективності.

Таблиця 3.4.

Стадії аналізу грошових потоків

Найменування	Мета проведення	Основні заходи
Підготовчий етап	Підготувати джерела інформації, визначити пріоритетні напрями аналізу	Підбір, підготовка й узагальнення вихідних даних для аналізу; вибір організаційно-технічного й програмного забезпечення; визначення пріоритетних цілей аналізу на наступних етапах, тривалості аналізу; методів аналізу, що відповідають поставленій мети
Експрес-аналіз	Дати первісну оцінку грошовим потокам підприємства	Проведення первинного аналізу; визначення проблемних напрямків, що вимагають більш глибокого вивчення; проведення коректування первісних цілей аналізу у світлі отриманих результатів; вибір необхідних інструментів аналізу з урахуванням сформульованої мети
Деталізований аналіз	Дати якісну оцінку й вирішити всі поставлені перед аналітиками завдання	Здійснення аналітичних розрахунків; узагальнення отриманих результатів і формування висновків; формування запланованих звітів з результатами аналізу й узагальнення отриманих висновків; коригування майбутніх цілей аналізу грошових потоків

Системний підхід до аналізу грошових потоків та адаптація існуючих методів і прийомів до специфіки діяльності, особливостей виробничо-фінансового циклу підприємства дозволяє значним чином підвищити якість аналізу й сприяє більш швидкому досягненню поставленої мети.

Таким чином, у результаті оптимізації методики проведення аналізу грошових потоків підприємства спрощується процедура аналізу грошових коштів підприємства залежно від поставленої мети, тим самим полегшується прийняття управлінських рішень щодо прискорення руху грошових коштів і підвищення на цій основі оборотності активів і капіталу, а також забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності підприємства [30, с. 71].

Комплексний аналіз грошових коштів необхідно проводити з використанням як абсолютних, так і відносних показників стану й ефективності їх використання. Розрахунок абсолютних показників слід проводити у певній послідовності (рис. 3.2).

Кроки		Їх характеристика
1	Ідентифікація видів грошових потоків	Визначення властивих підприємству переліку видів діяльності
2	Визначення динаміки грошових коштів	За кожним видом діяльності за попередні 3-5 років
3	Визначення структури загального грошового потоку підприємства	Визначення питомої ваги грошового потоку за видами діяльності у загальному грошовому потоці підприємства
4	Формування висновків за розрахованими абсолютними показниками	

Рис. 3.2. Послідовність аналізу абсолютних показників грошових потоків

Аналіз абсолютних показників руху грошових коштів полягає у визначенні: обсягу надходжень; обсягу витрачання; чистого грошового потоку; грошового потоку за видами діяльності (операційною, інвестиційною та фінансовою); залишку грошових коштів. Такі показники є основою для оцінки динаміки грошових коштів підприємства та визначення тенденцій і закономірностей зміни грошової політики підприємства.

З метою оцінки ефективності використання грошових коштів та якості управління грошовими потоками підприємства, а також розробки заходів щодо оптимізації управлінських рішень потрібно провести порівняння грошових потоків з фінансовим результатом підприємства. Такий аналіз передбачає використання системи відносних показників, які характеризують рентабельність грошових потоків, ліквідність, їх достатність та ефективність їх використання.

Підвищенню оперативності, об'єктивності результатів аналізу сприяє також використання сучасних інформаційних технологій.

Таким чином, ефективно організований рух грошових коштів є ознакою високого рівня здійснення фінансового управління діяльністю, адже завдяки йому підвищується ритмічність здійснення операційної діяльності, раціонально

використовуються власні фінансові ресурси, прискорюється оборот капіталу підприємства, скорочується потреба у позиченому капіталі, знижується ризик неплатоспроможності, створюються тимчасово вільні грошові активи для здійснення фінансових інвестицій, здатних генерувати додатковий прибуток. Саме тому грошовому потоку та оцінці його ефективності слід приділяти увагу суб'єктам як внутрішнього, так і зовнішнього фінансового аналізу.

Висновки до розділу 3

1. Якість управління рухом грошових коштів впливає на економічний розвиток підприємства і водночас може стати причиною його банкрутства. Навіть прибуткові підприємства можуть бути неплатоспроможними через відсутність у них абсолютно ліквідних активів.

2. Проблеми підприємства через брак грошових коштів можуть бути зумовлені як внутрішніми (втрата ринків збуту, недоліки товарної, асортиментної і цінової політики, неналежне фінансове планування, непрофесійність фінансових служб, втрата контролю над витратами тощо), так і зовнішніми (криза неплатежів, негрошові форми розрахунків, загострення конкуренції, зростання цін на енергоносії, нестабільність курсу, податковий тиск, ріст ціни позикових коштів, інфляційний вплив) причинами.

3. Отже основними напрямками покращення стану грошових потоків підприємства, на які спрямовуються основні зусилля менеджменту, є зниження дефіциту коштів, збільшення обсягу їх надходження і зменшення витрачання. Це забезпечується збільшення обсягів продажів; оптимізацією витрат; пошуком додаткових грошових надходжень від продажу основних засобів; прискоренням інкасації дебіторської заборгованості, у тому числі засобами її рефінансування; розмежуванням виплат кредиторам за ступенем пріоритетності; оптимізацією інвентарних запасів; пошуком раціональних варіантів фінансування тощо.

4. Основною метою оптимізації грошових потоків підприємства є забезпечення збалансованості обсягів грошових потоків, синхронності формування грошових потоків у часі та росту чистого грошового потоку підприємства.

5. Збалансувати за обсягом і синхронізувати грошові потоки підприємства у часі можна на основі складання платіжного календаря. Такий календар складають на місяць, квартал з наростаючим підсумком з початку року, де зіставляють суми надходжень грошових засобів з сумами витрачання і виявляють причини неплатежів. Також складання такого платіжного календаря є підставою для прогнозування і моделювання можливих сценаріїв руху грошових коштів. Для досліджуваного підприємства ПАТ «ТРЗ «Оріон»» нами запропоновано Excel таблицю-планувальник сценаріїв руху грошових коштів за місяцями в межах календарного року та за рік. У процесі контролю грошових потоків доречно здійснити зіставлення фактичного руху грошових коштів з його прогнозною моделлю і виявити відхилення, яким слід дати належну оцінку і вжити певних управлінських заходів.

6. Грошові потоки підприємства є багатокомпонентним об'єктом аналізу. Тому методи й підходи до їх аналізу у вітчизняній теорії й практиці мають як спільні, так і відмінні риси порівняно із зарубіжною практикою фінансового аналізу.

7. Існують різні підходи до змісту та методичного інструментарію аналізу грошових потоків, але можна виділити два основних напрямки в методиці оцінки. Перший напрямок базується на аналізі абсолютних показників Другий напрямок передбачає поряд з використанням абсолютних показників грошових потоків, застосування відносних показників, таких як коефіцієнти ефективності, рентабельності, ліквідності та генерування грошового потоку.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Дослідження економічної сутності руху грошових коштів дозволило визначити його як систему розподілених у часі надходжень та витрачань грошових коштів, що перебувають у процесі безперервного кругообігу, генеруються господарською діяльністю підприємства, визначають ефективність цієї діяльності, виступають зовнішньою ознакою функціонування підприємства, обліковуються на відповідних рахунках і є важливим об'єктом менеджменту, аудиту та аналізу.

Грошовий потік – це динамічний показник, що характеризує постійний рух грошових ресурсів у результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства, пов'язаний з надходженням (вхідні грошові потоки) чи витрачанням (вихідні грошові потоки) грошових ресурсів підприємства. В результаті взаємодії вхідних і вихідних грошових потоків утворюється чистий грошовий потік, що характеризує приріст чи зменшення грошових ресурсів і є результативним чинником діяльності підприємства.

Звіт про рух грошових коштів – сукупність показників, що розгорнуто характеризують потік грошових коштів за звітний період. Метою його складання є надання користувачам фінансової звітності повної, правдивої та неупередженої інформації про зміни, що відбулися у грошових коштах підприємства та їх еквівалентах за звітний період.

Зміст управління потоками грошових коштів полягає у підтриманні грошових коштів підприємства на оптимальному рівні, своєчасному забезпеченні грошовими засобами всіх видів діяльності у необхідному обсязі, оптимізації грошових потоків і структури капіталу підприємства.

Якість управління рухом грошових коштів впливає на економічний розвиток підприємства і водночас може стати причиною його банкрутства. Навіть прибуткові підприємства можуть бути неплатоспроможними через відсутність у них абсолютно ліквідних активів.

Управління грошовими коштами в свою чергу потребує контролю за їх рухом, оптимізації обсягів та збалансованості у часі.

Досліджуване нами підприємство ПАТ ТРЗ «Оріон» згідно Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» подає фінансову звітність за міжнародними стандартами та оприлюднює її разом з аудиторським висновком шляхом розміщення на власній веб-сторінці з опублікуванням у періодичних або неперіодичних виданнях.

Оскільки досліджуване підприємство ПАТ ТРЗ «Оріон» складає фінансову звітність за міжнародними стандартами із застосуванням прямого методу подання інформації про рух грошових коштів за всіма видами діяльності, то це і зумовило особливості побудови методики аудиту цієї форми звітності.

Під методикою аудиту розуміють вміння фахівця застосовувати процедури, способи та прийоми дослідження документів, записів і господарських операцій. У процесі аудиту звіту про рух грошових коштів використовують специфічні прийоми та способи аудиту: спостереження, порівняння, тестування, вибіркова документальна перевірка, аналіз, узагальнення, адже правильно визначені та обрані прийоми визначають ефективність проведення аудиту.

Як зазначалося у звіті про проведення аудиту Товариством з обмеженою відповідальністю «Аудиторська фірма «Галичина-аудитсервіс», грошові кошти товариства та їх еквіваленти на кінець звітного періоду становлять 1 млн. 109 тис. грн. Їх суми на початок і на кінець звітного року, наведені у Звіті про рух грошових коштів підприємства, відповідають сумам, які відображені у складі оборотних активів у Балансі (Звіті про фінансовий стан) (розділ II активу Балансу), а наведені у цьому звіті показники про їх значення за аналогічний період попереднього року узгоджуються із показниками звіту про рух грошових коштів і даними балансу за 2014 р. Фактів порушення Товариством норм чинного законодавства в процесі здійснення фінансово-господарської діяльності, а також встановленого порядку ведення бухгалтерського обліку та подання фінансової звітності не виявлено.

Метою аналізу грошових потоків підприємства є прискорення руху грошових коштів і підвищення на цій основі оборотності активів і капіталу, а також забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності підприємства.

У ході проведення аналізу руху грошових коштів з'ясовано, що залишок грошових коштів на кінець року знизився на 1 млн. 386 тис. грн., або на 55,55%, що призвело до деякого зниження абсолютної ліквідності підприємства. У 2015 році підприємство мало від'ємне значення чистого руху грошових коштів 2 195 тис. грн. як наслідок перевищення витратного грошового потоку 117 млн. 395 тис. грн. над сукупними надходженнями грошових коштів у сумі 115 млн. 200 тис. грн. Як позитивний момент слід зазначити, що чистий позитивний рух грошових коштів від операційної діяльності у звітному році в порівнянні з попереднім зріс на 20 млн. 769 тис. грн., або у 8 разів, водночас мало місце суттєве збільшення відтоку, пов'язаного з інвестиційною на 23 млн. 800 тис. грн., та фінансовою діяльністю на 1 млн. 287 тис. грн. Така динаміка грошових потоків свідчить про недоведеність надходжень від інвестиційної та фінансової діяльності, тобто розвиток цих видів діяльності поки що повністю забезпечується за рахунок основної (операційної) діяльності. Найбільшу питому вагу в складі додатного грошового потоку підприємства в цілому займають надходження від операційної діяльності, частка яких в 2015 році склала 94,61 %, що свідчить про пріоритетність цього виду грошового потоку на підприємстві. Надходження від операційної діяльності зросли на 42 207 тис. грн., або на 63,21 %. Найбільшу частку у від'ємному грошовому потоці підприємства займає витрачання, пов'язане з операційною діяльністю (близько 70%), а найменшу – з фінансовою (близько 7%).

При здійсненні факторного аналізу виявлено, що залишок грошових коштів підприємства станом на кінець 2015 р. знизився за аналізований період на 3 млн. 497 тис. грн., або 165, 67 %. Визначальним чином на цю зміну вплинуло зниження чистого руху коштів на 4 млн. 318 тис. грн., оскільки у звітному році підприємство здійснило витратний грошовий потік у сумі 2 1965 тис. грн., тоді як у попередньому - позитивний чистий грошовий потік в обсязі 2 123 тис. грн.. Наслідок зміни валютних курсів на залишок грошових коштів був позитивним – величина впливу 821 тис. грн. На зміну чистого руху коштів вливали грошові потоки за видами діяльності а саме: надходження грошових коштів від операційної діяльності зросли на 20 769 тис. грн., або у 8 разів. Витрачання грошових коштів на інвестиційні

потреби підприємства у порівнянні з минулорічним їх надходженням зросло на 23 800 тис. грн., або у 258 разів. За результатами фінансової діяльності витрачання збільшилося на 1 287 тис., або на 137, 65 %. Така динаміка грошових потоків у цілому позитивно характеризує діяльність підприємства, адже однією із ключових характеристик ефективно функціонуючого підприємства саме є наявність протягом тривалого періоду позитивного операційного грошового потоку із відносно стабільною його абсолютною величиною.

Результати коефіцієнтного аналізу є неоднозначними. Деякі коефіцієнти за аналізований період зросли і свідчать про зростання продуктивності використання грошових коштів та рентабельності грошових потоків. Інші знизилися і для цього є підстава, що пояснюється від'ємним значенням отриманого чистого грошового потоку підприємства.

Проблеми підприємства через брак грошових коштів можуть бути зумовлені як внутрішніми (втрата ринків збуту, недоліки товарної, асортиментної і цінової політики, неналежне фінансове планування, непрофесійність фінансових служб, втрата контролю над витратами тощо), так і зовнішніми (криза неплатежів, негрошові форми розрахунків, загострення конкуренції, зростання цін на енергоносії, нестабільність курс, податковий тиск, ріст ціни позикових коштів, інфляційний вплив) причинами.

Отже основними напрямками покращення стану грошових потоків підприємства, на які спрямовуються основні зусилля менеджменту, є зниження дефіциту коштів, збільшення обсягу їх надходження і зменшення витрачання. Це забезпечується збільшення обсягів продажів; оптимізацією витрат; пошуком додаткових грошових надходжень від продажу основних засобів; прискоренням інкасації дебіторської заборгованості, у тому числі засобами її рефінансування; розмежуванням виплат кредиторам за ступенем пріоритетності; оптимізацією інвентарних запасів; пошуком раціональних варіантів фінансування тощо.

Під оптимізацією грошових потоків розуміють процес вибору найкращих форм їх організації на підприємстві з урахуванням умов і особливостей здійснення його господарської діяльності. Основною метою оптимізації грошових потоків

підприємства є забезпечення збалансованості обсягів грошових потоків, синхронності формування грошових потоків у часі та росту чистого грошового потоку підприємства.

Збалансувати за обсягом і синхронізувати грошові потоки підприємства у часі можна на основі складання платіжного календаря. Такий календар складають на місяць, квартал з наростаючим підсумком з початку року, де зіставляють суми надходжень грошових засобів з сумами витрачань і виявляють причини неплатежів. Також складання такого платіжного календаря є підставою для прогнозування і моделювання можливих сценаріїв руху грошових коштів.

Для досліджуваного підприємства ПАТ «ТРЗ «Оріон»» нами запропоновано Excel таблицю-планувальник сценаріїв руху грошових коштів за місяцями в межах календарного року та за рік. У процесі контролю грошових потоків доречно здійснити зіставлення фактичного руху грошових коштів з його прогнозною моделлю і виявити відхилення, яким слід дати нележну оцінку і вжити певних управлінських заходів.

У ході дослідження актуальних напрямків удосконалення управління та аналізу руху грошових потоків підприємства нами з'ясовано, що грошові потоки підприємства є багатокомпонентним об'єктом аналізу. Тому методи й підходи до їх аналізу у вітчизняній теорії й практиці мають як спільні, так і відмінні риси порівняно із зарубіжною практикою фінансового аналізу.

Що стосується підходів до змісту та методичного інструментарію аналізу грошових потоків, але можна виділити два основних напрямки в методиці їх оцінювання: перший базується на аналізі абсолютних показників, а другий напрямок передбачає поряд з використанням абсолютних показників грошових потоків застосування і відносних, таких як коефіцієнти ефективності, рентабельності, ліквідності та генерування грошового потоку.

Застосування результатів проведеного дослідження дозволить підприємству підвищити якість управління грошовими коштами, а відтак, - ефективність їх використання.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Cash flow and keeping the money coming in [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.business.vic.gov.au/money-profit-and-accounting/financial-management-set-up/infographic-cash-flow-analysis>
2. Maximize cash flow with AP/AR processes. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.visualistan.com/2013/10/maximize-cash-flow-infographic.html>
3. Why cash flow is the king? [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.pinterest.com/pin/300756081349738667>
4. Азаренкова, Г.М. Фінанси підприємств [Текст] / Г.М. Азаренкова, Т.М. Журавель, Р.М. Михайленко. – К.: Знання, 2006. – 287 с.
5. Артюх, І. Значення та аналіз грошових коштів в умовах ринкової економіки [Електронний ресурс] / І. Артюх // Економічний простір. – 2009. – №15. – С.113-118.

Режим
доступу:

http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Evu/2009_13/Artuh.pdf. – 10.03.2011.
6. Аудит. Методика документування: Навчальний посібник/ За заг. ред.. акад. АЕНУ, д.е.н., проф. І.І. Пилипенка. [Текст] - К.: Інформаційно-видавничий центр Держкомстату України, 2009, - 457 с.
7. Базілінська, О.Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика [Текст]: навчальний посібник [для студ.вищ.навч.закл.]/ О.Я. Базілінська – К.: Центр учбової літератури, 2009. –328 с.
8. Барабаш, Н.С. Аналіз грошових потоків у систем фінансового менеджменту підприємства [Текст] / Н.С. Барабаш, М.О.Никонович // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. –№2. – Т.2. – С. 164-167.
9. Барановська, А.С. Оцінка ефективності дебіторської та кредиторської заборгованості [Текст] / А.С. Барановська // Вісник Сумського аграрного університету. – Сер.: Фінанси і кредит. – 2010. – № 1. – С. 51-55.
10. Бернстайн, Л.А. Анализ финансовой отчетности: теория, практика, интерпретация: Пер с англ. И.И. Елесеєв. [Текст] – М.: Финансы и статистика, 1996. – 624 с.

- 11.Бертонеш, М. Управление денежными потоками [Текст] / М. Бертонеш, Р. Найт. – СПб.: Питер, 2004.–240 с.
- 12.Білик, М. Д. Фінансовий аналіз [Текст] : навчальний посібник / М. Д. Білик, О. В. Павловська, Н. М. Притуляк, Н. Ю. Немержицька. – К. : КНЕУ, 2005. – 592 с.
- 13.Біндасова Ю.О. Теоретичні аспекти формування системи управління грошовими потоками підприємства [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://khg.kname.edu.ua/index.php/khg/article/view/2856/2839>
- 14.Бланк, И. А.Управление денежными потоками [Текст] / И. А. Бланк. - К.: Ника-Центр, Эльга, 2002. - 736 с.
- 15.Бочаров, В. Управление денежным оборотом предприятий и корпораций [Текст] / В.Бочаров. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 144 с.
- 16.Буряк, П.Ю. Аналіз факторів оптимізації грошових потоків у системі підприємницької діяльності [Текст] / П.Ю. Буряк, Б.А. Карпінський // Проблеми формування ринкової економіки. Міжвідомчий науковий збірник. – К.: КНЕУ, 2002. – С.39-55.
- 17.Ван Хорн, Дж. К. Основы управления финансами [Текст]: Пер. с англ. – М.: Финансы и статистика, 1997. – 800 с.
- 18.Варавка, В. В. Облік, контроль і аналіз руху грошових коштів підприємства: методика і організація : автореф. дис... канд. екон. наук : 08.00.09 [Текст]/ В. В. Варавка; Держ. акад. статистики, обліку та аудиту Держкомстату України. - К., 2009. - 23 с.
- 19.Вареник, В.М. Властивості грошових потоків [Електронний ресурс] / В.М. Вареник // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. – 2011. – №1(4). – С.77-80. Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/bmnef/2011_1_4/12.pdf.
- 20.Василенко, Л. П. Фінанси підприємства у схемах і таблицях [Текст] : навчально-наочний посібник / Л. П. Василенко, Л. В. Гут, О. П. Оксєнко; Київський нац. торговельно-економ. ун-т, Чернівецький торговельно-економ. ін-т. – К. : Дакор, 2006. – 344.

21. Вейкрута, Л. Аналіз рівномірності, синхронності, та збалансованості грошових потоків підприємства [Електронний ресурс] / Л. Вейкрута // Вісник Львівського університету. – 2008. – Вип. 40. – С. 65-69. Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/vlnu/Ekon/2008_40/15_L_Veykruta.pdf.
22. Волощук, Л. О. Удосконалення методичного забезпечення аналізу грошових потоків та інвестиційної діяльності промислового підприємства як складових оцінки його стану [Електронний ресурс] / Л. О. Волощук, О. В. Скаленко // Труды Одесского политехнического университета. – 2009. – Вип. 1(33)-2(34). – 43 С. 256-262. Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Popu/2010_1-2/7-7.pdf.
23. Головка, В. І. Економічний аналіз грошових потоків у підвищенні ефективності використання фінансових ресурсів [Електронний ресурс] / В. І. Головка, Г. В. Мисака // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації професійних спілок України. – 2010. – №1(53). – С. 55-71. Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/vapsv/2010_1/St_10.pdf.
24. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV [Електронний ресурс] -Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
25. Гриньова, В. М. Фінанси підприємств [Текст] : навчальний посібник / В. М. Гриньова, В. О. Коюда. – 3-тє вид., стереот. – К. : Знання-Прес, 2006. – 423 с.
26. Губачова О.М., Гриліцька А.В. Деякі аспекти управління рухом грошових коштів та їх вплив на фінансовий стан // Економіка і регіон. – 2005. – № 2 (5). – С. 109–114.
27. Гутова, А.В. Управление денежными потоками: теоретические аспекты // Финансовый менеджмент. – 2004. – №4. – С.43-47.
28. Жалко, О.В. Факторна оцінка ефективності інвестиційних грошових потоків акціонерних товариств [Текст] / О.В. Жалко // Наука і економіка : наук.-теорет. Журнал Хмельницького економічного університету. – 2010. – № 2 (18). – С. 42-47.
29. Жежель, Ю.В. Особливості аналізу грошових потоків [Текст] / Ю.В. Жежель // Вісник СевДТУ. – 2008. - №92. – С.67-72.

30. Загальнодоступна інформаційна база даних Державної комісії з цінних паперів і фондового ринку. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.smida.gov.ua/>.
31. Загородна, О., Серединська, В., Оперативне управління грошовими потоками підприємства [Текст] / О. Загородна, В. Серединська // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: С. І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо - поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2012. – Вип. 10. – Частина 4. – 446 с.
32. Загородній, А. Г. Фінансовий словник [Текст] / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смовженко. - 3-тє вид., випр. та доп. - К.: Т- во “Знання”, КОО, 2000. - 587 с.
33. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 № 996-XIV [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
34. Заповнення Звіту про рух грошових коштів (форми №3 та №3-н) [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.buhoblik.org.ua/uchet/buxgalterskaya-otchetnost/2252-zapovnnennya-zvitu-pro-rukh-groshovikh-koshtiv.html>
35. Ігоніна К.А. Теоритичні аспекти планування грошових потоків підприємств [Текст] / К.А. Ігоніна // Актуальні проблеми економіки.– 2004. – №5 (35). – С.17-19.
36. Калюта Т.А. Робочі документи аудитора в ході перевірки Звіту про рух грошових коштів / Матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції [“Динаміка наукових досліджень 2005”] / Т.А. Калюта / – Дніпропетровськ: Наука і освіта. – 2005. – Том 66. – 59 с. – С. 19-21.
37. Калюта Т.А. Шляхи вдосконалення форми та змісту Звіту про рух грошових коштів / Збірник та текстів виступів на Третій всеукраїнській науковій конференції присвяченій видатним вченим в галузі бухгалтерського обліку д.е.н., проф. І.В. Малишеву, д.е.н. проф. П.П. Німчинову [Зимові читання, присвячені ідеям П.П. Німчинова та І.В. Малишева] / Т.А. Калюта / Міністерство освіти і

науки України, Житомирський державний технологічний університет. – Житомир: ЖДТУ. – 2005. – 120 с. – С. 33-35.

38. Ковалев В. В., Ковалев Вит. В. Учет, анализ и финансовый менеджмент: Учеб.-метод. пособие [Текст] / В. В. Ковалев, Вит. В. Ковалев – М.: Финансы и статистика, 2006. – 688 с.
39. Коваленко, Н. Управління грошовими потоками українських підприємств у сучасних умовах господарювання [Текст] / Н. Коваленко // Економічний аналіз. – 2011. – Випуск 8. – Частина 2. – С.200-203.
40. Ковальчук К.Ф. Аналіз господарської діяльності: теорія, методика, розбір конкретних ситуацій.: навчальний посібник. [Текст] / К.Ф.Ковальчук - К.: Центр учбової літератури, - 2012. - 326с
41. Ковшова, С.О. Вітчизняний та зарубіжний досвід аналізу грошових потоків підприємства [Текст] / С.О. Ковшова // Управління ризиком. – №23 (120). – 2011. – 69-71.
42. Кожанова Є. П. Економічний аналіз [Текст]: навч. посіб. / Є. П. Кожанова [и др.] ; Харківський національний економічний ун-т. - 3-є вид., допр. і доп. - Х.: ВД "ІНЖЕК", 2009. - 344 с.
43. Козак І. І. Економічний аналіз [Текст]: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / І. І. Козак; Львів. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. - 2-ге вид. - Л. : ЛРІДУ НАДУ, 2010. - 217 с.
44. Корягина, М. Актуальні питання визнання та обліку еквівалентів грошових коштів в Україні [Текст] / М.Корягина // Бухгалтерський облік і аудит: Навчально-практичний журнал. - №2. – 2006. – С.27-30
45. Косова, Т. Д. Організація і методика економічного аналізу: навч. посібник [Текст] / Т.Д. Косова, П.М. Сухарев, Л.О. Ващенко, І.В. Гречина, Н.Е. Дєєва; (за заг. ред проф. Т.Д. Косової) - К.: Центр учбової літератури, 2012. - 528с.
46. Крамаренко, Г. О. Фінансовий аналіз і планування [Текст] : навчальний посібник / Г. О. Крамаренко. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 224 с.

- 47.Лазаришина, І. Д. Методологія та організація економічного аналізу: навчальний посібник. [Текст] / І.Д. Лазаришина. / Український держ. ун-т водного господарства та природокористування. - Рівне: УДУВГП, 2004. - 112с.
- 48.Литвин, Б. М. Фінансовий аналіз [Текст] : навчальний посібник / Б. М. Литвин, М. В. Стельмах. – К.: «Хай-Тек Прес», 2008. – 336 с.
- 49.Лігоненко, Л.О., Ситник Г.В. Управління грошовими потоками: Навч. посібник [Текст] / Л.О.Лігоненко, К.: Київ.нац.торг.-економ.ун-т, 2005. – 345 с.
- 50.Магопець О. А. Фінансовий аналіз: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл., які навч. за освіт.-проф. прогр. магістра за спец. "Облік і аудит" [Текст] / О. А. Магопець [та ін.]. - Кіровоград: КОД, 2010. - 278 с.
- 51.Максутов С. Облік і аналіз грошових потоків підприємства [Текст]/ Вестник бухгалтера и аудитора Украины. - 2002.- №18. - с. 4-6
- 52.Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 (МСБО 1). Подання фінансової звітності IASB; Стандарт, Міжнародний документ від 01.01.2012 [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_013
- 53.Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 7 (МСБО 7) Звіт про рух грошових коштів IASB; Стандарт, Міжнародний документ від 01.01.2012 [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/929_019
- 54.Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг (видання 2014 року) [Електронний ресурс] -Режим доступу <http://www.apu.com.ua/891-mizhnarodni-standarti-kontrolyu-yakosti-audit-oglyadu-inshogo-nadannya-vpevnenosti-ta-suputnikh-poslug-vidanny>
- 55.Мних Є.В. Економічний аналіз діяльності підприємства [Текст]: підручник / Є. В. Мних; Київський національний торговельно-економічний ун-т. - К., 2008. – 513 с.
- 56.Надточій, С. І. Коефіцієнтний аналіз грошових потоків підприємства в аспекті управління ними. [Текст] / С.І. Надточій // Формування ринкових відносин в Україні. – 2006 .– №7 (62). – С.8-12.
- 57.Некрасенко, Л.А. Напрями удосконалення управління грошовими потоками суб'єктів господарювання [Електронний ресурс] / Л.А. Некрасенко, І.М,

Гнилосир

//

Режим

доступу:

http://archive.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nppdaa/econ/2011_2_3/118.pdf. – Назва з екрану.

58. Олійник, О. О. Логіко-структурна модель платіжного календаря в управлінні грошовими потоками підприємств АПК [Текст] / О. О. Олійник // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. - 2010.- №1 (9) .- С.106 - 110.
59. Організація бухгалтерського обліку: Підручник для студ. спец. “Облік і аудит” [Текст] / Ф.Ф. Бутинець, С.М. Лайчук, О.В. Олійник, М.М. Шигун. - 3-тє вид., доп. і переробл. - Житомир, ПП "Рута", 2008.
60. Офіційний сайт ПАТ “Тернопільський радіозавод “Оріон” [Електронний ресурс] - Режим доступу <http://www.orion.te.ua>
61. Павловська, О. В. Фінансовий аналіз : навч.-метод. Посібник для самост. вивч. дисц. [Текст] / О. В. Павловська, Н. М. Притуляк, Н. Ю. Невмержицька. - К.: КНЕУ, 2002. - 388 с.
62. Парасій-Вергуненко, І.М. Облік та аналіз грошових потоків [Текст] /І.М. Парасій-Вергуненко // Розвиток науки про бухгалтерський облік. Збірник тез та текстів виступів нанауковій міжнародній конференції. Частина III. – Житомир: ЖІТІ, 2000. – 196 с.
63. Партин, Г. О. Фінанси підприємств [Текст] : навчальний посібник / Г. О. Партин, А. Г. Загородній. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2006. – 379с.
64. Пащенко, І. Використання генетичного алгоритму для оптимізації грошових потоків промислового підприємства [Електронний ресурс] / І. Пащенко // Комп’ютерні науки та інформаційні технології. - Л. : Вид-во Нац. ун-ту "Львів. політехніка", 2009. - С. 244-248. Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Vnulp/Komp-nauky/2009_638/38.pdf.
65. Переймиовк, Т. А. Аудит звіту підприємства про рух грошових коштів: теорія, методика, організація [Текст]: автореф. дис ... канд. екон. наук: 08.00.09 / Т. А. Переймиовк . – Київ , 2010 . – 21 с.
66. Переймиовк, Т.А. Аналіз в системі аудиту звіту про рух грошових коштів [Текст] / Т.А. Переймиовк // Вісник Житомирського державного технологічного

університету / Економічні науки. Житомир: ЖДТУ. – 2007. – №2 (40). – С. 153-159.

- 67.Переймиовк, Т.А. Аналіз звіту про рух грошових коштів при проведенні аудиту [Текст] / Матеріали VII міжнародної наукової конференції [“Наукові бухгалтерські школи світу: еволюція, сучасний стан, перспективи розвитку”] / Переймиовк Т.А./ Міністерство освіти і науки України, Житомирський державний технологічний університет. – Житомир: ЖДТУ. – 2008. – С. 148-151
- 68.Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI Електронний ресурс] -Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
- 69.Поддєрьогін, А.М. Фінанси підприємств: підручник [Текст] / А.М. Поддєрьогін / керівник авт. кол. і наук. ред. проф. 2-ге вид., перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 1999. – 384 с.
- 70.Подольська, В. О. Фінансовий аналіз [Текст] : навчальний посібник / В. О Подольська, О. В. Яріш. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 488 с.
- 71.Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» Наказ міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73 [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>
- 72.Про затвердження Порядку подання фінансової звітності [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 28. 02. 2000 № 419 [зі змін. та доп.]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=419-2000-%EF>.
- 73.Річна звітність ПАТ “Тернопільський радіозавод “Оріон” до НКЦПФР [Електронний ресурс] Режим доступу http://www.orion.te.ua/doc/zvit_2015.pdf
- 74.Савицька, Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства [Текст] : навчальний посібник / Г. В. Савицька. – К. : Знання, 2007. – 668 с.
- 75.Салига, С. Я. Фінансовий аналіз [Текст] : навчальний посібник / С. Я. Салига, Н. В. Дачій, С. О. Корецька, Н. В. Нестеренко, К. С. Салига. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 210 с.

- 76.Сердюк, О. Управління грошовими потоками в системі оцінки ефективності діяльності малого підприємства [Електронний ресурс] / О. Сердюк, Т. Заревчанська // Галицький економічний вісник. – 2010. – № 1(26). – С. 135-140.
Режим доступу :
http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gev/2010_1/finance_and_credit_support/022.pdf.
- 77.Серединська, В. М. Економічний аналіз: навч. посібник [Текст] / В. М. Серединська, О. М. Загородна, Р. В. Федорович; за ред. проф. Р. В. Федоровича. – Тернопіль : Видавництво Астон, 2010. – 416 с.
- 78.Сопко, В. В. Організація бухгалтерського обліку, економічного контролю та аналізу: підручник [Текст] / В.В. Сопко, В.П. Завгородній. / Київський національний економічний ун-т. - К.: КНЕУ, 2004. - 411с.
- 79.Сорокина, Е. М. Анализ денежных потоков предприятия: теория и практика в условиях реформирования российской экономики [Текст] / Е. М. Сорокина. – М.: Финансы и статистика.- 2004. – 174 с.
- 80.Спільник, І.В. Аналіз руху грошових коштів у контексті нової фінансової звітності [Текст] / І.В. Спільник //Наукові записки. Збірник наукових праць кафедри економічного аналізу. Тернопіль: "Економічна думка", 2001. - Випуск 9. – С.19-24.
- 81.Спільник, І.В. Аналітична оцінка якості прибутку підприємства за показниками фінансової звітності [Текст] /І.В. Спільник // Прикладна економіка – від теорії до практики: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Тернопіль, 20 жовтня 2016 р.). – Тернопіль: Вектор, 2016. – С. 219-221.
- 82.Спільник, І.В. Економічний аналіз: навч. -метод. комплекс дисципліни (для студентів економічних спеціальностей). [Текст] / І.В. Спільник, О.М. Загородна//– Тернопіль: ТНЕУ, 2012. – 432 с.
- 83.Спільник, І.В. Інформаційне забезпечення фінансового аналізу і проблеми його вдосконалення [Текст] /І.В. Спільник, І. Тинська // Економічний аналіз. Збірник наукових праць кафедри економічного аналізу і статистики ТНЕУ – Тернопіль: Економічна думка, 2011. - Випуск 8, Ч. 2. - С. 423-425.

84. Стандарти аудиту, надання впевненості та етики Міжнародної федерації бухгалтерів: тести [Текст] / Навчальний посібник (для студентів вищих навчальних закладів спеціальності 7.050106 та 8.050106 “Облік і аудит”). За ред. проф. Ф.Ф. Бутинця та доц. Н.І. Петренко. Житомир: ПП “Рута”, 2006. – 208 с.
85. Талах, Т.А. Особливості методики проведення аналізу та оптимізації грошових потоків підприємства [Текст] / Т.А. Талах // Луцький НТУ. – 2008. – Вип. 5 (20). – Ч. 2. – С. 247-260.
86. Тимош, І. Оптимізація грошових потоків у системі підприємницької діяльності [Електронний ресурс] / І. Тимош // Економічний аналіз. – 2008. – № 3 (19). – С. 31-34. Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ecan/2008_3/pdf/tymosh.pdf.
87. Тімбекова, І.Ш. Математичне моделювання оптимізації грошових потоків підприємства в умовах фінансової кризи [Електронний ресурс] / І.Ш. Тімбекова // Харківський інститут фінансів. Режим доступу: http://vuzlib.com.ua/articles/book/27777-Matematichne_modeljuvannja_opt/1.html
88. Туржанський, В. А. Грошові кошти та грошові потоки як об’єкт бухгалтерського обліку [Електронний ресурс] / В. А. Туржанський // Сталій розвиток економіки. – 2010. – № 1. – С. 113-118. Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/sre/2010_1/113.pdf.
89. Федорович Р.В. Фінансовий аналіз. Навчально-методичний посібник. [Текст] / Р.В. Федорович, О.М. Загородна, В.М. Серединська, – Тернопіль: ТАНГ, 2001. – 149 с.
90. Фінанси підприємств: навчальний посібник [Текст]/ ред. Г. Г. Кірейцев. - 2-е вид., перероб. і доп. - К. : Центр учбової літератури, 2002. - 268 с.
91. Фінансовий аналіз. Навч.-метод. комплекс дисципліни (для студентів напряму підготовки “Фінанси і кредит”) [Текст] / С.І. Шкарабан, І.В. Спільник, М.Й. Шеремета. – Тернопіль: Видавництво ТНЕУ “Економічна думка”, 2009. - 252 с.
92. Хахонова, Н.Н. Учет, аудит и анализ денежных потоков предприятий и организаций [Текст] / Н.Н. Хахонова. – М.: ИКЦ «МарТ»; Ростов н/Д: Изд. центр «МарТ», 2003. – 304 с.

- 93.Хелферт, Э. Техника финансового анализа [Текст] / Э.Хелферт; пер. с англ. – М.: Аудит; ЮНИТИ, 1996. – 663 с.
- 94.Хома, І. Б. Фінансовий аналіз: навч. посіб. [Текст] / Хома І. Б., Андрушко Н. І., Слюсарчик К. М.- Львів: Львівської політехніка, 2009. – 275 с.
- 95.Хома, І.Б. Фінансове моделювання управління грошовими потоками в економіці України [Текст] /І.Б. Хома, О.І. Кріп // Науковий вісник НТЛУ України. – 2011. – Вип.21.10 – С. 335-343.
- 96.Цал-Цалко Ю. С. Фінансовий аналіз [Текст] : підручник / Ю. С. Цал-Цалко. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 566 с.
- 97.Шик, Л. М. Проблеми управління грошовими потоками підприємства з метою забезпечення його платоспроможності [Текст]/ Л. М. Шик, А. С. Жердьова // Вісник Запорізького національного університету. – 2008. – №1(3). – С. 161-167. Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Natural/Vznu/eco/2008_1/2008-26-06/s%D1%81hik.pdf.
- 98.Шубіна, С.В. Напрямки удосконалення управління грошовими потоками підприємства: теоретичні аспекти [Текст] / С.В. Шубіна, М.Ю. Авакян // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць.– 2008. –№ 2(5) – С.52-55.
- 99.Ясишена, В. В. Сутність грошових потоків підприємств та їх класифікація [Електронний ресурс] / В. Ясишена // Економічний аналіз. – 2008. – № 2(18). – С. 321-324. Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ecan/2008_2/pdf/yasyshena.pdf.
100. Ясишена, В. В. Теоретичні аспекти аналізу грошових потоків підприємств [Електронний ресурс] / В. В. Ясишена // Економічний простір. – 2008. – № 16. – С. 123-131. Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekpr/2008_16/yasish.pdf.
101. Яценко, В. М. Фінансовий аналіз: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. [Текст] / В. М. Яценко, О. М. Шинкаренко, Н. М. Бразілій. - Черкаси: ЧДТУ, 2010. - 267 с.